

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ALMANYA'DAN TÜRKİYE'YE KESİN DÖNÜŞ YAPIP, SONRA TEKRAR
ALMANYA'YA GERİ GİDENLERİN MEKİK GÖÇÜNÜN ARAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre ÖZTÜRK

EYLÜL-2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ALMANYA'DAN TÜRKİYE'YE KESİN DÖNÜŞ YAPIP, SONRA TEKRAR
ALMANYA'YA GERİ GİDENLERİN MEKİK GÖÇÜNÜN ARAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre ÖZTÜRK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN

EYLÜL-2024

TRABZON

ONAY

Emre ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “Almanya’dan Türkiye’ye Kesin Dönüş Yapıp, Sonra Tekrar Almanya’ya Geri Gidenlerin Mekik Göçünün Araştırılması” adlı bu Çalışma 07/11/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu oybirliği/ oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Bilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Yavuz ÇOBANOĞLU	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Serdal FİDAN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Emre ÖZTÜRK

20.10.2024

ÖNSÖZ

Türkiye ile Almanya arasında yıllardır süregelen iş gücü hareketliliğini ve özellikle mekik göçü olgusunu ele alan bu tez çalışması, bu göç türünün bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bu süreç, sadece ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal boyutlarıyla da önemli sonuçlar doğurmuş, göçmenlerin hayatlarında kalıcı izler bırakmıştır. Mekik göçünün çok yönlü etkilerini anlamak, göçmenlerin yaşadıkları zorlukları ve bu zorluklarla başa çıkma yollarını derinlemesine incelemek, bu çalışmanın ana hedeflerinden biri olmuştur.

Bu çalışma sürecinde, göçmenlerin geri dönüş ve tekrar göç etme kararlarını şekillendiren sosyo-ekonomik, kültürel ve politik faktörleri incelerken, danışmanım Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN'in katkıları son derece değerli olmuştur. Kendisi, çalışmamın her aşamasında bana yol göstermiş, akademik bilgi ve birikimiyle çalışmamın derinleşmesine büyük katkı sağlamıştır.

Son olarak, bu tez çalışmasının, mekik göçü gibi çok boyutlu bir konuyu daha iyi anlamaya katkıda bulunacağını umuyorum. Bu çalışmanın, gerek akademik çevrelerde gerekse göç politikaları konusunda çalışanlar için faydalı olmasını temenni ederim.

Eylül, 2024

Emre ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
GRAFİK LİSTESİ	X

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ, KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. Göç Türleri	3
1.2. Göç Kuramları	4
1.2.1. Temel Göç Kuramları	5
1.2.1.1. Ravenstein: Göç Kanunları	5
1.2.1.2. Everett Lee: İtme Çekme Kanunları	6
1.2.1.3. Peterson: Göç Tipleri	7
1.2.2. Çağdaş Uluslararası Göç Kuramları.....	8
1.2.2.1. Neoklasik Ekonomi Kuramı	8
1.2.2.2. Yeni Ekonomi Kuramı	9
1.2.2.3. Çift İşgücü Piyasası Teorisi	12
1.2.2.4. Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Kuramı.....	15
1.2.2.5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	16
1.2.2.6. Kurumsal Teori	17
1.2.2.7. Kümülatif Nedensellik Teorisi	18
1.2.2.8. Göç Sistemleri Teorisi.....	19
1.2.3. Mekik Göçü.....	19

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKLERİN ALMANYA'YA GÖÇÜ: TARİHÇE VE ETKİLER.....	22
2.1. İşgücü Anlaşması Öncesi.....	22
2.2. Misafir İşçi Dönemi (Gastarbeiter)(1961-1973).....	24
2.3. Aile Birleşimi ve Düzensiz Göç Dönemi (1973-1980ler)	26
2.4. Sığınmacılar ve Mülteciler (1980ler-2000)	27
2.5. Türklerin Geri Göçü ve Döngüsel Göç (2000ler).....	30
2.6. Diaspora Kavramı ve Almanya'daki Türkler	32
2.7. Almanya'daki Türk Diasporası.....	34
2.8. Türk-Alman Göçünde Son Eğilimler	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMPİRİK ÇERÇEVE	38
3.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	38
3.1.1. Araştırmanın Problemi ve Soruları.....	38
3.1.2. Araştırmanın Yaklaşımı	38
3.1.3. Araştırmanın Örneklemi	40
3.1.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri	40
3.1.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	41
3.2. Bulgular ve Analiz	41
3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Nitelikleri.....	41
3.2.2. Katılımcıların Düşünsel Yapısı ve Dünya Görüşü	45
3.2.3. Katılımcıların Türkiye'ye Göçü	47
3.2.4. Türkiye'de Yaşanan Sosyal Sıkıntılar	51
3.2.5. Türkiye'de Yaşanan Ekonomik Sıkıntılar	59
3.2.6. Mekik Göçünün Tamamlanması: Almanya'ya Geri Göç	69
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	91

ÖZET

Mekik göçü, bireylerin bir ülkeden başka bir ülkeye ekonomik, sosyal ve kültürel nedenlerle gidip belirli bir süre sonra anavatanlarına geri döndükleri, ardından tekrar göç ettikleri bir süreçtir. Bu çalışmada, Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapıp ardından tekrar Almanya'ya geri dönen Türk göçmenlerin yaşadığı mekik göçü incelenmektedir. İlk olarak göçün teorik ve kavramsal çerçevesi detaylı bir şekilde ele alınmakta, göç türleri ve kuramları incelenmektedir. Ardından Almanya-Türkiye arasındaki göç olgusunun tarihsel süreci açıklanmaktadır. Almanya'ya işçi göçüyle başlayan bu sürecin, zamanla iki ülke arasındaki işçi hareketliliği ve göçmenlerin iki ülkeye de sosyal ve ekonomik bağlılıklarını nasıl sürdürdüklerine odaklanmaktadır.

Mekik göçü, Türkiye ile Almanya arasında devam eden işçi göçünün bir sonucu olarak, özellikle ekonomik ve iş gücü piyasası temelli dinamikler üzerinden şekillenmektedir. Göçmenler, Almanya'da elde ettikleri ekonomik kazanımların ardından Türkiye'ye dönmekte, ancak Türkiye'deki ekonomik ve sosyal koşulların beklenenden daha zorlayıcı olması nedeniyle yeniden Almanya'ya göç etmektedirler. Bu çalışma, mekik göçünün iki ülke üzerindeki ekonomik ve toplumsal etkilerini, göçmenlerin bu süreçte yaşadıkları kimlik ve aidiyet sorunlarını detaylandırarak değerlendirmektedir. Ayrıca, mekik göçünün göçmen aileleri üzerindeki etkileri, iş gücü piyasasına entegrasyon sorunları ve göçmenlerin her iki ülkeye olan bağlılıklarının nasıl şekillendiği gibi konular ele alınmaktadır.

Göçmenlerin Almanya'ya geri dönüş kararlarını etkileyen diğer faktörler, her iki ülkedeki yaşam standartları, iş imkanları ve sosyal bağlardır. Çalışma, aynı zamanda göçmenlerin hem Türkiye hem de Almanya'da yaşadıkları entegrasyon sorunlarını ve bu süreçte karşılaştıkları sosyal, ekonomik ve psikolojik zorlukları kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mekik Göçü, Entegrasyon.

ABSTRACT

Shuttle migration is a process in which individuals move from one country to another for economic, social and cultural reasons, return to their homeland after a certain period of time, and then migrate again. In this study, the shuttle migration experienced by Turkish migrants who return to Turkey from Germany and then return to Germany is analysed. Firstly, the theoretical and conceptual framework of migration is discussed in detail and types and theories of migration are analysed. Also, the historical process of migration between Germany and Turkey is explained. This process, which started with labour migration to Germany, focuses on the mobility of workers between the two countries over time and how migrants maintain their social and economic attachment to both countries.

As a result of the ongoing labour migration between Turkey and Germany, shuttle migration is shaped by economic and labour market-based dynamics. Migrants return to Turkey after making economic gains in Germany but migrate to Germany again when economic and social conditions in Turkey are more challenging than expected. This study analyses the economic and social effects of shuttle migration on the two countries and the problems of identity and belonging experienced by migrants in this process. In addition, the effects of shuttle migration on migrant families, problems of integration into the labour market and how migrants' loyalties to both countries are shaped are discussed.

Other factors influencing migrants' decision to return to Germany are living standards, job opportunities, and social ties in both countries. The study also comprehensively analyses the integration problems experienced by migrants in Turkey and Germany and the social, economic, and psychological challenges they face in this process.

Keywords: Migration, Shuttle Migration, Integration.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı	42
2	Katılımcıların Medeni Durumu	42
3	Katılımcıların Doğum Yeri Tablosu	42
4	Katılımcıların Eğitim Seviyesi.....	43
5	Katılımcıların Eğitim Aldıkları Ülke veya Ülkeler.....	43
6	Katılımcıların Çalışma Durumu.....	44
7	Katılımcıların Meslek Dağılımı	44
8	Katılımcıların Gelir Durumu	45
9	Katılımcıların Hayat Tarzı	45
10	Katılımcıların Dindarlık Düzeyi	47
11	Türkiye'ye Göçte Söz Sahibi Olanlar	48
12	Türkiye'de Geçim Kaynağı	50
13	Yaşanılan Aksan Sorunun Dağılımı ile Eğitim Alınan Ülkenin Çarpaz Tablosu.....	52
14	Doğulan Ülkeye Göre Türkiye'de İletişim Kurma Sorunları	53
15	Türkiye'de Yaşanan Güven Sorunu	53
16	Türkiye'de Yaşanan Sisteme(Kurallara) Adaptasyon Sorunu.....	54
17	Türkiye'deki Hayatın İşleyiş Tarzına Adaptasyon Sorunu	55
18	Türkiye'de Toplumsal Hayata Uyum Sorunu Yaşama Durumu	56
19	Türkiye'de Kültürel Hayata Uyum Sorunu Yaşama Durumu	57
20	Türkiye'de Nitelikli Sosyal Çevre Eksikliği Yaşama Durumu	58
21	İşsizlik ve Parasızlık Sorunlarının Çarpaz Analizi.....	59
22	Türkiye'deki Düşük Hayat Standardı Sorunu.....	61
23	Türkiye'deki Hizmet Standardı Yetersizliği Sorunu.....	61
24	Türkiye'de Yaşanılan Dolandırılma Hissi Durumu	62
25	Almanya'ya Dönme Kararını Alan Kişi ve Cinsiyet Dağılımı	75

GRAFİK LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Türkiye’den Almanya’ya Yıllara Göre İltica Başvurusu Grafiği (1980-1990).....	28
2	Almanya’ya Gelen ve Almanya’dan Giden Türk Nüfusu Grafiği, 1980-1990.....	29
3	Katılımcıların Dünya/Siyasi Görüş Tercih Sırası ve Sayısı Grafiği.....	46
4	Katılımcıların Almanya’da Yaşadığı Toplam Yıl Dağılımı.....	48
5	Türkiye’ye Göç Etme Nedenleri.....	49
6	Türkiye’de Kalma Süresi.....	50
7	Maddi Kayıplara Yol Açan Durumlara Maruz Kalma Durumu ve Faillerin Kimliği	63
8	Maddi Zararın Geri Göçe Etkisi	64
9	Katılımcıların Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri	66
10	Katılımcıların Memnun Olduğu Özellikler ve Tercih Sıralaması	68
11	Türk Toplumunun Olumsuz Özellikleri ve Tercih Sırası	69
12	Türkiye’de Karşılaşılan Sorunların Tercih Edilme Sıralaması	71
13	Eksikliği Hissedilen Almanya’nın Özellikleri ve Tercih Sırası	72
14	Alman Toplumunun ve Bi reylerinin Özellikleri ve Tercih Sayısı.....	74

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihi boyunca toplumların ve ekonomilerin şekillenmesinde kritik bir rol oynamış bir olgudur. İklim koşulları, ekonomik fırsatlar, savaşlar ve doğal afetler gibi çeşitli nedenlerle insanlar bir yerden başka bir yere göç etmişlerdir. Bu bağlamda göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olup, sosyo-ekonomik ve politik etmenlerin etkisi altında evrim geçirmiştir. Göçün birçok türü bulunmaktadır, ancak bu çalışmanın temel odağı olan “mekik göçü” ya da diğer adıyla “döngüsel göç”, modern göç dinamikleri içinde oldukça önemli bir yere sahiptir. Mekik göçü, bireylerin bir ülkeye göç ettikten sonra düzenli aralıklarla anavatanlarına geri dönüp tekrar geldikleri bir göç şeklidir. Bu göç biçimi, özellikle iş gücü piyasası ihtiyaçları ve ekonomik hedefler doğrultusunda şekillenen bir süreçtir.

Özellikle 1960’lı yıllarda Almanya’ya yönelik Türk iş gücü göçü, iki ülke arasındaki ekonomik ve sosyal bağları derinleştirmiştir. İlk başlarda geçici olarak düşünülen bu göç hareketi, zamanla kalıcı hale gelmiş, göçmenler arasında “mekik göçü” olarak adlandırılan bir hareketlilik ortaya çıkmıştır. Bu süreç, Almanya’dan Türkiye’ye geri dönen ve daha sonra çeşitli sebeplerle tekrar Almanya’ya geri giden Türk göçmenler arasında yaygınlaşmıştır.

Göç hareketlerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, mekik göçü olgusunun özellikle ekonomik fırsat arayışı ve iş gücü talebinin yoğun olduğu dönemlerde arttığı görülmektedir. Göç eden bireyler, bulundukları ülkede yeterli gelir sağladıktan sonra anavatanlarına geri dönme eğilimindedirler. Ancak zamanla, ekonomik, sosyal ya da politik koşullar nedeniyle tekrar göç etme kararı alabilirler. Almanya’ya göç eden Türk işçilerin de büyük bir kısmı, bu süreçte mekik göçü uygulamış, anavatanlarına kesin dönüş yaptıktan sonra tekrar Almanya’ya geri gitmişlerdir. Bu bağlamda, mekik göçü, bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel bağlarını her iki ülke ile sürdürmelerine olanak sağlayan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mekik göçü, yalnızca bireysel bir hareketlilik değil, aynı zamanda göç edilen ve geri dönülen ülkelerin sosyal ve ekonomik yapıları üzerinde de derin etkiler yaratmaktadır. Göçmenlerin döviz transferleri, yeni edinilen beceriler ve kültürel alışverişler, her iki ülke için de çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Türkiye’ye dönen göçmenler, Almanya’da kazandıkları iş deneyimlerini ve birikimlerini anavatanlarına aktararak ekonomik faaliyetlerde bulunurken, geri döndüklerinde tekrar Almanya’daki iş gücü piyasasına katılarak Alman ekonomisine katkıda bulunurlar.

Ancak mekik göçünün avantajları kadar zorlukları da vardır. Göçmenler, hem Türkiye’de hem de Almanya’da toplumsal ve kültürel uyum sorunları yaşayabilirler. İki ülke arasında sürekli hareket halinde olmak, bireylerin aidiyet duygusunu zayıflatabilir ve sosyal ilişkilerinde kopukluklara neden olabilir. Ayrıca, ekonomik koşulların dalgalanması, göçmenlerin geri dönme kararlarını olumsuz etkileyebilir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde, öncelikle göç olgusunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi ele alınmaktadır. Göçün farklı türleri, nedenleri ve sonuçları incelenerek, mekik göçü gibi göç hareketlerinin temel özellikleri ve dinamikleri açıklanmaktadır. Özellikle, göçün bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerini anlamak için teorik bir altyapı oluşturulmuş ve literatürdeki mevcut yaklaşımlar değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye ile Almanya arasındaki tarihsel göç süreçleri ele alınmaktadır. Bu bölümde, iki ülke arasında yıllardır süregelen göç hareketlerinin tarihsel gelişimi ve bu göçlerin toplumsal sonuçları açıklanmıştır. Ayrıca, mekik göçü çerçevesinde Türkiye ve Almanya arasındaki göçmenlerin yaşam deneyimleri, ekonomik ve sosyal uyum süreçleri de detaylandırılmıştır.

Üçüncü bölümde, 2024 yılının Ocak ve Ağustos ayları arasında yürütülen saha çalışmasında, anket ve görüşmeler yoluyla mekik göçünün Türk göçmenler üzerindeki etkileri incelenmektedir. Mekik göçünün dinamikleri, göç kararını etkileyen faktörler ve bu göç türünün iki ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına katkıları ele alınmaktadır. Ayrıca, Almanya’ya geri dönme süreci ve göçmenlerin bu kararı nasıl verdikleri de analiz edilmektedir. Geri dönüş kararı, bireylerin sosyal uyum, ekonomik olanaklar ve ailevi bağlar gibi çeşitli etkenlerle şekillenen önemli bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ, KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç geniş anlamda daimi ya da yarı daimi ikamet değişikliği olarak tanımlanmaktadır. Taşınmanın mesafesi ya da eylemin gönüllü ya da gönülsüz olması konusunda herhangi bir kısıtlama getirilmemekte ve dış ve iç göç arasında herhangi bir ayrım yapılmamaktadır. Dolayısıyla, bir apartman dairesinden diğerine koridor boyunca yapılan bir hareket, Orta Asya'dan Anadolu'ya yapılan bir hareket kadar bir göç eylemi olarak sayılır, ancak elbette bu tür hareketlerin başlangıcı ve sonuçları çok farklıdır. Ancak, her türlü mekânsal hareketlilik bu tanıma dahil değildir. Örneğin, göçebelerin ve göçmen işçilerin sürekli hareketleri, ki bunlar için uzun süreli ikamet yoktur, ve yaz için dağlara yapılanlar gibi geçici hareketler hariç tutulmuştur. Her göç hareketi, süresine ya da zorluk derecesine bakılmaksızın, bir başlangıç, bir varış noktası ve bu ikisi arasında aşılması gereken çeşitli engelleri barındırır. Bu engellerden biri, her zaman var olan bir unsur olarak, gidilecek mesafedir. (Lee, 1966: 49-50).

1.1. Göç Türleri

Göçler farklı nedenlerle, farklı şekillerde ve farklı yönlerde doğru gerçekleşebilir, bu da göç türlerinin sınıflandırılmasını sağlar. Göç türleri genellikle hareketin amacına, yönüne, süresine ve nedenlerine göre ayrılır.

Göç, insanların ekonomik, sosyal, politik veya çevresel nedenlerle bir yerden başka bir yere kalıcı veya geçici olarak yer değiştirmesidir. Göç, iç ve dış göç olmak üzere iki ana kategoriye ayrılabilir. İç göç, insanların kendi ülkeleri içinde yer değiştirmesi anlamına gelirken, dış göç ülke sınırlarının ötesine yapılan yer değiştirmeleri ifade eder. *İç göç*, genellikle kırsal alanlardan kentlere doğru gerçekleşir ve bu durum, sanayileşmenin ve kentsel büyümenin bir sonucu olarak ortaya çıkar. *Dış göç* ise, bireylerin başka bir ülkeye kalıcı veya geçici olarak yerleşmesini kapsar ve bu, iş fırsatları, eğitim olanakları ya da savaştan kaçma gibi nedenlerle motive edilir. Dış göç, iki ana şekilde sınıflandırılır: yasal göç ve düzensiz göç. *Yasal göç*, göçmenin gittiği ülkenin yasalarına uygun bir şekilde gerçekleştirilen göçtür. *Düzensiz göç* ise, genellikle göç edilen ülkenin sınırlarını yasa dışı yollarla geçme ya da vize sürelerinin dolmasının ardından ülkeyi terk etmeme durumunu ifade eder. Son yıllarda, *mülteci göçü* de önemli bir konu haline gelmiştir. Mülteciler, genellikle savaş, iç çatışma veya zulüm gibi durumlardan kaçan bireyleri ifade eder. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre, mülteci sayısı küresel düzeyde ciddi bir şekilde

artmaktadır. Bunun yanı sıra, zorunlu göç ve gönüllü göç arasında da ayrım yapılır. *Zorunlu göç*, savaş, doğal afetler veya siyasi baskı gibi dış etmenler tarafından bireylerin yer değiştirmeye zorlanmasıdır. *Gönüllü göç* ise, daha iyi yaşam standartları, eğitim veya iş olanakları gibi kişisel tercihlerle yapılan göçlerdir. Bu tür göçlerde bireyler genellikle ekonomik fırsatları ya da yaşam kalitelerini artırmayı hedeflerler. Göç türlerinin her biri, hem göçmenler hem de göç edilen bölgeler üzerinde sosyal, ekonomik ve politik etkiler yaratır (Erder, 2009: 45-56).

Rudolf Heberle'nin 1955 yılında *The Southwestern Social Science Quarterly*'de yayımlanan "Göç Türleri" başlıklı makalesi, farklı göç türlerini ve bunların sosyolojik sonuçlarını incelemektedir. Heberle, Ravenstein tarafından önerilenler gibi evrensel göç yasalarının bir zamanlar mümkün olduğu düşünülse de, son gelişmelerin göçün bu tür genellemeler için fazla karmaşık olduğunu gösterdiğini savunmaktadır. Bunun yerine göçü iki temel faktöre göre sınıflandırmaya odaklanmaktadır: *göçün sosyal ilişkileri nasıl etkilediği ve menşe ve hedef bölgeler arasındaki sosyo-kültürel farklılıklar*. Gelişmiş ekonomilerde göç öncelikle iş gücü piyasası koşulları tarafından yönlendirilirken, sanayi öncesi toplumlar da doğal afetler veya savaş gibi dış faktörler göçü tetikleme eğilimindedir. Heberle ayrıca teknolojik ve kültürel farklılıkların göçmen adaptasyonu üzerindeki etkisini de tartışmakta ve bir toplum ne kadar gelişmişse, sosyal ve ekonomik koşullar gibi iç faktörlerin göç modellerini o kadar fazla şekillendirdiğini öne sürmektedir (Heberle, 1955: 65-70).

1.2. Göç Kuramları

Göç olgusu, sadece mekânsal bir değişimden ibaret değildir; aynı zamanda göçmenlerin kültürel değerlerini, kimliklerini, sosyal normlarını ve toplumsal ilişkilerini de yeni bir çevreye taşıdıkları bir süreçtir (Doğan, 2001: 21). Bu nedenle, göçün sosyo-kültürel etkileri, göçmenler ve göç edilen toplumlar açısından derin ve uzun vadeli sonuçlar doğurabilir. Göç edilen ülkenin sosyo-kültürel yapısı ne kadar farklıysa, göçmenler için adaptasyon süreci de o kadar zor ve karmaşık olabilir. Bu bağlamda, kültürel karşılaşma, çok kültürlülük, kimlik çatışması ve kültür şoku gibi konular, göçün sosyolojik analizinde önemli yer tutar.

Göçlerin daha iyi anlaşılması ve açıklanması için kuramsal çerçevelere başvurulması, bu karmaşık olgunun farklı boyutlarını sistematik bir şekilde incelemeyi mümkün kılar. Kuramsal yaklaşımlar, göçün nedenlerini, süreçlerini ve sonuçlarını analitik olarak değerlendirme imkânı sunar. Örneğin, ekonomik göç kuramları, bireylerin ekonomik refahlarını artırma motivasyonu ile göç ettiklerini savunurken, politik göç kuramları, siyasi baskılar ve insan hakları ihlalleri gibi etkenlerin göç üzerindeki etkilerini vurgular. Sosyo-kültürel kuramlar ise göçmenlerin yeni topluma adaptasyonu, kimlik inşası ve kültürel entegrasyon gibi konulara odaklanır.

Kuramsal yaklaşımlar, göçün çok boyutlu yapısını anlamak için vazgeçilmezdir. Göç olgusunu sadece bireysel ya da toplumsal düzeyde ele almak yeterli değildir; bu olgunun küresel, bölgesel ve yerel dinamiklerle nasıl etkileşim içinde olduğunu kavrayabilmek için kuramsal perspektiflere ihtiyaç vardır. Bu sayede, göçmenlerin ve göç edilen toplumların karşılaştıkları zorluklar, fırsatlar ve değişim süreçleri daha derinlemesine analiz edilebilir ve bu alandaki politika yapıcılar için daha etkili stratejiler geliştirilebilir.

1.2.1. Temel Göç Kuramları

1.2.1.1. Ravenstein: Göç Kanunları

Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı ve haritacı Georg Ravenstein, yedi göç yasası geliştirmiş ve bu yasaları ilk kez 1885 yılında ‘Göç Kanunları’ başlığıyla yayımlamıştır (Yalçın, 2004: 22). Ravenstein’in göç yasaları iki ana modele dayanmaktadır. İlk model, sanayi ve ticaret merkezlerine yönelik kısa mesafeli, basamaklı ve zincirleme göçleri ele alır ve bu model ilk dört kanunda açıklanmıştır. İkinci model ise beşinci kanunda incelenen, insanların doğrudan uzak mesafelerdeki sanayi ve ticaret merkezlerine göç etmelerini konu alır. Altıncı ve yedinci kanunlar ise göç eğilimlerini yerleşim yerlerine ve cinsiyet faktörüne göre değerlendirmektedir.

1. Göçmenlerin çoğu genellikle kısa mesafeli bölgelere göç eder ve bu göçler ağırlıklı olarak sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelir.
2. Sanayi ve ticaretin büyümesiyle birlikte, kentler çevresindeki yerleşim bölgelerinden insanları kendine çeker. Bu kişilerin ardından, o bölgelerdeki boşluğu yakın çevredeki göçmenler doldurur.
3. İnsanlar, sanayi ve ticaret merkezlerinden faydalanmak için bu bölgelere yayılırken, sanayinin gelişimiyle ortaya çıkan iş gücü ihtiyacı çevredeki göçmenler tarafından karşılanır.
4. Bir göç dalgası, başka bir göç hareketini tetikleyerek zincirleme bir göç sürecine yol açar.
5. Kısa mesafeli göçler dışında, sanayi ve ticaret merkezlerine doğrudan, uzun mesafeli göçler de vardır. Bu göçler, ara duraklar olmaksızın doğrudan gerçekleşir.
6. Kırsal alanlarda yaşayan insanlar, şehirde yaşayanlara kıyasla daha yüksek göç etme eğilimindedir.
7. Kadınlar, erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimi gösterirler. (Ravenstein, 1885: 198-199).

Ravenstein’in göç kanunlarına baktığımızda, göçlerin genellikle ekonomik nedenlerle ve sanayi merkezlerine yöneldiğini görmekteyiz. Bu kanunların temelinde, insanların yaşam koşullarını iyileştirme arzusu yatmaktadır. Ravenstein, başlangıçta ‘yasa’ olarak ortaya koyduğu bu varsayımların, yasama organlarının müdahaleleriyle değişebileceğini belirtmiştir (Ravenstein,

1885'ten aktaran: Abadan-Unat, 2017: 52). Bu duruma, devlet veya yerel otoritelerin sınırların kapatılması ya da vize zorunluluğu gibi sınırlamalar getirmesi örnek olarak verilebilir.

1.2.1.2. Everett Lee: İtme Çekme Kanunları

Lee'nin sıraladığı, göç kararına ve göç sürecine etki eden faktörler aşağıdaki gibi dört başlık altında özetlenebilir:

1. Çıkış (menşei) bölgesi ile ilişkili faktörler.
2. Varış bölgesi ile ilgili faktörler.
3. Araya giren engeller.
4. Kişisel faktörler.

Lee'ye göre, göç veren alan ile göç alan yerler arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bir bölgede yaşayan insanlar, o bölge hakkında uzun süreli ve doğrudan bilgiye sahip olduklarından, bu bilgilere dayalı olarak genellikle sakin ve güvenli kararlar alabilirler. Ancak, hedef alanla ilgili bilgiler her zaman bu kadar kesin değildir. Hedef bölgenin avantajları ve dezavantajları, genellikle sadece o bölgede yaşayanlar tarafından tam olarak algılanabilir. Bu nedenle, hedef bölge hakkında her zaman bir belirsizlik ya da gizem unsuru bulunur ve yeni bir yere göç etmekle ilgili bazı bilinmezlikler kaçınılmazdır (Lee, 1966: 50-51).

Lee'nin, *İtme Çekme Kuramı* (Push-Pull Theory), göç dinamiklerini açıklamak için kullanılan önemli teorilerden biridir. Bu kuram, insanların göç etmelerine neden olan faktörleri ve insan yaşamına olan etkileri incelemek için itici faktörler ve çekici faktörler olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Everett Lee, 1966 yılında bu kuramı geliştirmiştir ve göç dinamiklerini daha iyi anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Ancak göç sürecinde fiziksel, ekonomik veya hukuki engeller araya girebilmektedir. Örneğin, coğrafi mesafeler, göç maliyetleri, yasal kısıtlamalar gibi engeller, göç kararını ve sürecin uzunluğunu etkileyebilir (Lee, 1966'dan aktaran: Çağlayan, 2006: 72-75).

1. İtici Faktörler (Push Factors): Bu faktörler, insanların olağan yaşam alanlarından ayrılmasına sebep veren olumsuz etkenlerdir. Bu faktörler, ekonomik, sosyal, politik ya da çevresel olabilir. Örneğin, işsizlik, düşük yaşam standartları, siyasi baskılar, savaş, doğal afetler gibi nedenler insanların bulundukları yerden ayrılmasına sebep olabilir. Bu olumsuz unsurlar insanların bulundukları yeri terk etmesinin ve farklı yerlere göç etmesinin temel nedenidir (Lee, 1966: 56).
2. Çekici Faktörler (Pull Factors): Çekici faktörler, insanların göç etmeyi düşündükleri yerlere cazip hale getiren olumlu etkenlerdir. Bu faktörler de ekonomik, sosyal, politik veya çevresel olabilir. İnsanlar yaşam koşullarını yükseltmek için kendilerine daha çekici gelen yerlere göç eder ve göç edeceği yer mevcut bulunduğu yerden farklı ve de daha iyi koşullara sahiptir. Yüksek iş olanakları, daha iyi eğitim ve sağlık hizmetleri, güvenli yaşam koşulları gibi nedenler çekici faktörlere örnek olarak verilebilir (Lee, 1966: 57).

Everett Lee'nin İtme Çekme Kuramı, göç çalışmalarında temel bir model olmasına rağmen, küreselleşen dünyada giderek artan göçmen hareketlerini anlamak için daha geniş kapsamlı ve çok boyutlu yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Kuramın bakış açısı kısıtlı ve basit olduğundan ötürü karmaşık göç yapılarını anlamada yetersiz kalır çünkü insanların göç etmesinde ve göç edeceği yeri belirlemesindeki bir diğer kıstas da sosyo-kültürel uygunluktur, bu yüzden bu göç kuramı diğer kuramlarla birlikte kullanılır. İtme Çekme Kuramı, günümüzde göç dinamiklerini özellikle ekonomik ve çevresel göç hareketlerini analiz etmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

1.2.1.3. Peterson: Göç Tipleri

Jhon W. Petersen'in 1958'de yayımladığı "A General Typology of Migration" (Genel Bir Göç Tipolojisi) makalesinde göçleri ve göç hareketlerini farklı açılardan ele alarak detaylı bir sınıflandırma yaparak incelemiştir. Yapmış olduğu göç sınıflandırmasında göçün nedenlerini, göç edenlerin özelliklerini ve göçün doğasını ele almıştır. Göç dinamiklerini anlamada bu sınıflandırma geniş bir tanım alanı sunmaktadır ve göç politikalarının iyileştirilmesinde ön ayak olmaktadır.

Petersen (1958: 259-261)'in *Göç Tipleri* 4 ana başlık altında toplanmaktadır:

1. İlk Göç (Primitive Migration): Bu tip göçler, genellikle ilkel toplumların ve göçebe toplumlarının yaşam biçimiyle ilgilidir ve zorlayıcı doğal faktörler nedeniyle yapılır. Hayatta kalma mücadelesiyle ilişkilidir ve çoğunlukla kısa mesafeli göçlerdir. Tarımsal imkanların tükenmesi, toprağın verimsizleşmesi, su kaynaklarının azalması, otlak alanlarının azalması, hayvanların göç etmesi gibi çevresel zorunluluklar, bu göç türünü tetikleyen başlıca nedenlerdir.
2. Zorunlu Göç (Forced Migration): Bu göç tipi, kişilerin kendi istekleri dışında bölgeden zorunlu olarak göç etmeye zorlanırlar. Bunun nedeni genellikle siyasi, etnik, dini ya da savaş gibi sebeplerle yer değiştirmeye zorlanırlar. Ülkelerde meydana gelen iç savaş veya ülkeler arası yapılan savaşlar bunlara örnek olarak verebiliriz.
3. Serbest Göç (Free Migration): Kişilerin kendi iradeleriyle, genellikle daha iyi ve kaliteli yaşam koşulları arayışı, ekonomik fırsatlar, eğitim ya da aile birleşimi gibi sebeplerle yaptıkları göçlerdir. Evlilik nedeniyle göç yapılması yada eğitim olanakları nedeniyle göç yapılması buna örnektir.
4. Zorlayıcı Göç (Impelled/Reluctant Migration): Bu göç türü, zorunlu ve gönüllü göç arasında bir yerde durur. Kişiler doğrudan bir tehdit altında değildirler ancak bulundukları yerde yaşam koşullarının ve hayat kalitesinin düşmesinden, sosyal baskılar gibi dolaylı nedenlerle göç etmeye zorlanır. Ekonomik krizler ve politik iktidarsızlık buna örnek olarak gösterilebilir.

Petersen'in göç tipleri ve bunların sınıflandırılması günümüzde de göç hareketlerinin analizinde kullanılmaktadır. Küreselleşme, iklim değişiklikleri, ekonomik krizler ve siyasi

çatışmalar, yaşanan savaşlar bu göç tiplerinin hareketliliğini ve yaygınlığını artırmaktadır. Petersen'in göç tipolojisi, göç hareketlerinin nedenlerini ve sonuçlarını anlamak için kritik bir bakış açısı sunar, bu da göç politikalarının anlamlandırılmasında önemlidir.

1.2.2. Çağdaş Uluslararası Göç Kuramları

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarından itibaren göç çalışmaları alanında öncüler ortaya çıkmıştır. Ravenstein'in (1885) "Göç Yasaları" ve Ravenstein'in Yasalarını tamamlayan Lee'nin (1966) çalışması, yaşam döngüsü aşamalarını göçün temel nedenlerinin anlaşılmasında temel oluşturmaktadır. Ancak, bu öncüler doğrudan göç teorileri önermemiştir (Arango, 2002: 283-284). 19'uncu yüzyılın ortalarında, etkisini bütün alanlarda hissettiğimiz sanayi devrimi ve buna bağlı olarak yeni ticaret türleri ve hammadde arayışı nedeniyle neoklasik ekonomik teorilerin doğmasına neden olmuştur ve bu durum göç de dahil olmak üzere sosyal bilimlerin literatürünü birçok boyuta genişletmiştir (Massey vd., 1993). Neoklasik ekonomi bakış açısı, gelir maksimizasyonu ile motive edilen bireysel bir kararı (mikro düzeyde) ülkeler arası ücretler ve istihdam koşulları gibi yapısal belirleyicilerle (makro düzeyde) birleştirir (Bruno ve Rosas, 2019: 1-2).

1.2.2.1. Neoklasik Ekonomi Kuramı

Neoklasik ekonomi teorileri, iş gücü arzının sermayeye göre fazla olduğu ülkelerde düşük, sermayeye oranla daha az iş gücü arzına sahip ülkelerde ise yüksek piyasa ücretlerinin bulunduğunu varsayar. Bu yaklaşıma göre, rasyonel bireylerden oluşan iş gücü, maliyet-fayda analizi yaparak düşük ücretli ülkelere yüksek ücretli ülkelere göç etmektedir. Yani, iş gücü arz ve talebindeki bu coğrafi farklılıklar uluslararası göçün temel nedenidir. Teorik olarak, bu durum optimum bir dengeye yol açacak; sermaye zengini ülkelerde iş gücü arzı artarken ücretler düşecek, sermaye fakiri ülkelerde ise iş gücü arzı azalıp ücretler yükselecektir (Sert, 2014: 509). Neoklasik ekonomi kuramı, makro ve mikro olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Neoklasik ekonominin makro kuramı, sermaye ve emeğin coğrafi olarak dengesiz dağılımına odaklanır (Adıgüzel, 2018: 28). Bu kuram, göçle ilgili şu varsayımları içerir:

- a- Uluslararası işçi göçü, ülkeler arasındaki ücret farklılıklarından kaynaklanmaktadır.
- b- Ücret farklılıkları ortadan kalktığında, iş gücü hareketi sona erecek ve bu farklılıkların olmadığı yerlerde göç hareketleri olmayacaktır.
- c- İnsan sermayesinin, yani yüksek vasıflı işçilerin göçü, vasıfsız işçilerin göçünden farklı bir nitelik taşır.
- d- Uluslararası göç hareketlerinin birincil mekanizmaları iş gücü piyasalarıdır; diğer piyasaların etkisi önemsizdir. Örneğin, hükümetlerin görevi, iş gücü gönderen ve kabul

eden ülkelerin iş gücü piyasalarını düzenlemek ve etkilemektir (Abadan-Unat, 2017: 22-23).

Bu kurama göre, ülkeler arasındaki ücret farklılıkları, işçilerin uluslararası göçüne neden olmakla birlikte ayrıca, uluslararası iş gücü göçü, emek piyasaları tarafından harekete geçirilmektedir. İş gücü göçü, ancak ve ancak ücret farklılıklarının ortadan kalkması durumunda sona erecektir. Hükûmetlerin göç akımlarını kontrol edebilmesi ise, iş gücü gönderen ve kabul eden ülkelerin emek piyasalarını düzenleyip yönlendirmesiyle mümkündür (Massey vd., 1993: 434).

Neoklasik ekonominin mikro kuramı, göç sürecini bireylerin rasyonel bir şekilde maliyet/fayda analizi yaparak planladığı ve daha fazla kazanç elde etme amacı güttüğü bir süreç olarak tanımlar (Adıgüzel, 2018: 28). Bu bağlamda, mikro kuram göçle ilgili şu varsayımları içerir:

- a- Uluslararası göç hareketleri, bireylerin kazanç ve istihdam farklılıklarını algılamalarına dayanır.
- b- Eğitim, deneyim, işbaşı eğitimi, yabancı dil bilgisi ve beceriler gibi insan sermayesinin özellikleri, göç edilen ülkede iş bulma olasılığını artırır.
- c- Göç masraflarını düşüren bireysel özellikler, toplumsal koşullar ve teknolojiler, elde edilecek kazancı artırarak uluslararası göçü hızlandırır.
- d- Ülkeler arasındaki göç hareketleri, bireylerin maliyet/kâr hesaplarının toplu sonucudur.
- e- Uluslararası göç yalnızca ülkeler arasındaki kazanç ve istihdam oranları farklı olduğu durumlarda gerçekleşir.
- f- Göç kararları, iş gücü piyasaları arasındaki dengesizliklerin bir sonucudur.
- g- Göçmen kabul eden ülkelerdeki çalışma koşulları psikolojik açıdan cazip ise, bu durum göç masraflarını azaltıcı etki yapar. Bu çekici koşulların azaltılması veya kaldırılması, göç hareketini durdurmanın bir yoludur.
- h- Hükûmetler, göç eden ve göçmen kabul eden ülkelerdeki kazançları etkileyen tedbirlerle göç hareketlerini denetlerler. Örneğin, yasa dışı istihdamı önlemek için işverenlere ağır cezalar vermek veya gönderen ülkelere ekonomik gelişim için uzun vadeli kredi sağlamak gibi önlemler alınabilir (Abadan-Unat, 2017: 23-24).

1.2.2.2. Yeni Ekonomi Kuramı

Yeni göç ekonomisi, neoklasik teorinin birçok varsayım ve de meydan okuma sonucunda ortaya çıkan bir göç kuramıdır. Bu yeni yaklaşımın temel bir içgörüsü, göç kararlarının izole bireyler tarafından değil, genellikle aileler veya haneler gibi daha büyük ilişkili gruplar tarafından alınmasıdır. Bu gruplar, yalnızca beklenen geliri maksimize etmek için değil, aynı zamanda riskleri minimize etmek ve iş gücü piyasasının dışındaki çeşitli piyasa aksaklıklarından kaynaklanan kısıtlamaları hafifletmek için kolektif olarak hareket ederler (Stark ve Bloom, 1985: 174-175).

Bireylerin aksine haneler, ekonomik refahlarına yönelik riskleri, aile kaynaklarını, özellikle de aile işgücünü çeşitlendirerek kontrol edebilme konumundadırlar. Bazı aile üyeleri yerel ekonomide ekonomik faaliyetlere atanırken, diğerleri ise ücretlerin ve istihdam koşullarının yerel alanla olumsuz veya zayıf bir ilişki içinde olduğu yabancı işgücü piyasalarında çalışmak üzere gönderilebilir. Yerel ekonomik koşullar kötüleşir ve bu faaliyetler yeterli gelir getirmezse, hane, destek sağlamak için göçmenlerin gönderdiği dövizlere güvenebilir (Massey vd., 1993: 436). Buna örnek olarak, Almanya'daki gurbetçilerin ailelerine destek olmak için Türkiye'ye gönderdikleri dövizleri verebiliriz.

Gelişmiş ülkelerde, hane gelirine yönelik riskler genellikle özel sigorta piyasaları veya devlet programları aracılığıyla en aza indirilirken, gelişmekte olan ülkelere bu tür kurumsal risk yönetim mekanizmaları ya eksik, yok veya yoksul aileler için erişilemez durumdadır. Bu durum, aileleri göç yoluyla risklerini çeşitlendirmeye teşvik eder. Ayrıca, gelişmiş ülkelerde kredi piyasaları nispeten iyi gelişmiştir ve ailelerin yeni üretim teknolojilerinin benimsenmesi gibi projeleri finanse etmesine olanak tanır. Buna karşılık, çoğu gelişmekte olan bölgede kredi genellikle ya mevcut değildir ya da ancak yüksek maliyetle sağlanabilir. Erişilebilir kamu veya uygun maliyetli özel sigorta ve kredi programlarının yokluğunda, piyasa aksaklıkları uluslararası hareketliliğe güçlü bir baskı yaratır. (Massey vd., 1993: 436).

Massey ve diğerleri (1993: 436-438) haneye yönelik ekonomik risk durumlarını şöyle açıklar:

1. *Ürün Sigorta Piyasaları* (Crop Insurance Markets): Gelişmiş ülkelerde çiftçiliğe dayalı ekonomiyle geçinen ailelerde bir ürünün ekiminden onun hasat edilmesi sürecine kadar oluşabilecek bütün tehlikelerden ekonomisi zarar görmesin diye özel bir sigorta kurumuna ya da devlete ödeme yaparak yaşanması muhtemel olan herhangi bir durumda (kuraklık, sel) ürünlerinin kaybına karşı kendi ekonomisini güvende tutmasına yardımcı olur. Bu durum sadece kuraklık yada sel yüzünden ürün hasadının sekteye uğramasında değil aynı zamanda yeni bir teknolojinin başarısız olduğunda da bu durum geçerlidir. Mahsul sigortasının mevcut olmadığı durumlarda ise, aileler, geçimlerini güvenceye almak için bir veya daha fazla aile bireyini yurtdışına çalışmaya göndererek, oradan gelen döviz transferleri ile kendi kendilerine sigorta sağlama yoluna gidebilirler.
2. *Vadeli Piyasalar* (Futures Markets): Bir hane, nakit getiren bir mahsul ektiğinde, hasat zamanı geldiğinde bu ürünün aile geçimini sağlayacak veya refahını artıracak bir fiyattan satılabileceğini varsayar. Ancak, bu tahminde bulunurken mahsul fiyatlarının beklenen seviyelerin altına düşme riski de vardır, bu durumda aile yetersiz gelirle karşı karşıya kalabilir. Gelişmiş ülkelerde, fiyat riski vadeli işlem piyasaları aracılığıyla yönetilir; bu piyasalar, çiftçilerin ürünlerinin tamamını veya bir kısmını gelecekte belirli bir fiyattan satmalarına olanak tanır. Yatırımcılar, fiyatlar garanti edilen seviyenin altına düşerse zararı üstlenir ve fiyatlar bu seviyenin üzerine çıkarsa kar sağlarlar. Çoğu gelişmekte olan ülkede vadeli işlem piyasaları yoktur ve var olduğunda da yoksul çiftçi ailelerinin bunlara

erişimi genellikle yoktur. Göç, çiftçi ailelerinin ürün fiyatlarındaki dalgalanmalardan kaynaklanan gelir risklerine karşı kendi kendilerini sigortalayabilmeleri için bir mekanizma sunar.

3. *İşsizlik Sigortası* (Unemployment Insurance): Tarım haricinde geçinen birçok hane ailede işçi olarak çalışan fertlerin kazandığı ücretle geçinirler. Çalışırken yaralanan veya iş dolayısıyla çalışamaz hale gelirse haneye giren para azalır ve geçim sıkıntısı başlar. Gelişmiş ülkelerde işçiyi ve ailesini bu gibi durumlardan ve tehlikelerden koruyan gelişmiş bir sigorta uygulaması bulunmaktadır. Yoksul veya gelişmekte olan ülkelere işçiyi güçlü bir şekilde koruyan gelişmiş sigorta sistemi olmadığı için bu şekilde geçinen aileler kendilerini ve aile içi ekonomilerini korumak için göç yapmaktadırlar.
4. *Sermaye Piyasası* (Capital Markets): Çiftçi aileler ya da bunun dışında kalan büyük aileler hane gelirini arttırmak için yeni yatırımlar yapmak istediğinde gelişmiş devletler bu yatırımları finanse etmek için işleyen bir bankacılık sistem sunar. Bu durumda sermaye yatırımını arttırıp yeni gelir aralığı sağlamak aile için kolaylaşmaktadır. Ancak bunun aksine gelişmekte olan ülkede bu gibi bankacılık ve tasarruf kurumları güvenli olmadığından veya gerekli ihtiyacı karşılamadığından insanlar birikimlerini emanet etmek istemezler. İşi büyütmek ve yeni yatırımda bulunmak isteyen büyük aileler bu gibi durumda gelişmiş ve de parasını emanet edebileceği güvenilir kurumları olan bir ülkeye göç etmek istemektedirler.

Yeni Ekonomi Kuramı'ndan doğan teorik modeller, neoklasik teoriden farklı bir dizi önerme ve hipotez ortaya koyar ve çok farklı politika önerilerine yol açar (Massey vd., 1993: 439-440):

1. Göç araştırmaları için analiz birimi, özerk birey değil, aileler, haneler veya kültürel olarak tanımlanmış üretim ve tüketim birimleridir.
2. Uluslararası göçün gerçekleşmesi için ücret farkı gerekli bir koşul değildir; haneler, ücret farkı olmadan bile riskleri çeşitlendirme amacıyla uluslararası hareketliliğe yönelebilirler.
3. Uluslararası göç ile yerel istihdam veya yerel üretim birbirini dışlayan olasılıklar değildir; hanelerin göç ve yerel faaliyetlere birlikte katılmaları için güçlü teşvikler vardır. Yerel ekonomik faaliyetlerin getirilerindeki bir artış, göçü, bu faaliyetlere yatırım yapma konusunda sermaye ve risk engellerini aşmanın bir yolu olarak daha cazip hale getirebilir. Dolayısıyla, göç veren bölgelerde ekonomik kalkınma, uluslararası göç baskılarını azaltmak zorunda değildir.
4. Uluslararası hareketlilik, ulusal sınırlar arasında ücret farkları ortadan kalksa bile durmaz; gönderici ülkelerdeki diğer piyasa eksiklikleri, aksaklıkları veya dengesizlikleri göç teşviklerini sürdürebilir.
5. Beklenen gelir artışı, gelir dağılımında farklı noktalardaki haneler için veya farklı gelir dağılımına sahip topluluklarda göç olasılığı üzerinde aynı etkiye sahip olmaz.
6. Hükümetler, yalnızca işgücü piyasalarını değil, aynı zamanda sigorta, sermaye ve vadeli işlem piyasalarını şekillendiren politikalar aracılığıyla da göç oranlarını etkileyebilirler.

Özellikle işsizlik sigortası gibi devlet sigorta programları, uluslararası hareketliliğe yönelik teşvikler üzerinde önemli etkilere sahiptir.

7. Gelir dağılımını şekillendiren hükümet politikaları ve ekonomik değişimler, bazı hanelerin görece yoksunluğunu değiştirerek göç teşviklerini etkileyebilir.
8. Gelir dağılımını etkileyen hükümet politikaları, ortalama gelir üzerindeki etkilerinden bağımsız olarak uluslararası göçü etkiler. Göç veren bölgelerde ortalama geliri artıran politikalar, görece olarak yoksul haneler bu gelir artışından yararlanmazsa göçü artırabilir; tersine, görece olarak zengin haneler gelir artışından faydalanmazsa göç azalabilir.

Bu öneriler, göçün arkasındaki dinamiklerin yalnızca bireysel kazanç arayışıyla değil, aynı zamanda hanelerin görece gelir pozisyonlarını iyileştirme ve ekonomik riskleri yönetme motivasyonlarıyla şekillendiğini öne sürer.

1.2.2.3. Çift İşgücü Piyasası Teorisi

Neoklasik ekonomi kuramı ve yeni göç ekonomisi kuramı uluslararası anlamda farklı çıktılar verse de aslında ikisi de mikro düzeyde kararlar vermektedir. Karar verme birimleri hane yada bireydir, göçün gelir boyutundaki risklerin büyüklükleri veya karar verme sürecinde etkili olan piyasa modellerinin çeşitliliği ve işlevselliği gibi durumlardır. Ancak çift iş gücü piyasası teorisinde, bireysel veya toplumsal olarak karar verilmesinden daha çok modern sanayi toplumları iş gücü taleplerinden ötürü ortaya çıkan uluslararası göç olarak kabul edilir. Piore (1979: 115-117) göre uluslararası göçün gelişmiş sanayi ülkelerinin ekonomik yapısına özgü kalıcı bir göçmen iş gücü talebi sebebiyle oluştuğunu düşünmüştür. Piore'e göre göç gönderen ülkedeki itici faktörler düşük maaş yada işsizlik gibi durumlardır, göç alıcı ülkedeki çekici faktörlerse yabancı işçi ihtiyacının doğmasından ötürüdür. Bu durum sanayisi gelişmiş ülkelerin sahip olduğu bazı özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu özellikler yapısal enflasyon, motivasyonel sorunlar, ekonomik ikililik ve iş gücü arzının demografisidir.

Massey ve diğerleri (1993: 441-443) gelişmiş ülkelerin özelliklerini şu şekilde açıklamaktadırlar:

1. *Yapısal Enflasyon*: Kurumlar ya da devlet tarafından verilen ücretler statü ve prestij gibi toplumsal nitelikler taşımaktadır. Genelde insanlar aldıkları ücretlerin sosyal statüsünü yansıttığı algısındadır ve bu algıya katı bir şekilde bağlıdır. İşverenler vasıfsız işler için çalışan insanları çekmek istediklerinde ücretleri işçilerin istekleri doğrultusunda arttırmazlar. Çünkü en alta çalışan vasıfsız işçinin ücretini arttırmak sonrasında gelen meslek hiyerarşisindeki düzeni bozmaktadır. Bir restorantta çalışan kominin ücretinin arttırılması durumunda garson ücretlerinin ve sonrasında aşçı ücretlerinin de arttırılması sosyal veya kamusal mekanizmaların sendikalar gibi harekete geçmesine neden olur ve bu durumda bir karşıt oluşmasına zemin hazırlanır. Bu yüzden işverenler düşük ücretle çalışabilecek işçi arayışına girerler ve bunun çözümünü dışarıdan alacakları işçi göçüyle

sağlayabilirler. Ücretlerin sosyal statüye göre belirlenmesi ve o şekilde orantılı kalması veya hiyerarşi durumuna göre arttırılmasına yapısal enflasyon denir. Yerli işçilerin ücretini arttırmak bütün hiyerarşinin ücretlerinin arttırılmasıyla son bulacağından ötürü işveren çözümü göçmen işçileri kabul ederek daha kolay ve ucuz bir şekilde sorunu çözmektedir.

2. *Motivasyonel Sorunlar:* Mesleki hiyerarşiler bu hiyerarşinin en alt basamağında çalışan işçiler için bir motivasyonel soruna yol açmaktadır. Çünkü meslek hiyerarşinin en alt basamağında çalışan işçi için korunacak bir statü yoktur ve toplum içinde bir statü elde etmesinin çok az bir yolu olduğundan işçiler açısından bir kriz oluşturur. Yerli işçiler bu hiyerarşiye tepki gösterebileceğinden ötürü bu durumun çözümü olarak göçmen işçilere ihtiyaç duyarlar. Birçok göçmen işçi hali hazırda verilen ücret ve statüyü bir kazanç olarak algılar. Çünkü ülkesinde daha iyi bir durumda değildir. Göçmen işçi, işçi ihtiyacını ve göç ettiği ülkede yaşanan bu krizi fırsata çevirip hem hedef bir kazanca ulaşır hemde kendi refah ve yaşama standartlarını arttırmaktadır.
3. *Ekonomik ikililik:* Gelişmiş ülkeler ileri sanayi ekonomisine sahip olduğundan ötürü iş gücü ve sermaye arasında ikililik oluşmaktadır. Temel talebi karşılamak amacıyla sermayesi yoğun ya da sermayesi az yöntemler kullanılır bu durumda mevsimsel yada dalgalanan ve sabit iş gücü olmak üzere iş gücünün ikiye bölünmesi söz konusudur. Sermaye yoğun olan birincil sektör çalışanlarını işverenler işten çıkarmak istediklerinde bunun sonucunda oluşacak maliyetlerin önemli bölümünü karşılamak zorundadır. İşverenler bu işçilere yatırım yapmaya zorlanır ve onlara eğitim fırsatı verir. Karmaşık işlerde iyi performans göstermek gerektiğinden bilgi ve deneyim çok önemlidir bu da firma için bir insan sermayesi oluşturur. Buna karşılık iş gücü bakımından yoğun ancak sermaye bakımından az olan işlerde çalışan vasıfsız işçilerin herhangi bir zamanda veya koşulda işten çıkartılması işverenin bir maliyet ödemesine gerek olmamaktadır. İşverenler vasıfsız işçileri işlerin yoğun olduğu dönemde çalıştırır ve bundan kazanç sağlar ancak işlerin durgun olduğu zamanlarda işçileri işten çıkararak kazanılan parayı elinde tutar.
4. *İş Gücü Arzının Demografisi:* Modern meslek hiyerarşisinde var olan yapısal enflasyon, motivasyonel sorunlar ve ekonomideki ikililik, düşük ücretler ve istikrarsız işlerde meslek hiyerarşisinin en altında vasıfsız işlerde çalışmaya istekli işçiler için kalıcı bir talep vardır ve bu talep uzun yıllar boyunca kadınlar ve gençler tarafından sağlanmıştır. Ancak değişen zaman ve ekonomide kadınlar ayrı bir yer edinmişlerdir ve ev ekonomisine olan katkıları ikinci kaynak değil birinci kaynak olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Aynı durumda gençler de bir işe girip ekstra para kazanmak ve farklı meslekleri deneyimlemek yada staj yapmak için işlere girip çalışıyorlardı. Ancak değişen eğitim hayatı uygulamaları nedeniyle, resmi eğitimin uzaması yada işçilerde talep edilen yaş oranın artması gibi durumlardan ötürü vasıfsız işlerde çalışma oranları azalmıştır. Kadının iş yaşamındaki aktif rolü, kadınların sosyal statü için kariyer alanına atılmaları, boşanma oranlarında artış ve doğurma oranlarındaki azalma neticesinde vasıfsız alanda

alışan insan gücüne ihtiyaç artmıştır. Bu durumda vasıfsız işlere yönelik talep ile sınırlı arz arasındaki dengesizlik göçmen işçi ihtiyacının doğmasına neden olmuştur.

İkili işgücü piyasası teorisi, neoklasik ekonomi ile doğrudan bir çatışma içinde olmasa da, mikro düzeydeki karar modellerinden oldukça farklı olan bazı çıkarımlar ve sonuçlar taşır (Massey vd., 1993: 444):

1. Uluslararası iş gücü gc büyük ölçüde talep odaklıdır ve gelişmiş toplumlarda işverenler tarafından veya onların adına hareket eden hkmetler tarafından başlatılan işe alımlar ile tetiklenir.
2. Göçmen işçilere olan talep, ekonominin yapısal ihtiyaçlarından doğar ve ücret teklifleri yerine işe alım uygulamaları aracılığıyla ifade edilir; dolayısıyla uluslararası ücret farkları, iş gücü gcnn gerçekleşmesi için ne gerekli ne de yeterli bir koşuldur. Aslında, işverenlerin ücretleri sabit tutarken işçi alımı yapma teşvikleri vardır.
3. Göçmen alan toplumlarda düşük seviyeli ücretler, göçmen işçi arzındaki bir azalmaya yanıt olarak artmaz; bu ücretler sosyal ve kurumsal mekanizmalarla baskılanır ve arz ve talep değişimlerine yanıt verecek kadar serbest değildir.
4. Ancak, göçmen işçi arzındaki bir artış sonucu düşük seviyeli ücretler düşebilir; düşük seviyeli ücretlerin artmasını engelleyen sosyal ve kurumsal kontroller, onların düşmesini engellemez.
5. Hkmetlerin, ücretlerde veya istihdam oranlarında kk değişiklikler yaratan politikalarla uluslararası gcnn üzerinde etkili olması olası değildir; göçmenler, modern, post-endüstriyel ekonomilere yapısal olarak yerleşmiş bir iş gücü talebini karşılar ve bu talebi etkilemek, ekonomik organizasyonda büyük değişiklikler gerektirir.

Çift İşgücü Piyasası Teorisi, işgücü piyasasının kendine özgü özelliklere sahip iki ayrı segmentten oluştuğunu ne sürer (Doeringer ve Piore, 1971'den aktaran Meyer ve Mukerjee, 2007: 301). Birincil sektör, yüksek ücretler, beşeri sermayeye daha yüksek getiri, istikrarlı istihdam ve arzu edilen çalışma koşullarıyla karakterize edilirken, ikincil sektör işler bu özelliklerden yoksundur. Ayrıca, iki sektör arasında geçişi zorlaştıran engeller bulunmaktadır; bu da bazı işçilerin istenmeyen ikincil sektörde kalmasına yol açmaktadır. Günümüzde, bu teori gig ekonomisinin ve esnek çalışma düzenlemelerinin yaygınlaşması ile yeniden ilgi çekmektedir. Özellikle esnek işgücünün artması, ikincil işgücü piyasasının genişlemesine yol açmıştır ve bu, düşük güvence ve sınırlı haklara sahip çalışanların oranının artmasına sebep olmuştur. Bu nedenle, teori, işgücü piyasasındaki eşsizliklerin ve fırsat adaletsizliklerinin analizinde hâlâ önemli bir rol oynamaktadır.

1.2.2.4. Dünya Sistemleri (Merkez-Çevre) Kuramı

Çok yaygın olarak kullanılan göç kuramlarından bir tanesi de merkez-çevre (center-periphery) kuramıdır. Bu kuram, merkez-çevre kuramı ya da Bağımlılık Okulu olarak da adlandırılmaktadır ve Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi bir çok düşünür tarafından geliştirilmiştir (Özbey, 2023: 40-42). Wallerstein'ın (1974) çalışmalarından yola çıkarak çeşitli sosyolojik teorisyenler, uluslararası göçün kökenlerini sadece ulusal ekonomilerdeki iş gücü piyasası ayrışmasından değil, on altıncı yüzyıldan itibaren genişleyen dünya pazarının yapısından kaynaklandığını belirtmişlerdir (Portes ve Walton, 1981; Sassen, 1988, 1991). Bu yaklaşımda, kapitalist ekonomik ilişkilerin çevresel, kapitalist olmayan toplumlara yayılması, bu bölgelerde göç etmeye eğilimli bir nüfus oluşturur.

Dünya sistemleri teorisinde göç, kapitalist süreç içerisinde meydana gelen bozulma ve parçalanmaların bir sonucudur. Kapitalizmle birlikte geniş bir pazar ekonomisi oluşturulmuştur. Çevresel bölgelerdeki toprak, ham maddeler ve iş gücü piyasalara etkisi altına alındıkça, göç akışları kaçınılmaz olarak oluşur ve bu akışların bazıları yurtdışına yönelmiştir (Massey, 1988: 392).

Massey ve diğerlerine (1993: 445-447) göre kapitalist genişleme süreci, gelişmekte olan ülkelerde geleneksel tarım, ham madde üretimi ve iş gücü piyasalarında büyük değişimlere yol açarak uluslararası göçü teşvik etmektedir. Kapitalist çiftçiler çevresel bölgelerde tarımı mekanize ederek küçük çiftçileri yerinden eder ve hareketli, bağımsız bir iş gücü yaratır. Ham maddelerin küresel pazarlarda satılması, endüstriyel yöntemlerin yayılmasını ve yeni iş gücü piyasalarının oluşmasını sağlarken, iş gücünün coğrafi hareketliliğini artırır.

Küresel firmalar, düşük ücretlerden faydalanmak için çevresel ülkelerde montaj tesisleri kurar ve bu, kadın iş gücüne yönelik talebi artırır. Bu süreç, düşük ücretli ve zorlu işlerde çalışan, sosyal olarak köksüz bir nüfus yaratır. Kapitalist yatırım, çekirdek ülkelerdeki ulaşım ve iletişim altyapısının büyümesini teşvik ederek göç maliyetlerini düşürür ve çevresel ülkelere çekirdek ülkelere göçü kolaylaştırır. Ekonomik küreselleşme, eski sömürge bağlarına dayanan kültürel ve ideolojik bağlantılar oluşturarak modern tüketim zevklerini yayar ve göçü çekirdek ülkelere yönlendirir. Küresel şehirler (ör. New York, Londra, Tokyo) yüksek eğitimli iş gücü ve büyük servetin yoğunlaştığı merkezlerdir. Burada niteliksiz iş gücüne yönelik güçlü bir talep oluşurken, orta seviye işlerdeki talep zayıflar ve iki uçlu bir iş gücü piyasası yapısı meydana gelir. Bu şekilde, küresel şehirler uluslararası ekonomik faaliyetlerin merkezi haline gelirken, göçmen iş gücüne dayalı dengesiz bir talep yapısı ortaya çıkar.

Dünya sistemleri teorisi, uluslararası göçün, genişleyen küresel pazarın siyasi ve ekonomik düzenlemesi doğrultusunda şekillendiğini savunur ve bu görüşten altı ana hipotez türetir (Massey vd., 1993:447-448):

1. Uluslararası göç, gelişmekte olan dünyada kapitalist pazar oluşumunun doğal bir sonucudur; küresel ekonominin çevresel bölgelere girişi uluslararası hareketliliği tetikler.
2. Uluslararası iş gücü akışı, uluslararası mal ve sermaye akışını takip eder ancak ters yönde gerçekleşir. Kapitalist yatırımlar, çevresel ülkelerde köklerinden koparılmış, hareketli bir nüfus yaratırken merkez ülkelerle güçlü maddi ve kültürel bağlar kurarak ulusötesi hareketi teşvik eder.
3. Geçmişteki sömürge güçleri ile eski kolonileri arasında uluslararası göç daha olasıdır, çünkü sömürge döneminde erken kurulan kültürel, dilsel, idari ve yatırım bağları rekabetten bağımsız olarak gelişmiştir ve bu da özel ulusötesi pazarlar ve kültürel sistemlerin oluşumuna yol açmıştır.
4. Uluslararası göç, küresel pazar ekonomisinin yayılmasından kaynaklandığından, hükümetler göç oranlarını etkilemek istiyorsa yurt dışındaki yatırım faaliyetlerini düzenlemeli ve uluslararası sermaye ve mal akışlarını kontrol etmelidir. Ancak, bu tür politikalar uygulanması zor olduğu, ticari anlaşmazlıklara yol açtığı ve çok uluslu şirketlerin direnç göstermesi nedeniyle pek olası değildir.
5. Kapitalist ülkelerin hükümetleri tarafından yurt dışındaki yatırımları korumak veya küresel pazarın genişlemesini destekleyen hükümlere yardım amacıyla gerçekleştirilen siyasi ve askeri müdahaleler başarısız olduğunda, belirli merkez ülkelere yönelen mülteci akınlarına yol açar ve bu da bir başka uluslararası göç biçimini oluşturur.
6. Son olarak, uluslararası göç, ülkeler arasındaki ücret veya istihdam farklılıklarıyla doğrudan ilişkili değildir; göç, pazar oluşumunun dinamiklerinden ve küresel ekonomi yapısından kaynaklanır.

Özetle, dünya sistemleri teorisine göre, uluslararası göç, gelişmekte olan ülkelerdeki kapitalist pazar oluşumunun ve küresel ekonominin yapısal ihtiyaçlarının bir sonucudur. Göç, mal ve sermaye hareketlerini takip eder, ancak ters yönde gerçekleşir ve özellikle eski sömürge ilişkilerinin bulunduğu ülkeler arasında yaygındır. Göçü etkilemek için hükümetlerin yurt dışı yatırım ve sermaye akışlarını düzenlemesi gerekse de bu, çeşitli zorluklar nedeniyle zordur. Ayrıca, başarısız siyasi ve askeri müdahaleler mülteci hareketlerine yol açarak göçü artırır; göç, ücret farkları değil, küresel ekonomi dinamikleri tarafından yönlendirilir.

1.2.2.5. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Göçmen ağları, göçmenleri, eski göçmenleri ve göçmen olmayanları hedef ülkede ve menşe ülkesinde akrabalık ve dostluk bağlarıyla birbirine bağlayan kişiler arası bağlantılar olarak tanımlanır. Hedef ülkedeki bireylere yönelik bu kişisel bağlantılar, bahsedilen tüm göç maliyetlerini azaltır ve potansiyel göçmenlerin ağına desteğini bekleyebileceği için hedef ülkede istihdam olasılığını artırır. Bu nedenle, göçmen ağlarının varlığı göçün beklenen net getirilerini yükseltir ve göç daha olası hale gelir (Bauer ve Zimmermann, 1997: 144).

Bahsedilen ilişkiler ağının kurulması ile göç edenler açısından azalan ve artan maliyetler söz konusudur. Azalan maliyetler şudur: Göç eden ilk kişiler, sosyal bağlardan yoksun olduklarından göç maliyetleri yüksektir, özellikle belgelerle ülkeye giriş yapmaları gerekiyorsa. Ancak ilk göçmenlerin ayrılmasından sonra, geride kalan arkadaşlar ve akrabalar için göç maliyetleri önemli ölçüde azalır. Her yeni göçmen, hedef bölgeye sosyal bağları olan yeni kişiler yaratır. Göçmenler yerel halkla bağlantılıdır ve bu kişiler, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinden yararlanarak varış noktasında iş ve yardım alabilirler. Bir köken bölgesindeki ağ bağlantıları belirli bir seviyeye ulaştığında, göç süreci kendiliğinden devam eder çünkü her göç hareketi sosyal yapıyı oluşturur. Her yeni göçmen, sonraki göçmenler için maliyetleri düşürür ve bazı kişileri göç etmeye teşvik eder. Bu süreç, yurt dışındaki bağlantıları genişleterek göçün daha da yaygınlaşmasına yol açar (Massey vd., 1993: 449).

Artan maliyetler ise şudur: Göçmen ağları, uluslararası göçü riskleri çeşitlendirme stratejisi olarak son derece cazip kılar. Bu ağlar iyi geliştiklerinde, hedef ülkedeki iş fırsatları topluluk üyeleri için kolayca ulaşılabilir hale gelir ve göç güvenilir bir gelir kaynağı sağlar. Böylece, maliyetlerin zamanla azalması, ağların kendiliğinden genişlemesini teşvik ederken, aynı zamanda risklerin azalması da göçü çekici kılar. Her yeni göçmen, ağı genişleterek hareket risklerini azaltır ve bu da göçü neredeyse risksiz ve masrafsız hale getirir. Bu yaklaşım, göçü bireysel veya hane halkı kararı olarak görürken, göç hareketlerinin gelecekteki göç kararlarını sistematik olarak etkilediğini ve göç etme olasılığını arttırdığını savunur. Göçün kendiliğinden yayılan bir süreç olarak değerlendirilmesi, geleneksel genel denge analizlerinden farklı sonuçlar ve çıkarımlar doğurur (Massey vd., 1993: 449).

1.2.2.6. Kurumsal Teori

Uluslararası göç başladıktan sonra, sermaye açısından zengin ülkelere girmeyi isteyen büyük insan kitlesi ile bu ülkelerin sunduğu sınırlı sayıda göçmen vizesi arasındaki dengesizlik nedeniyle özel kurumlar ve gönüllü organizasyonlar ortaya çıkar. Bu dengesizlik ve merkez ülkelerin insanları dışarıda tutmak için kurduğu engeller, uluslararası hareketi teşvik eden girişimciler ve kurumlar için kârlı bir ekonomik alan yaratır ve göçte bir yeraltı pazarı oluşur. Bu yeraltı pazarı, istismarı ve mağduriyeti teşvik eden koşullar oluşturduğunda, gelişmiş ülkelerde yasal ve yasa dışı göçmenlerin haklarını korumak ve onların durumunu iyileştirmek amacıyla gönüllü insani yardım kuruluşları da devreye girer (Jennissen, 2004: 34).

Kâr amacı güden kuruluşlar ve özel girişimciler, yeraltı pazarında belirlenen ücretler karşılığında göçmenlere çeşitli hizmetler sunar: sınırdan gizlice geçirme, iç bölgelere gizli taşıma, işverenler ile göçmenler arasında iş sözleşmeleri yapma, sahte belgeler ve vizeler temin etme, göçmenlerle vatandaşlar arasında ayarlanmış evlilikler ve konaklama, kredi gibi yardımlar sağlarlar. İnsani yardım grupları ise göçmenlere danışmanlık, sosyal hizmetler, barınma, yasal

belgeler hakkında rehberlik ve göç yasalarından korunma desteği sağlar. Zamanla, bireyler, şirketler ve organizasyonlar göçmenler için bilinir hale gelir ve kurumsal olarak istikrarlı hale gelir; bu da göçmenlerin yabancı iş gücü piyasalarına erişim sağlamak için kullanabilecekleri başka bir sosyal sermaye biçimi oluşturur (Massey vd., 1993: 450).

Bu kurumlar ve organizasyonlar yasal veya yasa dışı göçmen girişini sağlamak amacıyla yavaşça büyüdükçe, farklı hipotezler öne sürülür:

1. Uluslararası hareketi destekleyen, sürdüren ve teşvik eden organizasyonlar geliştikçe, göçmen akışı daha fazla kurumsallaşır ve başlangıçtaki nedenlerden bağımsız hale gelir.
2. Göç hareketleri başladığında, hükümetler bu akışı kontrol etmekte zorlanır, çünkü kurumsallaşma süreci düzenlenmesi zor bir yapıya sahiptir. Göçmen talebini karşılama konusunda kâr elde etme imkânı göz önüne alındığında, polis önlemleri yalnızca uluslararası göçte yeraltı pazarı yaratır ve daha sıkı göçmen politikaları insani yardım gruplarının direnişiyle karşılaşır.

Diğer bir ifadeyle, uluslararası göç başladığında, göçmenlere yönelik artan talebi karşılamak için yeraltı pazarı oluşturan girişimciler ve kâr amacı güden organizasyonlar ortaya çıkar. Bu süreç, hem yasal hem de yasa dışı göçmenlere destek sunan kurumsal bir yapı meydana getirir. Bu kurumsallaşma göç akışını başlangıç nedenlerinden bağımsız hale getirirken, hükümetlerin göçü kontrol etmesini zorlaştırır.

1.2.2.7. Kümülatif Nedensellik Teorisi

Kümülatif nedensellik, göç hareketlerinin kendisini nasıl sürdürebileceğini açıklar ve bu süreçte her göç eyleminin sosyal bağlamı değiştirerek daha fazla göçü teşvik etmesini ifade eder. Sosyal bilimciler, göçün etkileyebileceği altı sosyoekonomik faktörü incelemiştir: gelir dağılımı, arazi dağılımı, tarım organizasyonu, kültür, bölgesel insan sermayesi ve işin sosyal anlamı. Gelir dağılımı açısından, göçmenlerin mutlak gelirlerini artırmak veya diğer hanelerle kıyasla gelirlerini iyileştirmek istemesi, göç motivasyonunu artırır. Göç başlamadan önce, gelir eşitsizliği düşük olabilir, çünkü tüm aileler geçim seviyesindedir. Ancak, göç eden ailelerin döviz transferleri gelirlerini artırdığında, bu durum diğer aileler arasında görece yoksunluk hissini artırır. Göç eden haneler gelirlerini artırırken, diğerleri de göç etmeye karar verir, bu da gelir eşitsizliğini artırır. Göç oranı arttıkça gelir eşitsizliği yüksek olur ve çoğu hane göç ettiğinde tekrar düşük seviyeye döner. Göç, bu döngüsel etkiler aracılığıyla kendini sürdürür ve bu süreç, kümülatif nedensellik teorisiyle açıklanır (Bueno ve Prieto, 2019: 3).

1.2.2.8. Göç Sistemleri Teorisi

Göç sistemleri teorisi, göç akışlarının zaman ve mekân içinde istikrar ve yapı kazandığını belirtir ve uluslararası göç sistemlerinin tanımlanmasını sağlar. Bu sistemler, bazı ülkeler arasında yoğun mal, sermaye ve insan alışverişleri ve diğerleri arasında daha az yoğun alışverişlerle karakterizedir (Arango, 2000: 292). Bir göç sistemi genellikle bir çekirdek alıcı bölge ve ona büyük göçmen akışlarıyla bağlı olan belirli gönderim ülkeler setinden oluşur. Coğrafi yakınlık, değişim ilişkilerinin oluşumunu kolaylaştırır da, göç akışları genellikle politik ve ekonomik ilişkilere dayanır. Çok kutuplu sistemler, dağılmış çekirdek ülkelerin çeşitli gönderim ülkelerinden göçmen almasını içerir. Ülkeler birden fazla göç sistemine dahil olabilir, ancak bu durum genellikle gönderim ülkeleri için daha yaygındır. Sistemler, politik ve ekonomik koşullara göre evrim geçirir; bu nedenle, istikrar sabit bir yapıyı garanti etmez. Ülkeler, sosyal değişimler, ekonomik dalgalanmalar veya politik kargaşalar sonucu bir göç sistemine katılabilir veya çıkabilir. Göç sistemleri, uluslararası göçün dinamiklerini anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunar (Bueno ve Prieto, 2019: 3).

Kuramın, tarihsellik çerçevesinde, iki ülke veya bölge arasındaki göçlerin anlaşılmasına ve anlamlandırılmasına olanak sağladığı görülmektedir. Günümüzde gerçekleşen herhangi bir göç olgusuna tek bir faktör veya bakış açısıyla yaklaşmak mümkün değildir. Bu bağlamda, çağımızda yaşanan göç ve göçmen ilişkilerinin iç içe geçmiş olduğu ve bazı dönem veya göç olaylarına göre karşılıklı etkileşim içinde oldukları göz ardı edilmemelidir. Göç sistemleri kuramı, uzun yıllar süren göçlere tarihsel bir perspektif sunarken, göçmenlerin göçle ilişkisini ve göçmenliğin içeriğini analiz etme ve açıklama imkanı da sunmaktadır (Çağlayan, 2006: 84)

1.2.3. Mekik Göçü

Geçici veya kalıcı tersine göç olarak anlaşılan geri dönüş göçünün nedenleri ve motivasyonları neoklasik ekonomi, yeni iş gücü göçü ekonomisi, ulusötesicilik ve sosyal ağ teorisi perspektifinden ele alınmıştır (Cassarino, 2004). Cassarino'ya (2004:255) göre, neoklasik perspektif geri dönüşü, ilk kez iş gücü göçü yapanların maliyet ve faydalarını yanlış hesaplamalarından kaynaklanan bir başarısızlık olarak görmektedir. Bu bakış açısı, yaşam maliyeti, olanaklara ve sağlık hizmetlerine erişim gibi, yaşlıların geri dönüşü veya sarkan göçü ile ilgili olabilecek diğer fayda maksimizasyon biçimlerini dışlamaktadır. Yeni iş gücü göçü ekonomisi, geri dönüş göçünü göç sürecinin doğal bir aşaması ve bireysel ve hane halkı göç planı için faydaları maksimize etmeye devam etme stratejisi olarak işaret etmektedir. Neoklasik bakış açısının aksine başarı, emeklilik yardımlarını da içeren, menşe ülkelere geri getirilen mali ve ekonomik kaynaklara göre ölçülmektedir. Son olarak, ulusötesicilik ve sosyal ağ teorisi geri dönüşü, hem menşe hem de varış noktalarında aile ve arkadaşlarla yapılan ziyaretler ve diğer alışveriş biçimleriyle birlikte hazırlanan ve göçün zorunlu olarak nihai olmayan bir aşaması olarak görmektedir. Hem

ulusötesicilik hem de sosyal ağılar, geri dönüşün (geçici veya kalıcı) ve emekliler ile büyükanne ve büyükbabaların döngüsel göçünün (mekik göçü) incelendiği ana çerçevelerdir.

Araştırmanın odak noktası olan mekik göçü, diğer bir adıyla döngüsel göç, günümüzde uluslararası göç hareketlerinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Mekik göç, bireylerin iş ve aile bağlarını birden fazla ülke arasında sürdürdüğü bir göç biçimidir. Göçmenler, iş fırsatları, ekonomik nedenler veya eğitim gibi çeşitli amaçlarla bir ülkeye göç eder, belirli bir süre kaldıktan sonra anavatanlarına geri dönerler ve bu süreç tekrar eder. Bu tür göç genellikle geçici göçten farklıdır, çünkü mekik göçünde bireyler düzenli olarak aynı yerlere geri döner ve kalıcı yerleşim niyeti olmaksızın iş ya da yaşamlarını sürdürürler (Hugo, 2013: 2-3).

Mekik göç, bireylerin orijinal ülkelerine geri dönmeleri ve ardından tekrar başka ülkelere gitmeleri gibi bir dizi hareketi içerir. Bu göç biçimi, kısa süreli iş kontratlarıyla başka bir ülkeye gidip geri dönmek şeklinde olabileceği gibi, uzun dönem boyunca belirli aralıklarla birden fazla ülke arasında mekik dokuma şeklinde de gerçekleşebilir (Zimmermann, 2014: 11). Mekik göç, genellikle iş gücü piyasasının taleplerine ve bireylerin ekonomik hedeflerine göre şekillenir. Özellikle tarım, inşaat ve hizmet sektörlerinde yoğunlaşan bu göç türü, işçi ihtiyacının dönemsel olarak arttığı sektörlerde daha yaygındır (Zimmermann, 2014: 5).

Mekik göçü, genel olarak iki temel biçimde sınıflandırılabilir: iç ve dış mekik göçü. İç mekik göçü, bireylerin kendi ülkeleri içerisinde belirli bir iş ya da sezon için farklı şehirlere gidip gelmesini ifade ederken, dış mekik göçü bir ülke sınırlarını aşarak farklı ülkelere yöneliktir. Özellikle Avrupa'da tarım sektöründe çalışan işçilerin sezonluk göçleri bu göç türüne örnek teşkil eder. Bu süreç, göçmenlerin ekonomik fırsatları maksimuma çıkarma, gelirlerini artırma ve yaşam standartlarını yükseltme gibi hedeflerine ulaşmalarına olanak tanır (Constant, 2020: 2).

Mekik göçü, hem göçmenler hem de göç veren ve alan ülkeler için çeşitli avantajlar sunar. Göçmenler açısından mekik göçü, daha yüksek gelir elde etme ve yeni beceriler kazanma fırsatları yaratırken, aynı zamanda aile bağlarını koruma ve anavatanlarına bağlı kalmalarını sağlar. Göçmenler, geçici olarak yüksek gelirli bir ülkede çalışarak kazandıkları parayı, düşük maliyetli yaşamın sürdüğü anavatanlarında harcayarak satın alma güçlerini artırabilirler (Hugo, 2013: 4). Ayrıca mekik göçmenleri, göç ettikleri ülkelerde edindikleri deneyim ve becerileri anavatanlarına geri getirerek, oradaki ekonomik ve sosyal gelişmelere katkıda bulunabilirler (Zimmermann, 2014: 3).

Göç alan ülkeler açısından bakıldığında, mekik göçü iş gücü ihtiyacının esnek bir şekilde karşılanmasına olanak tanır. Özellikle mevsimlik işlerde ve kısa dönemli projelerde mekik göçü, iş gücü eksikliklerinin hızla giderilmesini sağlar. Göçmenlerin geri dönmeleri sayesinde sosyal

entegrasyon sorunları minimize edilirken, ekonomik faydalar da korunmuş olur (Zimmermann, 2014: 7).

Ancak mekik göçün bazı zorlukları da mevcuttur. Mekik göçmenler, genellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalıştıkları için sömürüye açık hale gelebilirler. Ayrıca, göçmenlerin anavatanlarına geri döndüklerinde topluma yeniden entegre olma süreci zorlayıcı olabilir. Mekik göçmenler, uzun süreli ayrılıklar nedeniyle aile bağlarında zayıflık yaşayabilir ve sosyal hayata uyum sağlamakta zorlanabilirler (Constant, 2020: 4). Buna ek olarak, mekik göçün düzenlenmesi ve yönetilmesi karmaşık bir süreçtir ve her iki tarafın da —göç veren ve göç alan ülkelerin— bu göç biçiminden en iyi şekilde yararlanabilmesi için iş birliği yapması gerekmektedir (Hugo, 2013: 6).

Mekik göçü, ekonomik kalkınmayı teşvik eden bir mekanizma olarak da değerlendirilmektedir. Göçmenler, anavatanlarına döndüklerinde beraberlerinde getirdikleri sermaye ve bilgi birikimi sayesinde yerel ekonomilere katkıda bulunurlar. Özellikle yurt dışına giden işçilerin gönderdikleri dövizler, anavatanlarındaki ailelerin refahını artırır ve yerel ekonomiye doğrudan katkı sağlar (Zimmermann, 2014: 5). Göçmenlerin geri dönüşleriyle birlikte getirdikleri yeni beceriler ve teknolojiler, özellikle düşük gelirli ülkelerde önemli bir gelişme aracı olabilir (Constant, 2020: 6).

Ancak beyin göçü sorununa da dikkat çekilmelidir. Özellikle yüksek vasıflı göçmenlerin döngüsel göçü, beyin göçü sorununun hafifletilmesine yardımcı olabilir. Döngüsel göçmenler, geri döndüklerinde anavatanlarında yeni iş imkanları yaratabilir ve mevcut iş gücünün daha verimli kullanılmasını sağlayabilirler (Hugo, 2013: 7). Ancak, göç eden vasıflı işçilerin kalıcı olarak anavatanlarına dönmemesi, uzun vadede ciddi iş gücü kayıplarına yol açabilir.

Mekik göçü, günümüzün küreselleşen dünyasında giderek önem kazanan bir göç modeli olarak, hem göçmenler hem de ülkeler için faydalar sunmaktadır. Ancak bu faydaların tam anlamıyla elde edilebilmesi için bu tür göçün iyi yönetilmesi ve göç politikalarının esnek bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Göç veren ve göç alan ülkelerin iş birliği yaparak, mekik göçünün getirdiği fırsatları en iyi şekilde değerlendirmesi, bu sürecin başarıya ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekik göçü, doğru yönetildiğinde, hem bireyler hem de toplumlar için sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir aracı olabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKLERİN ALMANYA'YA GÖÇÜ: TARİHÇE VE ETKİLER

Bugünün Almanyası artık Alman-Türk varlığı olmadan düşünülemez. Artık kimse “misafir işçilerden” (gästarbeiter) bahsetmemektedir. Türkler de ev sahibi kültürün içinde erimeye hevesli klasik göçmenler değildir. Her iki ülke (Almanya ve Türkiye) ile yakın temas halinde olan Almanyalı Türkler, son zamanlardaki ulusötesi alan fenomeninin bir parçası haline gelmiştir. Amerikan göçmen deyiminin (Avrupalı Amerikalılar, Asyalı Amerikalılar) tersine, farklı bir ulusötesi alanda *Alman-Türk* olarak uygun bir şekilde nitelendirilmektedirler. İki ülke arasındaki sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik etkileşim arenasında, ulusötesi öznel olarak sürekli bir kültürel gerilim yaşanmakta ya da sınırı geçen alanlarda *transmigrantlar* olarak da adlandırılabilirler (Kaya, 2007: 483). Göç hikayesine bakıldığında, Türklerin Almanya'ya göçü İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa göçünün daha geniş anlatısında önemli bir bölümdür. 1960'larda başlayan bu hareketin hem Türk hem de Alman toplumları üzerinde derin etkileri olmuş, kültürel, ekonomik ve siyasi manzaraları şekillendirmiştir.

Türklerin Almanya'ya göçü, 1961 yılında Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasında imzalanan *İşgücü Anlaşması* ile resmi olarak başlamıştır. Almanya, II. Dünya Savaşı sonrasında hızla sanayileşen ekonomisi için iş gücüne ihtiyaç duymuş ve bu nedenle çeşitli ülkelerle iş gücü anlaşmaları yapmıştır. Türkiye, bu anlaşmalar kapsamında Almanya'ya işçi gönderen ülkelerden biri olmuştur.

Türkiye'den Federal Almanya'ya yapılan iş gücü göçleri üç farklı dalgada gerçekleşmiştir: iş gücü anlaşmasından (1961) sonra olan göç, 1973'te iş gücü anlaşmasının durdurulmasıyla aile birleşimiyle gerçekleşen göç ve sığınma talebiyle gerçekleşen göç dalgası. Ayrıca, 1961 öncesindeki kitlesel olmayan ve genellikle bireysel ve küçük çaplı olan göçler de göz önünde bulundurulduğunda, toplam dört dönemden söz etmek mümkündür. Bu kavramlar; göç öncesi işçi hareketleri, işçi göçü, toplumsal göç ve siyasi göçtür (Adıgüzel, 2018: 69).¹

¹ Ayrıca, bugünlerde beyin göçü de konuşulmaktadır. Türkiye'deki ekonomik zorluklar ve düşük maaşlar nedeniyle, üniversite eğitimi tamamlayan doktor, mühendis, mimar gibi nitelikli meslek sahipleri yurtdışında çalışmayı tercih etmektedirler. Almanya şu anda en çok tercih edilen ülkeler arasında ilk sırada bulunmaktadır.

2.1. İşgücü Anlaşması Öncesi

İş gücü anlaşması yapılmadan önce, bireysel girişimler ve özel aracılar aracılığıyla Federal Almanya'ya işçi, stajyer ve öğrenci gönderilmiştir. İstanbul'da eşleri Alman olan iş adamlarının vesilesiyle Federal Almanya'ya mesleki alanda yeni bilgiler edinmek ve alana ait bilgilerini geliştirmek maksadıyla işçiler davet edilmiştir (Abadan-Unat, 2017: 83).

Nazi döneminde Türkiye'ye göç eden ve Türkiye hükûmeti için tarım uzmanı olarak çalışan Prof. Dr. Fritz Bade, 1956'da Türk zanaatkarlarına yönelik bir eğitim projesi başlatmıştır. Prof. Dr. Bade'nin sunmuş olduğu proje doğrultusunda, 12 kişilik ilk stajyer grubu 1 Nisan 1957 tarihinde mesleki becerilerini geliştirmek, Almanca öğrenmek ve ileride Alman yatırımlarında çalışmak amacıyla Almanya'nın Kiel kentine gönderilmiştir. Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen programa sonradan 200 kişi daha dahil edilmiş olup daha sonra dönemin Federal Almanya Cumhurbaşkanı Theodor Heuss, Türkiye ziyaretlerinde, ikinci kafilenin ardından 150 sanat enstitüsü mezununun stajyer olarak projeye dahil edileceğini açıklamıştır. Bu nedenle, Türkiye'deki Sanat Okulları Mezunları Derneği'nin projeye ilgili ilgi ve destekleri sonucunda, toplamda 362 sanat enstitüsü mezunu Almanya'da staj yapma fırsatını yakalamıştır (Abadan-Unat, 2017: 83).

Alman Sanatkarlar Genel Merkezi ve Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu arasında "Mittelstand hilft Mittelstand" adıyla yapılan iş birliği, farklı meslek dallarında çalışan sanatkarların karşılıklı olarak desteklenmesini hedefleyen bir ivme kazanma planı oluşturdu. Ayrıca, Dr. Selahattin Sözer'in başkanlığında ve Hamburg'daki esnafların katkılarıyla 1959'da Alman-Türk Ekonomik İlişkiler Araştırma Merkezi (Forschungsinstitut für Deutsch-Türkische Wirtschaftsbeziehungen) kuruldu. Bu merkez, Hamburg ve Bremen'deki tersanelerde çalışacak elektrikçi, kaynakçı gibi nitelikli işçilere yardım etmek için aracılık yapıyor ve belirlenen işçi başına ücret talep ediyordu. Federal Almanya'ya getirilecek olan Türk işçiler özel davetle istihdam ediliyor ve maliyetleri şirketler tarafından karşılanıyordu. Fakat, bu tip yerli veya yabancı işçi yerleştirme uygulamaları sadece resmi bir devlet kurumunun izniyle gerçekleştirilebileceğinden dolayı söz konusu araştırma merkezi bir buçuk yıl sonra kapatıldı (Abadan-Unat, 2017: 84).

1960 öncesi işçi hareketlerinin niceliksel olarak önemli bir değeri olmasa da, Federal Almanya'nın Türk işçilerini tanımaya ve Türkiye'deki iş gücü potansiyelinin farkına varmasını sağlamıştır. Aslında Federal Almanya'nın *Federal İş ve İşçi Bulma ve İşsizlik Sigortası Kurumu* (Bundesanstalt für Arbeitsvermittlung und Arbeitslosenversicherung) Dışişleri Bakanlığı ile birlikte bu tür faaliyetlerde yer almıştır. Ayrıca, Türkiye'de geniş çapta 'Almanya sempatisi' olduğu ve Türklerin çok yetenekli, becerikli ve çalışkan olduklarını o dönemde bir çok raporda belirtilmiştir. Ancak, iki tarafın da ilgisi olmasına rağmen, iş gücü anlaşmasıyla ilgili görüşmeler yavaş ilerlemiş ve Türklerin bireysel olarak Almanya'ya çalışmaya giden sayısı artmaya devam etmiştir. 1960 yılına gelindiğinde 2500 Türk işçinin Batı Almanya'da çalıştığı belirlenmiştir. Bu durum, Türk

işçilere olan talebin sonucunda ortaya çıkmıştır ve iki hükûmet üzerinde iş gücü göçünü kontrol etme ve kolaylaştırma baskısını artırmıştır. Ayrıca, 1960 darbesinden sonra oluşturulan Türk hükûmeti, yurtdışına işçi gönderme konusunda daha olumlu bir tutum sergilemiştir (Hunn, 2011: 11-13). 1960 Anayasası ile birlikte gelen yurt dışı seyahat haklarının genişlemesi, ülkedeki işsiz olan insanlar için yurt dışına gitme imkanı yaratmıştır. Bu imkana olan eğilim gittikçe artmış ve devletler arası anlaşmaların hızlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuştur (Perşembe, 2005:63). Böylelikle Türklerin Federal Almanya'ya olan göç macerası ivme kazanmıştır.

2.2. Misafir İşçi Dönemi (Gastarbeiter)(1961-1973)

1948'de Amerika Birleşik Devletleri'nden gönderilen mali yardımlarla birlikte Avrupa ve özellikle Almanya hızlı bir kalkınma dönemine girmiştir. Bu yardımların en büyük kısmı Batı Almanya'ya (Almanya Federal Cumhuriyeti) gönderilmiş ve Almanya bu yardımlar sayesinde hızlı bir büyüme kaydetmiştir ve bu hızlı büyüme *Wirtschaftswunder* ya da *Ekonomik Mucize* olarak adlandırılmıştır. O dönemde gerçekleştirilen üretim için ülkede yeterli iş gücü bulunmadığından çeşitli ülkelerle istihdam anlaşmaları yapılmıştır. İtalya ve Almanya arasında 1955 yılında yapılan istihdam sözleşmesi ile başlayan '*Misafir İşçi*' göçünü, 1960 yılında İspanya ve Yunanistan ile yapılan sözleşmeler izlemiştir.² Akabinde, 30 Ekim 1961 tarihinde Türkiye ile bir sözleşme imzalanmıştır (Kocaman Wilutzki, 2023: 69). Daha sonra 1963'te Fas, 1964'te Portekiz, 1965'te Tunus ve 1968'de eski Yugoslavya gibi ülkelerle anlaşmalar yapılmıştır (Düzgün, 1996: 34).

Federal Almanya'ya işçi olarak gitmek için Türk vatandaşları üç farklı seçenekten faydalanabilmekteydiler. En kısa ve en basit seçenek, 1961'de başlayan iş gücü anlaşmasıyla gitmektir. Federal Almanya'ya gitme hakkını elde etmek için isme özel iş davetiyesiyle Alman konsolosluğuna başvurmak ikinci seçenektir ve bu süreç Alman polisi ve iş kurumunun onayına tabi idi. Üçüncü seçenek ise, Federal Almanya'yı turist olarak ziyaret ettikten sonra orada çalışma izni almaktır. Lakin bu yolla gitmek diğerlerine nazaran daha zordur. İki devlet arasındaki anlaşma nedeniyle ilk yol daha fazla tercih edilirken diğer yollar daha az tercih edilmiştir (Sala, 2007: 104-112).

İşçi Göçü Anlaşması'nın ardından Türkiye'den 400 işçi ile bir maden ocağında çalışmak üzere bir yıllık sözleşme imzalandı ve bu işçilerden 55'i 27 Kasım 1961'de Almanya'ya geldi. Türkiye'den Almanya'ya göç eden ilk kuşağın planları, planlanan iki yıl boyunca Almanya'da mümkün olduğunca çok çalışmak, mümkün olduğunca çok tasarruf etmek ve bu tasarruflarla Türkiye'de bir yatırım yapmaktır. Bu yatırım kimileri için ev almak ya da traktör sahibi olmak,

² Birçok Avrupa ülkesi iş gücü ihtiyacını eski sömürgelerinden karşılarken, sömürgeci olmayan Federal Almanya, bu ihtiyacını NATO üyesi Akdeniz ülkelerinden temin etmeye çalışmıştır.

kimileri içinse bir dükkan alıp kira ödemededen eski işlerine devam etmekte (Kocaman Wilutzki, 2023: 69).

Alman hükûmeti Türklerin kalıcılığını engellemek için istihdamı rotasyonlu yapmaya çalışsa da işverenler, işçilere yapılan masraflar ve tecrübeli elemanı kaybetme endişesi nedeniyle geri dönmeye karşı çıkmışlardır. Ayrıca, Türk işçilerin gelir elde etme ve tasarruf etme isteği, onları Federal Almanya’da daha uzun süre kalmaya teşvik etmiştir (Abadan-Unat, 2017: 86). Sonuç olarak rotasyon ilkesinden vazgeçildi ve 30 Eylül 1964 tarihinde Türkiye ile yeni bir anlaşma imzalanarak iki yıllık ikamet kısıtlaması kaldırıldı. Rotasyon ilkesinin kaldırılmasına rağmen, ilk kuşağın birkaç yıl çalıştıktan sonra kesin dönüşle tamamlamayı hayal ettiği göç, her iki ülkede yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlar nedeniyle ertelenmiştir. Bu nedenlerle dönüşlerini erteleyen birinci kuşak, 1973 yılında işe alımların iptal edilmesinin ardından 1974 yılında Aile Birleşimi Yasası ile eşlerini ve çocuklarını Almanya’ya getirmiştir. Böylelikle, Almanya’daki Türkiye kökenli göçmenlerin sayısı aile birleşimi yoluyla artmaya devam etmiştir. Ailelerin gelmesiyle birlikte geri dönme fikrinden vazgeçilmemiş olup, bu düşünce, ailelerinin Türkiye’deki yaşamlarını kolaylaştıracak maddi birikimi elde ettikten sonra çocukları ve eşleriyle birlikte memleketlerine dönmeye yöneldi (Kocaman Wilutzki, 2023: 70).

Türk işçilerin Almanya’ya göç etmesinin başlıca nedenleri arasında ekonomik sebepler ön plandaydı. Daha önceki çalışmalarda Türklerin çalışmak için Batı Almanya’ya göç etme isteklerinin nedeni olarak Türkiye’nin yavaş sanayileşmesi ve yüksek nüfus artışıyla birlikte geciken ekonomik kalkınması gösterilirken, sosyal bilimci Ahmet Akgündüz bunun yerine tarımsal üretimin makineleşmesinin kırsal alanlarda çalışan nüfusun fazlalaşmasına ve küçük toprak sahipleri üzerindeki baskının artmasına neden olduğunu savunmaktadır. “Dahası” diye yazıyor Akgündüz (2018: 47), “ekonomik gelişme ve değişim ve Batı ile artan bağlantılar, özellikle kentli ve kapitalistleşmiş bölgelerdeki gençler arasında değerleri, kültürel algıları ve tüketim mallarının beğenisini de etkiledi.” Sonuç olarak, Batı Avrupa’da çalışmak, birçok orta ve alt orta sınıf Türk için kendi iş sorunlarını çözmek ve finansal ve yaşam tarzı hedeflerine ulaşmak için kabul edilebilir ve hatta tercih edilen bir araç haline geldi.

1961’de yapılan anlaşma ile işçi göçü aynı zamanda Türkiye’ye bir tür kalkınma yardımı olarak da değerlendirildi. Türk hükûmeti, Federal Cumhuriyet ile geçici iş gücü programına katılım konusunda büyük umutlar besliyordu. Kırsal kesimden ve vasıfsız işçilerin kısa süreli yokluğu, işsizliğin azalması ve işçi dövizlerinin artması yoluyla Türkiye ekonomisine fayda sağlayacaktı, ancak hükûmet aynı zamanda geri dönen yeni vasıflı iş gücünün ülkenin sanayileşme ve modernleşme süreçlerini hızlandıracağını düşünüyordu. Aynı zamanda, Gastarbeiter programının hükûmetler arası ve işletmeler arası iletişim ve koordinasyon gibi siyasi ve bürokratik talepleri ile Batı Almanya ve diğer Avrupa ülkelerindeki Türk işçilerin deneyimleri, “ülkenin Avrupa siyasi ve ekonomik topluluğuna entegrasyonu fikrini canlandıracaktır.” (Akgündüz, 2008:94). Bu potansiyel

faidaları göz önünde bulunduran Türk hükûmeti, Türk vatandaşlarının Batı Avrupa ülkelerinde çalışması için işçi bulma kurumları da dahil olmak üzere idari çerçeveyi oluşturarak süreci en yoksul vatandaşları için bile öngörülebilir ve karşılanabilir hale getirdi ve büyük ölçekli bir iş gücü göçünü harekete geçirdi (Thomsen Vierra, 2018:25).

Türk hükûmeti sadece iş gücü piyasası üzerindeki baskıyı hafifletmeye çalışmakla kalmadı, Türk ekonomisi, işçi göçmenlerin geride kalan aile üyelerine gönderdikleri havalelerden ve işçilerin tatil ya da daimi ikamet için döndüklerinde yaptıkları tüketim ve yatırımlardan yararlandı. Ayrıca, Türk göçü, göçmenlerin kendi bölgelerinde aile rollerinde, cinsiyet ilişkilerinde ve yaşam tarzlarında modernleşme sürecini başlattı. (Aydın, 2016: 3-4).

Özetle denebilir ki Türkiye'deki işsizlik ve düşük ücretler, pek çok Türk vatandaşını daha iyi bir yaşam umuduyla Almanya'ya yönlendirdi. Almanya ise ekonomik kalkınmasını sürdürebilmek için genç ve dinamik iş gücüne ihtiyaç duyuyordu. Bu nedenle, Türk işçilerin Almanya'ya göçü her iki ülke için de faydalı bir anlaşma olarak görüldü.

2.3. Aile Birleşimi ve Düzensiz Göç Dönemi (1973-1980'ler)

1955'ten 1973'e kadar devam eden işçi göçü, Federal Almanya'nın refah ve istikrarı açısından kaçınılmaz hale geldi. Dolayısıyla dış emeğin sürekli desteklenmesi, iş gücünün iç pazarda yükselmesini engellemiş, yerel işçilerin maaş artışlarını sınırlamış ve kariyerlerini olumlu etkilemiştir. 1973 yılına kadar çok sayıda yabancı işçinin Federal Almanya'ya göçü, Alman ekonomisine ve Alman toplumuna çok büyük faydalar sağlamıştır. (Lingl, 2018: 31-32). Lakin, 1970lerin başında yabancı işçiler tartışmaların ana konusu olmuştur. Ocak 1973'e gelindiğinde Şansölye Willy Brandt programın devam ettirilmesinin akıllıca olup olmadığını açıkça sorgulamaya başlamış ve aynı yılın Temmuz ayında hükûmet Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi olmayan ülkelere yabancı işçi alım ücretlerini üç kattan fazla arttırmıştır (Thomsen Vierra, 2018:32).

Misafir işçi olarak adlandırılan işçilerin istihdamına 1973 yılında yaşanan petrol (fiyat) krizi ve artan işsizlik nedeniyle son verilmiştir (Herbert ve Hunn, 2001:188). O dönemde Alman ekonomisinde 2,6 milyon yabancı işçi istihdam ediliyordu ve bunların arasında Türk vatandaşları (yüzde 23), Yugoslavya vatandaşları (yüzde 18) ve İtalyanlar (yüzde 16) bulunuyordu (Lederer, 1997: 52). Her ne kadar ilk Türk misafir işçilerin çoğu Federal Almanya'da bir süre kaldıktan sonra ülkelere dönmüş olsalar da, giderek artan sayıda göçmen işçi, çalışma ve oturma izinlerini yenilemeye ve Türkiye'den ailelerini yanlarında getirmeye başladı (Thomsen Vierra, 2018:4). Böylelikle önceden bahsedilen Almanya'ya geliş yollarından ikisi -iş gücü anlaşması ve isme özel davetiye- artık mümkün değilken, turist veya aile birleşimi yoluyla Federal Almanya'ya göç imkânı devam etmiştir.

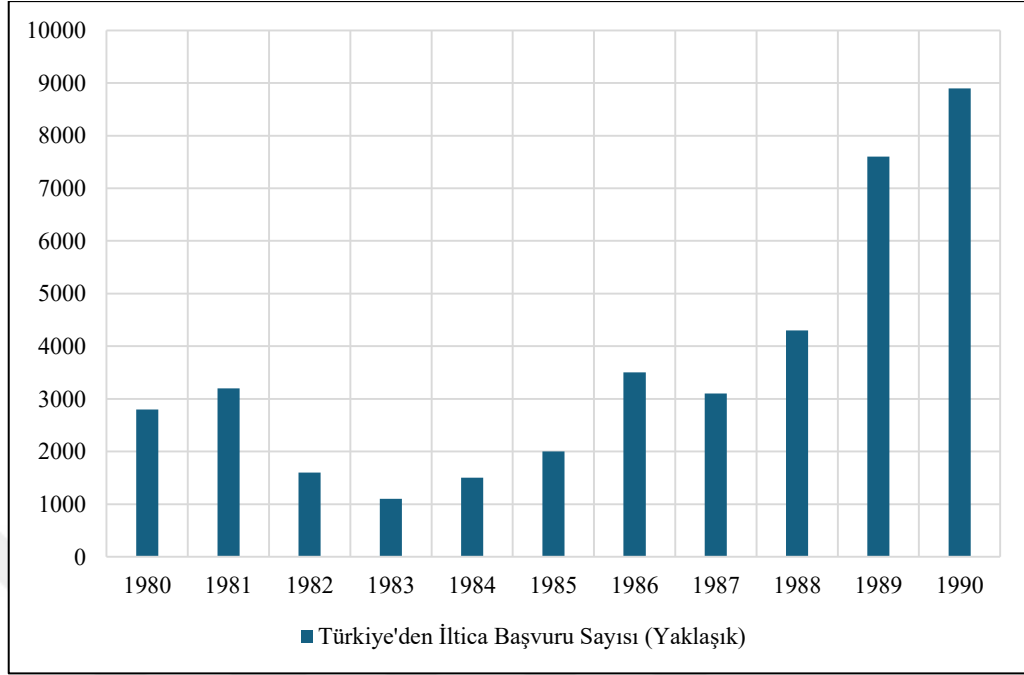
Türkiye’den göçen ilk kuşak, Türkiye’de umdukları geleceği önümüzdeki birkaç yılda gerçekleştiremeyeceklerine ve Almanya’da daha uzun süre kalıp çalışmak zorunda kalacaklarına ikna olmuşlardı. Rotasyon ilkesinin kaldırılmasına rağmen, ilk neslin birkaç yıllık çalışmanın ardından kesin bir geri dönüşle tamamlanmasını amaçladığı göç, her iki ülkede de ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle daha sonraki tarihlere ertelendi. Bunun nedenlerinden biri de Türkiye’deki 12 Mart (1971) muhtırasıydı. 1971 askeri müdahalesi nedeniyle Türkiye’de yaşanan siyasi ve sosyal zorluklar, ilk neslin Türkiye’ye dönüşünü zorlaştırdı. Bu nedenle çoğu dönüşlerini erteleme kararı aldı ve 1974’ten sonra aile birleşimi kapsamında eşlerini ve çocuklarını Almanya’ya getirdiler (Kocaman Wilutzki, 2023: 76).

Türk göçmenlerin aile üyelerinin yanı sıra Almanya, Türkiye’den yasadışı yollarla giriş yapan veya turist vizelerini aşan ve bazı durumlarda kayıt dışı sektörde çalışan düzensiz göçmenler için de bir varış noktası haline gelmiştir. Bu düzensiz göçmenlerden bazıları iltica başvurusu ya da evlilik yoluyla yasal statü kazanmıştır (Aydın, 2016: 4). 1970-80 arasındaki gerçekleşen göçlerden sonra Türk göçmenler kamusal alanda daha görünür hale geldiler. Rotasyonel iş gücünden giderek yerleşik iş gücüne doğru yaşanan bu dönüşüm, etnik küçük işletmelerin, spor kulüplerinin, dini organizasyonların, camilerin ve buluşma yerlerinin gelişmesi gibi topluluk yapılarının ortaya çıkmasıyla el ele gitmiş ve Türk göçmenleri yerel halk için daha görünür hale getirmiştir. Ayrıca, çalışmayan bağımlıların, kadınların ve çocukların artan varlığı, eğitim ve barınma gibi bazı temel sosyal hizmetlerin sağlanmasını gerektirmiştir (Kaya, 2007: 484).

2.4. Sığınmacılar ve Mülteciler (1980’ler-2000)

1970’lerin sonlarında Türkiye’deki siyasi çalkantılar birçok Türkü Almanya’ya sığınmaya teşvik etti; 1980 askeri darbesi bu siyasi güdümlü göçü yoğunlaştırdı. Sığınma talebinde bulunanlar arasında siyasi aktörler ve çoğu durumda tanınmayan nitelikler veya yasal statü eksikliği nedeniyle iş gücü piyasasına girmeleri engellenen yüksek nitelikli kişiler de vardı, çünkü sığınma statüsü için başvuru süreci nispeten uzun sürmüştü ve bu süre zarfında başvuru sahiplerinin çalışmasına izin verilmemişti (Aydın, 2016: 4).

Grafik 1: Türkiye’den Almanya’ya Yıllara Göre İltica Başvurusu Grafiği (1980-1990)

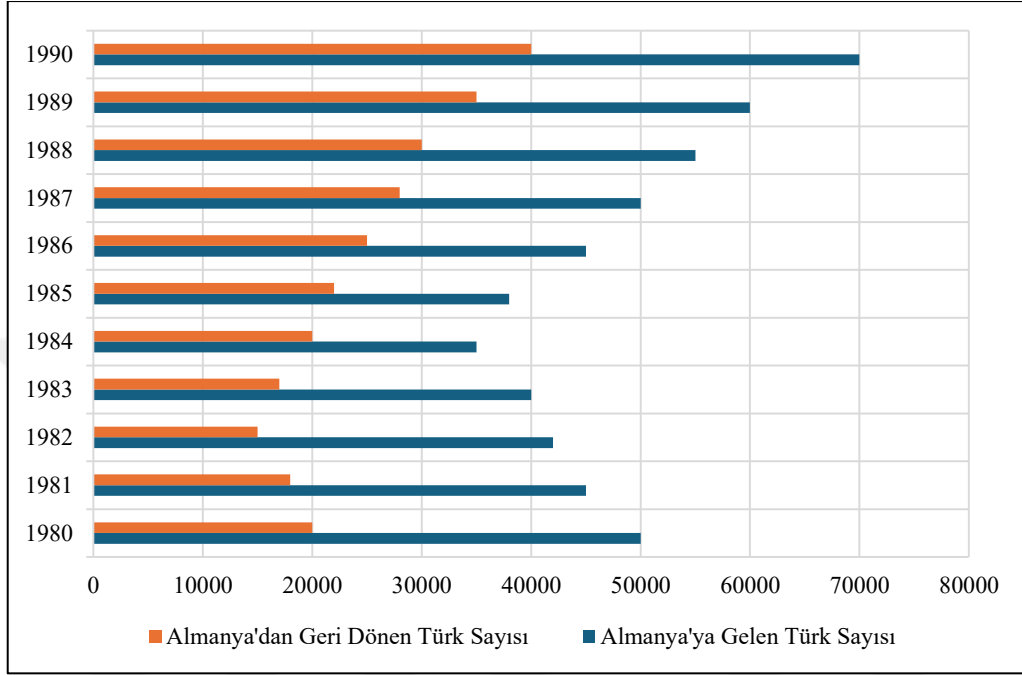
Kaynak: Federal Göç ve Mülteciler Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, BAMF) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR))

1980’ler aynı zamanda dernekleşme hareketlerinin de canlı olduğu bir dönemdi. 1961 yılından sonra işçi haklarını korumak ve onları desteklemek amacıyla işçi derneklerinin sayısı 1974’e gelindiğinde 112’ye ulaştı. Ancak 1970’li ve 1980’li yıllar arasında kuralan derneklerin amaçları ve hedefleri birbirlerinden farklıydı. Derneklerin bir kısmı Türkiye’deki siyasi partilerin Avrupalı temsilcileri olarak faaliyet gösterirken - örneğin Milliyetçi Hareket Partisi’nin 1973 yılında Almanya Federasyonu’nun altı büyük şehrinde ‘*Bozkurt*’ adında bir dernek faaliyeti yürütmesi gibi-, bir kısmı da çeşitli dini ve ideolojik örgütlerden oluşuyordu. MHP faaliyetlerine benzer şekilde Milli Selamet Partisi’ni destekleyen muhafazakar dini örgütler de ortaya çıktı (Abadan-Unat, 2017: 95). Kendisine Süleyman Hilmi Tunahan’ın Talebeleri adını veren dini grup 1973 yılında Almanya’da faaliyet göstermeye başlamıştır (Yaman, 2017: 133). Ayrıca bu dönemde, yani 1980’li yıllarda, farklı mezhep, cemaat ve ideolojilere mensup kişilerin kurduğu örgütler de ivme kazandı.

1983 yılında Almanya’daki iktidar koalisyonu, göçmen işçilerin ve ailelerinin geldikleri ülkelere geri dönmelerini teşvik etmek amacıyla Yabancıların Geri Dönüşünü Teşvik Yasasını (Gesetz zur Förderung der Rückkehrbereitschaft von Ausländern) yürürlüğe koymuştur. Yeni politika kısmen artan işsizlik, artan aile birleşimi oranları ve göçmen nüfusun etkili entegrasyonuna yönelik zorluklara ilişkin artan kanıtlara bir yanıt niteliğindeydi. Politika yapımcılar, geri dönüşü teşvik ederek kalanların entegrasyonunu kolaylaştıracaklarını umuyorlardı (Klusmeyer ve Papademetriou, 2009: 107). Yasa, Almanya’da en az iki yıl çalışmış olan işsiz yabancı uyruklulara

eve dönüşlerini finanse etmek için 10500 Alman Markı ve her bir aile üyesi için 1500 Alman Markı daha teklif etti. Geri dönenler ayrıca emeklilik katkı paylarını da geri aldılar. Bu teşviklerin bir sonucu olarak yaklaşık 250000 Türk Türkiye'ye geri dönmüştür (Abadan-Unat, 2011: 22).

Grafik 2: Almanya'ya Gelen ve Almanya'dan Giden Türk Nüfusu Grafiği, 1980-1990.

1990-91 yıllarında Kohl yönetimindeki muhafazakar hükûmet yeni bir Yabancılar Kanunu, 1965 tarihli düzenlemelerin yerini almıştır. Yeni yasa, aile birleşimi programı kapsamında göçü ve göçmenlerin yasal statüsünü düzenleyerek, çeşitli Laender düzenlemelerinin ve yabancılar dairelerinin şimdiye kadarki geniş takdir yetkisinin yerini almıştır. Ayrıca, daimi ikamet statüsüne sahip yabancılar için Almanya'ya geri dönüşü garanti altına almıştır. Yeni yasa pek çok açıdan kısıtlayıcı eğilimi nedeniyle yoğun bir şekilde eleştirilmiş olsa da, özellikle Alman vatandaşlık hukukuna ilişkin hükümleri yenilikçi bir karaktere bürünmüştür: İlk kez Almanya'da on beş yıl ikamet eden yabancılara, yabancılar dairelerinin daha önceki takdire bağlı kararı yerine vatandaşlığa geçme hakkı tanındı ve on altı ila yirmi üç yaş arasındaki yabancılar için Almanya'da sekiz yıl kesintisiz kalmaları halinde vatandaşlığa geçme kolaylaştırıldı. Alman vatandaşlık mevzuatına *ius domicilii*'nin bu şekilde girmesiyle, her ne kadar bu hak 1995 tarihli bir son tarihle sınırlandırılmış olsa da, uzun süreli ikamet eden göçmen azınlıklar gerçeği resmen kabul edilmiş oldu. Alman göç politikası tarihinde ilk kez bu değişiklikler, oldukça kısıtlayıcı koşullar altında olsa da, 'klasik' göç ülkelerinin vatandaşlık düzenlemelerinin unsurlarını getirmiştir. Vatandaşlığa geçiş, hükûmet tarafından 'başarılı bir entegrasyon sürecinin son adımı' olarak görülüyordu ki bu kavram bugün de muhafazakar ana akım tarafından savunulmaktadır (Borkert ve Bosswick, 2007: 6).

1990'lar boyunca Türkiye'deki Kürt terör örgütü PKK (Kürdistan İşçi Partisi) ile Türk hükûmeti arasındaki silahlı çatışmalar, birçok Kürdün Almanya'ya sığınmasına ve siyasi iltica talebinde bulunmasına yol açmıştır. 1990'larda Almanya'daki Kürt diasporası sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan açıkça görünür hale geldi ve Kürtlerin ve örgütlerinin siyasi faaliyetleri zirveye ulaştı. Bu gelişme, Almanya'daki etnik Kürtler ve Türkler arasında gerginliklere yol açmış ve Türk diasporasının sosyal ve siyasi parçalanmasına daha da katkıda bulunmuştur. Türk devleti, Almanya'daki tüm Türkleri Türk devleti ve kültürüyle özdeşleşmeyi sürdürmeye teşvik ederek tepki gösterdi. Ankara'daki Diyanet İşleri Başkanlığının bir şubesi olan Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) gibi kurumlar bu dönemde Almanya'da kurulmuştur (Aydın, 2016: 5).

1990'lı yıllardan itibaren bu duruma iki yeni göç biçiminin daha eklendiği görülmektedir: öğrenci göçü ve yüksek nitelikli iş gücü göçü (Aydın, 2019). 2000 yılında yapılan değişikliklerle Almanya'da doğanlar doğumda vatandaşlık kazanmaya başlamış ve 23 yaşına kadar çifte vatandaşlık haklarını korumuşlardır. Daha sonra iki farklı vatandaşlıktan birini seçmek durumunda kalmışlardır. Bu kanuna göre Türklerin nüfusu 1999 yılında 2.053.600 iken 2009 yılı sonunda 1.658.000'e kadar düşmüştür. Bu düşüşün nedeni, Alman vatandaşlığını kazanan Türkler ve ilk nesil emeklilerin Türkiye'ye kalıcı olarak geri dönmeleridir. Ancak Almanya'daki Türk nüfusu, mevcut Türk nüfusuna ve Alman vatandaşlığına sahip Türklerin sayısına eklenerek 2003 yılında 2 milyon 503 bin 642 olarak belirlendi.

2.5. Türklerin Geri Göçü ve Döngüsel Göç (2000'ler)

İşçilerin Avrupa ülkelerine göçü ekonomik nedenlerden, yani bir süre sonra yeterli maddi tasarruflarla ülkelerine dönme amacından kaynaklanmaktaydı. Bu hedef, ev sahibi ülkeler ve göçmen işçiler tarafından paylaşılmaktaydı, ancak sürecin uzun sürmesi ve aile birleşmeleri ile Almanya'daki göçmen nüfusu arttı. Bu sebeple iki tarafında beklentileri tam anlamıyla gerçekleşmedi. Buna rağmen zaman zaman gruplar veya bireyler halinde kendi ülkelerine geri dönüşler olmuştur.

İçduygu ve diğerlerinin (2014) analizine göre Türk işçi göçmenlerinin Avrupa'dan Türkiye'ye geri dönüşleri üç ana dönem halinde gerçekleşmiştir: İlk olarak 1966-1967 yıllarındaki ekonomik kriz, ardından Petrol Krizi sonrasındaki ekonomik durgunluk ve son olarak 1983-1984 yıllarında Almanya'da çıkarılan Geri Dönüş Teşvik Yasası bu hareketliliği tetiklemiştir.

Geri dönüş teşvik yasalarının ardından kitlesel geri dönüşler azalmış ve 1980'lerin ikinci yarısından itibaren Almanya'dan geri dönüş oranı yıllık 37.000 kişi seviyesinde kalmıştır. Bu eğilim 1990'ların ilk yıllarında da devam etmiştir. Federal Almanya'dan geri dönen göçmenler ve mültecilik başvuruları kabul edilmeyen Türk vatandaşları da hesaba katıldığında, 1980-1999 yılları arasında Türkiye'ye dönen göçmen ve sığınmacı sayısının bir buçuk milyondan fazla olduğu

tahmin edilmektedir (İçduygu vd., 2014: 200). İçduygu'nun Almanya'dan Türkiye'ye geri göçü sınıflandırdığı üç hareketlilik dönemine, 2000'li yıllarda Türkiye'deki olumlu ekonomik ve politik gelişmeler nedeniyle nitelikli Türklerin dönüşünü de eklemek gerekir. Bu son göç hareketi, Almanya'dan Türkiye'ye geri göçün karakterini değiştirmiştir.

Almanya'dan Türkiye'ye dönerken akla ilk gelen emeklilerin dönüşüdür. Yani emekli olan ilk kuşak göçmenler Türkiye'ye göç etti. Ancak bir kısmı yılın altı ayını Almanya'da, altı ayını da Türkiye'de geçirdikleri için geri göçlerini tam olarak gerçekleştirmediler. Çocuklarının ve torunlarının Almanya'da bulunması bu göçleri kalıcı kılmadı. 2000 yılından bu yana Türk emeklilerin mevsimsel olarak Almanya ve Türkiye arasında dolaşımı giderek yaygınlaşmaktadır. Alman emekliler de tatil yeri olarak Türkiye'yi tercih etmektedir. Alman medyasının ilgisini çeken bir başka göç türü de yüksek vasıflı Türklerin Almanya'dan Türkiye'ye göçüdür. Almanya'dan Türkiye'ye göç edenler arasında yüksek vasıflıların payına ilişkin kesin veriler, Alman hükûmeti göçmenlerin eğitim durumları veya mesleklerine ilişkin kayıt tutmadığı için yetersizdir. Ancak çeşitli çalışmalar, Almanya'daki Türk kökenli daha kalifiye ve yüksek vasıflı kişilerin, daha az kalifiye ve düşük vasıflı kişilere kıyasla uluslararası alanda daha hareketli ve Türkiye'ye gitmeye daha meyilli olduğunu göstermektedir (Aydın, 2016: 5).

Bu nitelikli Türklerin geri dönüş motivasyonu, birinci kuşak göçmenlerinkinden açıkça farklıdır. Geri dönüş göçlerinin temel nedeni, Alman toplumunda ve kurumlarında karşılaştıkları ayrımcılıktır. Bu ayrımcılık, nispeten ayrıcalıklı sosyal ve mesleki statülerinin yarattığı rahatsızlıkla birleştiğinde, eğitimleri ve Almanlarla daha sık etkileşimleri nedeniyle bu tür konularda artan farkındalıkları, onları Türkiye'de bir yaşam arayışına yöneltmektedir. Türk-Alman Eğitim ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı tarafından hazırlanan bir rapora göre, iyi eğitilmiş, başarılı ve varlıklı birçok Türk, özellikle de sosyal ve kültürel sermayesi yüksek olan 20-35 yaş arası Türkler, Türkiye'de yaşamayı tercih etmektedir (Avrupa Birliği Başkanlığı, 2009). Ancak vakfın 2016 araştırması, 2006-2012 yılları arasında 253.000 Türk'ün Türkiye'ye geri döndüğünü, 2016 yılı sonunda ise 130.000'inin Türkiye'deki beklentileri karşılanmadığı için Almanya'ya geri döndüğünü göstermiştir (Sputnik, 2017).

Görüldüğü gibi Almanya'dan Türkiye'ye nitelikli geriye göç hareketliliği sınırlı akademik çalışmalar ve araştırma raporlarıyla değinilen bir konudur. Buna ek olarak, Almanya'ya geri dönerek gerçekleştirilen mekik göçleri üzerine yapılan çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu hususta bilimsel araştırmaların artırılarak kamu politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Zira Türkiye'ye gelen bu nitelikli grubun Türkiye'deki yeniden uyum süreçlerinin sağlıklı yürütülmesi, Almanya'ya göçmüşlerin azaltılması gerekmektedir. Bu nitelikli Türklerin kültürel ve sosyal sermayelerini Türkiye'ye aktarmalarını sağlamak büyük önem taşımaktadır.

2.6. Diaspora Kavramı ve Almanya'daki Türkler

Diaspora kavramı, ilk kez milattan önce altıncı yüzyılda Filistin toprakları dışında yaşayan Yahudiler için kullanılmıştır. Ancak günümüzde bu kavram dünyanın farklı yerlerine dağılan bütün göçmen toplulukları için kullanılmaktadır (Erten, 2014: 22). Nitekim diaspora çalışmalarıyla tanınan sosyolog Khachig Tölölyan diasporanın, dispersion kavramının bir alt başlığını oluşturulduğunu ifade eder. Diğer bir ifadeyle, dispersion kavramının insanların mekânsal hareketliliğini genel anlamda ifade ettiğini, diaspora kavramının ise etnik dağılmanın özel bir bölümünü oluşturduğunu savunur. Ancak günümüzde bu kavramların yer değiştirdiğini ve diasporanın bütün mekânsal hareketlilikler için kullanıldığını belirtir (Tölölyan, 2012: 7).

İki temel yaklaşımı bulunan diaspora çalışmalarının, ilk dönem çalışmalarında terim doğrudan travma ile ilişkilendirilmiş, anavatanından ayrılma, ayrı kalınan süreçte anavatanla bağlarını koruma ve muhakkak geri dönüşün gerçekleşeceği bir sürece karşılık gelen bir kavram olarak ele alınmıştır. Ancak, küreselleşme, ulusötesi ağların genişlemesi ve göçlerin daha hareketli bir hale gelmesiyle bu kavram da değişim geçirmiştir. Bu yeni anlayışta, anavatandan ayrılmak artık travmatik bir durum olmaksızın gerçekleşebilir ve geri dönüş fiziksel olarak zorunlu değildir. Reis'in (2004: 42) ifade ettiği gibi, bu iki yaklaşım, klasik ve modern/geç modern olarak tanımlanmaktadır.

Safran, diaspora kavramının klasik sınıflandırmasını yapan önemli bir isimdir ve bir topluluğun diaspora olarak kabul edilebilmesi için bazı temel özellikler taşıması gerektiğini savunur. İlk olarak, bu topluluk ya kendileri ya da ataları belli bir merkezden iki ya da daha fazla yabancı bölgeye dağılmış olmalıdır. Ayrıca, anavatanlarına dair ortak bir hafıza, vizyon veya mitin bulunması önemlidir. Bu topluluk, içinde bulundukları toplum tarafından kabul edilmediklerini ya da asla kabul görmeyeceklerini düşündükleri için kendilerini yabancı ve izole hissederler. Atalarının anavatanını ideal bir yuva olarak kabul ederler ve şartlara göre, kendileri ya da gelecek nesillerin bir gün geri dönme niyeti taşırlar. Topluluk, anavatanın korunması veya yeniden yapılandırılması, güvenliği ve refahı için gerekli adımların atılması gerektiğine inanır. Son olarak, anavatanla ilişkilerini çeşitli şekillerde devam ettirirler ve etno-toplumsal bilinç ile dayanışmalarını bu bağlar üzerinden tanımlarlar.

Cohen (2019: 21), Safran'ın yaklaşımına eleştiriler getirerek, diasporaların sahip olması gereken temel dokuz özelliği sıralamıştır. İlk olarak, genellikle travmatik bir şekilde anavatandan iki ya da daha fazla bölgeye dağılma durumu söz konusudur. İkinci olarak, iş arama, ticaret ya da kolonyal amaçlarla anavatandan yayılan topluluklar da bu gruba dahildir. Diasporalar, anavatanın tarihini, acılarını, başarılarını ve konumunu içeren kolektif bir hafıza ve mite sahip olurlar. Bu topluluklar, anavatanın refahı, güvenliği, korunması ve yeniden canlandırılmasına yönelik güçlü bir kolektif bağlılık sergilerler, bu durum hem gerçek hem de hayali olabilir. Diaspora üyelerinin

çoğunluğu anavatanla doğrudan bir bağ kurmasa da ya da sadece ziyaretlerde bulunsa da, anavatanına geri dönme düşüncesi ortak bir kabul görür. Bu topluluklar, uzun süre boyunca ortak tarih, kültür, kader ve dini mirasa dayanan bir etnik bilinç taşırlar. Yaşadıkları ülkelerde genellikle kabul edilmeme gibi sorunlu ilişkiler yaşarlar. Diasporalar, başka ülkelerde yaşayan soydaşlarına karşı empati ve ortak sorumluluk duygusu beslerler. Son olarak, diaspora üyeleri, bulundukları çoğulcu toplumlarda kendilerine has ve yaratıcı bir yaşam sürme olasılığına da sahip olabilirler.

Cohen sıraladığı maddeleri Safran'ın maddelerinden yola çıkarak oluşturduğunu söylerken aynı zamanda diasporaların sıralanan maddelerin tamamını taşıması gerektiğini belirtir. Wittgenstein'in halat benzetmesine başvuran Cohen (2019: 21), dokuz maddenin diasporik bir halatı oluşturan lifleri olduğunu söyler. Liflerin sayısı ne kadar fazla olursa daha sıkı bir biçimde bir araya gelirse halat da o kadar sağlam olur. Yani toplumların diasporası bu liflerin fazlalığı ile daha sağlam olarak tanımlanabilir.

Tölölyan'ın çalışmalarında, diasporanın temel dinamikleri olarak sınırlandırılmış kimlik, gruplar arası ilişki, anavatanla temasın sürdürülmesi ve toplumsal hafızanın korunması öne çıkmaktadır (1996: 12-14). Farklı ülkelerde yaşamalarına rağmen diaspora üyelerinin kendilerini aynı ulusa ait hissetmeleri, gruplar arası bağların devam ettirilmesinden kaynaklanmaktadır ve bu durum büyük önem taşır (Tölölyan, 1996: 14). Tölölyan, daha sonraki çalışmalarında diaspora tanımına geri dönüş ve istikrar sorularını ekleyerek klasik diaspora ve geri dönüş anlayışına atıfta bulunmuştur. Bu dönemde, geleneksel mit ve tarih anlayışından farklı olarak, anavatanla ilişkili toplumsal hafıza kavramı ön plana çıkarılmıştır (Eskicioğlu, 2022: 24). Artık, diaspora toplulukları anavatanla ilgili ortak mitler ve tarihler yerine, hem ev sahibi ülke hem de anavatanı kapsayan bir toplumsal hafıza çerçevesinde varlık göstermektedirler.

Diasporanın konumunu daha net açıklamak gerekirse, diaspora, geri dönüşün kesin olduğu geçici ikamet (sojourning) ile geri dönüşün imkânsız olduğu sürgün (exil) arasında bir yerde konumlanmaktadır. Strohmaier'in belirttiği gibi (2019: 37), diasporadakiler anavatanlarına geri dönme imkânına sahip olsalar da buna zorunlu değillerdir; ancak, geri dönme arzularını ve anavatanlarına bağlılıklarını sürdürmeye devam ederler.

Diaspora kavramı, ulus-devlet modelinin bir uzantısıdır; bu model, coğrafi devlet ile ulusal topluluk arasında ve dolayısıyla toprak, kültür ve kimlik arasında bir uyum varsayar. Bu sınırlandırma, yani kapanmışlık, diasporaları tanımlamayı zorunlu kılar: kendi etnik farklılıkları ve kimlikleri temelinde doğal olarak bir araya gelen topluluklar olarak diaspora tanımlanır. Diaspora, geride bırakılan yerin, yani “ev”in bir uzantısıdır. Bu nedenle, göçmen nüfusların burada ve şimdi diaspora içinde köksüz oldukları ve sürekli olarak “o zaman” ve “orada”ya özlem duydukları varsayılır. Göçmen nüfusları diaspora olarak nitelendiren bu teorik bakış açısı, ulus-devletin,

kimliğin ve topluluğun tarihsel bağıntılılığını göz ardı eder ve bunları doğal ve değişmez olarak kabul eder (Nuhoğlu Soysal, 2013: 325).

Nuhoğlu Soysal'ın *Citizenship and Identity* adlı makalesindeki argümanı savaş sonrası dönemde diasporaların şekillenmesi, beklenen sınırlar ve zorunlulukların değiştiğidir. Özellikle Avrupa'da, ulus-devlet sisteminin çağdaş politika, ekonomi ve kurumlarını etkileyen dönüşümlere yanıt olarak yeni vatandaşlık, aidiyet ve hak iddiaları biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu yeni biçimler, 'ulus düzeni'ni zayıflatarak diaspora kavramının temel varsayımını sorgular hale getirmektedir. Bir analiz kategorisi olarak diaspora, üyelik ve aidiyetin günümüzdeki karmaşık yapısını açıklamak için fazla sınırlıdır. Diasporanın geleneksel ve statik ilkelerinin ötesine geçmeli ve teorik ve politik kelime dağarcığı genişletilmelidir (2013: 325).

2.7. Almanya'daki Türk Diasporası

Yaklaşık 60 yıl önce Almanya nüfusunun sadece yüzde biri yabancı uyruklu vatandaşlardan oluşmaktaydı, ancak günümüzde Almanya Avrupa'nın en yoğun göçmen nüfusuna sahip ülkelerinden biridir. 1961'de Almanya'ya gelmeye başlayan Türk misafir işçiler toplam yabancı toplam yabancı nüfusunun yüzde birini oluşturuyordu ve sayıları sadece 6.700'dü. Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki yabancı işçilerin en küçük grubunu teşkil eden Türk misafir işçilerin, zamanla sayıları artarak 1965'te 132.800'e, 1970'te ise 470.000'e ulaşmıştır (Şen, 1994: 76). 1973'ten itibaren aile birleşimi politikası kapsamında göçmen işçilerin eşleri ve 18 yaş altı çocukları Almanya'ya gelmeye başlamış, 1980'lerden itibaren bu sınır 16 yaş altı çocuklarla sınırlandırılmıştır. 1974-1975'ten itibaren yabancı işçi sayısında azalma görülse de, göçmen sayısı artmaya devam etmiştir. Örneğin, 1975'te gelen 90.000 göçmen çocuğun %65'ini Türk çocukları oluşturmuştur (Bretz, 1978: 79). Zentrum für Türkei Studien (ZfT) tarafından 1999'da yapılan bir araştırmaya göre, o dönemde Almanya'da Türkiye kökenli 2,8 milyondan fazla insan yaşamaktaydı ve bunların yaklaşık 1,5 milyonu Almanya'da doğmuştu. ZfT'ye göre, göçmen kökenli bireyler toplam nüfusun dörtte birini oluştururken, Türkiye kökenli göçmenler en büyük grubu teşkil etmektedir (ZfT, 1999).

Almanya'daki Türk diasporası büyük ve köklüdür. 2014 mikro nüfus sayımı itibariyle, Almanya'da Türk göçmen kökenli yaklaşık 3 milyon kişi ikamet etmektedir. Bunların yaklaşık yarısı Türk vatandaşdır ve 500.000'i Almanya'da doğmuştur. Alman vatandaşlığına sahip olanların yaklaşık yüzde 14'ü çifte vatandaşdır. Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na göre 1972-2009 yılları arasında 777.904 Türk vatandaşı Alman vatandaşlığına geçmiştir. 2023 itibariyle Almanya'daki Türkiye kökenli nüfus 3 milyondur. Bu nüfusun yaklaşık 1,3 milyonu hâlâ Türk vatandaşlığına sahipken, geri kalanı ya Alman vatandaşlığına geçmiştir ya da çifte vatandaşlık sahibidir.

Türk diasporası sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan oldukça çeşitlidir. Kürtler ve Aleviler gibi her biri farklı bir kültürel kimliğe sahip bir dizi etnik ve dini azınlık grubunu içermektedir. Yazılı basın ve göçmen dernekleri hem Almanya’da hem de Türkiye’de diaspora katılımında önemli bir rol oynamaktadır: Türk medyası iki ülke arasında bilgi aktarırken, göçmen dernekleri Türkler ve Almanlar, hükûmet ve kurumlar arasında aracılık yapmaktadır. Türk göçmen dernekleri ayrıca diasporanın sosyal, siyasi ve ekonomik çıkarlarını dile getirmekte ve her iki ülkenin siyasi gündemlerini etkilemeye çalışmaktadır. Entegrasyonla ilgili konularda Alman federal hükûmetinin ve Alman eyaletlerinin ortakları olarak hareket etmektedirler. Bugün Almanya’daki Türk göçmen derneklerinin çoğu ulusötesi yönelimlidir, yani her iki ülkedeki siyasi koşullar ve olaylar tarafından yönlendirilmekte ve bunlara yanıt vermektedirler (Aydın, 2016: 6).

1960’lı yıllarda başlamış olan günümüze kadar varlığı südüren Türkiye’den Almanya’ya göç, geçen bu süre zarfında yapısı, yoğunluğu, profili ve yönü açısından önemli değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Aralarında en büyük değişikliklerden biri Almanya’dan Türkiye’ye yönelen geri göç hareketliliğidir. Geri Dönüş Teşvik Yasası kapsamında geri dönenlerin genellikle ilk kuşak göçmenler, yani misafir işçiler olduğu görülmektedir. Ancak bu işçilerin dönmesine rağmen, çocuklarının Almanya’da kalması ve Almanya ile olan bağlarını bu şekilde sürdürdükleri dikkat çekmiştir.

1990 ve 2000’li yıllarda yaşanan geri göçler, 1970-80’lerdeki geri dönüşlerden oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Sonraki yıllarda geri göçler daha çok dairesel ve ulusötesi bir nitelik kazanmıştır. Bu bağlamda, geri dönüşler artık “vasıfsız erkek göçmen” profilinden uzaklaşarak cinsiyet, eğitim ve yaş gibi faktörlerde farklılaşan bir karaktere bürünmüştür. Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan geri göçlerde, en azından meslek eğitimi ya da lisans eğitimi tamamlamış bireyler, kadınların tek başına aktif olduğu durumlar ve 25-35 yaş aralığındaki daha genç Türklerin geri döndüğü görülmektedir (İçduygu, 2009).

2.8. Türk-Alman Göçünde Son Eğilimler

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayımlanan Dünya Göç Raporu 2022’ye göre, 2020 yılında dünya genelindeki uluslararası göçmen sayısı 281 milyon olarak kaydedilmiştir. Göç hareketliliğinin artması olarak yorumlanan bu sayı hedefledikleri ülkelere ulaşmak için genellikle birden fazla ülkede yaşamaktada olan ve ya zamanla hedef ülkeleri değişkenlik gösterdiği için yer değiştiren göçmenleri içerir. Bu çerçevede, Almanya ile Türkiye arasındaki göç koridorunda diaspora üyelerinin anavatanına dönüşlerinin de göçten ziyade “hareketlilik” kavramıyla değerlendirilmesinin daha doğru olduğu düşünülmektedir. Anavatanına dönüşler, bu hareketliliğin bir parçası olarak görülebilir ancak hareketliliğin nihai noktası değildir.

1960'lı yıllarda yapılan araştırmalarda, daha önce tek yönlü bir hareketlilik olarak kabul edilen göçün aslında öyle olmadığı ortaya çıktı. Temel olarak Türkiye-Almanya arasında yaşanan geri dönüş göçü, yabancı bir ülkede yaşadktan sonra ülkelerine dönen göçmenleri ifade eder. Bu geri dönüş göçü göçmenin kendi isteğiyle yapılabilir. Dolayısıyla göçün geri dönüşünün nasıl olduğu yani göçmenin irade gösterip göstermediği konunun sınıflandırılmasına yol açmıştır.

Gönüllü geri göç, bireyin kendi iradesiyle ülkesine dönmesiyle gerçekleşir ve bu süreçte vatan özlemi, çocuklarını kendi kültürlerinde yetiştirme isteği, akraba ve arkadaş bağları, ev sahibi ülkede yaşanan ayrımcılık, ya da göç hedeflerinin gerçekleşip gerçekleşmemesi gibi çeşitli etkenler rol oynar. Destekli geri dönüş ise, göçmenlerin geldikleri veya gittikleri ülkeler tarafından teşviklerle yönlendirilir. Almanya'nın 1980'lerde uyguladığı geri dönüş teşvik yasası buna iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Bu yasa kapsamında, hedef ülkeye gitmeden önce geri dönmeyi düşünen, hedefledikleri amaçlara ulaşp para biriktiren ya da bulundukları topluma uyum sağlayamayan göçmenler Türkiye'ye geri dönmüştür. Zorunlu geri göçte ise, geri dönüş göçmenlerin kendi isteğiyle ya da ev sahibi ülkenin zorlamasıyla gerçekleşir. Örneğin, mültecilerin geri gönderilmesi genellikle Birleşmiş Milletler tarafından organize edilir, ancak bu durumda kişilerin kendi ülkelerindeki güvenli durumları önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkar.

2000'lerin başından itibaren, Türkiye'den Almanya'ya doğru sürekli bir göç akışı, bu yönde negatif net göçe dönüşmüştür. Bu değişim, Türkiye'den Almanya'ya göçün azalması ve Almanya'dan Türkiye'ye göç akışının az çok sabit bir oranda devam etmesinin sonucudur. Alman Federal Göç ve Mülteciler Dairesi'nin (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, BAMF) yerel kayıtlara dayanan idari verileri, hem gidenlerin varış ülkesi ve uyruğu hem de girenlerin son ikamet ettikleri ülke ve uyruğu hakkında bilgi vermektedir.

2000'li yılların ortalarında Türkiye ile Almanya arasındaki göç dinamiklerinde belirgin bir değişim yaşanmıştır. Özellikle 2006-2015 yılları arasında her iki ülkede meydana gelen çeşitli gelişmeler, önceki dönemlerdeki tek yönlü göç hareketlerinin dengelenmesine yol açmıştır. Almanya'da aile birleşmesiyle ilgili düzenlemeler sıkılaştırılırken, Türkiye'deki ekonomik iyileşmeler ve iki ülke arasındaki siyasi gelişmeler bu göç davranışlarını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde, Almanya'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısında artış gözlemlenmiştir. 2006-2018 yılları arasında 431.865 kişi Türkiye'den Almanya'ya göç ederken, 429.117 kişi Almanya'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Bu, iki yönlü göç hareketini dengeli hale getiren önemli bir dönem olarak öne çıkmıştır. Özellikle Almanya'dan Türkiye'ye dönen 429.117 kişiden 25.000'den fazlasının yüksek nitelikli iş gücü olduğu belirtilmiştir.

Almanya'ya göç edenler arasında Türkiye'ye kesin dönüş fikriyle gelen gurbetçi göçmenler de vardır. Almanya'dan Türkiye'ye geri dönen göçmenlerin büyük bir kısmı, özellikle yüksek nitelikli iş gücüne sahip bireylerdir. Bu göçmenler, Almanya'daki entegrasyon politikalarının

yetersizliği, iş fırsatlarının sınırlı olması veya Türkiye’de ortaya çıkan yeni kariyer ve yaşam olanaklarını değerlendirmek amacıyla Türkiye’ye geri dönmeyi tercih etmişlerdir. Bu durum Almanya’da entegrasyon politikalarının ve göçmenlerin topluma uyum sürecinin ne kadar etkili olduğu konusunda tartişmalara yol açmış, Türkiye’ye geri dönen bu nitelikli iş gücü, Almanya’nın insan kaynağı açısından bir kayıp olarak değerlendirilmiştir.

Ancak, 2015 sonrasında Türkiye’de yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, ekonomik daralmalar ve iş gücü piyasasında yaşanan zorluklar, bu dengeli g hareketini yeniden Almanya’nın lehine değişirmiştir. Türkiye’de yaşanan bu olumsuz gelişmeler, özellikle nitelikli iş gücünün yeniden Almanya’yı cazip bir g destinasyonu olarak görmesine neden olmuştur. Aynı dönemde Almanya, yaşlanan nüfusu ve nitelikli iş gücüne olan artan ihtiyaı nedeniyle, göçmen kabulüne yönelik politikalarını genişletmiş ve bu durum Türkiye’den Almanya’ya doğru yeni bir g dalgasını tetiklemiştir. Almanya’nın nitelikli göçmenlere yönelik talepleri, iki ülke arasındaki gnn yeniden Almanya yönüne ağırlık vermesine yol açmıştır.

Bu gelişmeler işığında, Türkiye ile Almanya arasındaki güç dinamikleri, tek yönlü bir hareket olmaktan çıkarak daha çok karşılıklı ve döngüsel bir sürece evrilmiştir. Mekik gc olarak adlandırılan bu olgu, iki ülke arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmelere bağlı olarak şekillenmiştir. Göçmenler, her iki ülkede de yaşam ve çalışma fırsatlarını değerlendirme amacıyla gidip gelmeye başlamış, böylece iki ülke arasında sürekli bir hareketlilik dönemi başlamıştır. Bu bağlamda, Türkiye ve Almanya arasındaki g hareketleri, günümüzde hem bireylerin kariyer fırsatları ve yaşam standartlarına göre şekillenen hem de iki ülkenin ekonomik ve siyasi istikrarına bağlı olarak değişen bir mekik gc olgusu ile karakterize edilmektedir. Mekik gc, küreselleşmenin ve iki ülke arasındaki derin ekonomik bağların bir sonucu olarak, g hareketlerinin iki yönlü hale geldiği yeni bir g paradigmasını ortaya koymuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. AMPİRİK ÇERÇEVE

Göç olgusunun temellendirilmeye, mekik göçünün açıklanmaya ve Almanya-Türkiye arasında yaşanan göç hareketliliğinin anlatıldığı önceki bölümlerde araştırmanın kavramsal, kuramsal ve tarihsel çerçevesi aktarılmış ve ilgili temel oluşturulmuştur. Üçüncü bölümde ise önce araştırmaya dair teknik bilgiler verilecek, ardından katılımcılara ait önemli bilgiler aktarıldıktan sonra elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye’den Almanya’ya doğru gerçekleşen mekik göçünün ekonomik, siyasi, sosyal ve kişisel nedenleri tespit edilip yorumlanacaktır.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

3.1.1. Araştırmanın Problemi ve Soruları

Çalışmanın ana sorusu: Türkiye’den Almanya’ya gerçekleşen mekik göçünün göçmenler açısından motivasyonu nedir? Ana soruyu desteklemek ve çalışmayı daha derin gerçekleştirmek için aşağıdaki alt sorularda çalışmanın parçası olmuştur.

Alt Sorular:

1. Göçmenlerin Türkiye’ye geri dönüş konusunda motivasyonları, ümit ve düşünceleri nelerdi?
2. Göçmenleri beklentileri Türkiye’ye göç ettikten sonra karşılanmış mıydı?
3. Türkiye’ye dönenler için uyum süreci nasıl gerçekleşmişti ve başlıca sorun alanları nelerdi?
4. Göçmenlerin Almanya’ya geri dönüş kararındaki etkenler ve yeni motivasyonlar nelerdi?
5. Almanya’ya gerçekleşen geri göç neticesinde göçmenlerin uyum süreci ve sorun alanları neler olmuştur?

Göç süreçlerine göre şekillenen sorular aynı zamanda çalışmanın temalarını oluşturmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Yaklaşımı

Türkiye’den Almanya’ya gerçekleşen mekik göçü hareketliliğinin araştırıldığı ve anlaşılmaya çalışıldığı bu çalışmada karma yöntemle başvurulmuştur. Karma yöntemlerde, çalışmanın amacına

ve araştırma sorusunun niteliğine bağlı olarak, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla hem nitel hem de nicel yaklaşımlar bir arada kullanılır. Bununla birlikte, seçilen entegrasyon süreci göz önünde bulundurularak her iki yönetime eşit şekilde veya yöntemlerden birine odaklanılabilir. Her iki yöntemin entegrasyonundan yararlanmak, araştırmacıların sosyal ve sağlık araştırmaları gibi farklı araştırma alanlarındaki karmaşık araştırma koşullarını ele almalarına yardımcı olabilir. Bu yöntemler hem nitel hem de nicel yöntemlerin avantajlarını kapsadığından, bir çalışmada yaklaşımlardan birinin kullanılmasının yeterli olmadığı durumlarda faydalı olabilir. Günümüzde, disiplinler arası bir araştırma ortamında, farklı metodolojik tercihlere ve ilgi alanlarına sahip araştırmacılardan oluşan bir ekip de karma yöntemlerden faydalanabilir. Günümüzde karma yöntemler psikolojiden sağlık ve eğitime kadar farklı alan ve disiplinlerde de kullanılmaktadır. Ancak, mutlaka karma yöntem olarak tanınması gerekmez ve bilinmeyebilir. Bu nedenle, araştırmacılar karma yöntem uygulamalarından elde ettikleri faydaları, bu yöntemleri kullanabilecekleri azami ölçüde kullanmaları halinde teşvik edebilirler (Taherdoost, 2022: 55)

Karma yöntemin önemli özelliklerinden bir diğeri ise farklı yöntemlerle toplanan verilerin birbirlerini doğrulabilmesi ve sonuçların güvenilirliğini arttırmasıdır. Buna ek olarak, sadece bir yöntemle elde edilen bazı beklenmeyen sonuçlar, diğer yöntemle toplanan verilerle açıklanabilir. Bu da tek yöntemin zayıflığı giderilmesini sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 323) Karma yöntemin beş önemli işlevini belirtmek gerekirse; *çeşitleme* (veri çeşitliliği), *tamamlama* (elde edilen sonuçların birbirini tamamlaması), *geliştirme* (yöntemlerden birinin diğerini geliştirmek için kullanılması), *başlatma* (yeni bir anlam ve bakış açısının ortaya konulması) ve *genişletmedir*. (aynı olay yada olgunun karma yöntemle daha geniş boyutta araştırılması).

Katılımcılardan elde edilen veriler, sosyal bilimlerin doğa bilimlerindeki gibi nomolojik (yasa bağımlı) ve nedensel (causal) bir açıklamayla değil anlamaya (verstehen) dayanan yorumlayıcı bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Kökenleri sosyolog Max Weber'e ve filozof Wilhem Dilthey'e dayanan bu yaklaşım kişinin içindeki hislerini biçimlendiren, belirli biçimde hareket etme kararlarını yönlendiren kişisel gerekçeleri ya da güdülerini öğrenmemiz gerektiği savunur (neumann 130). Yorumlayıcı yaklaşıma göre, toplumsal gerçeklik, dünyada var olan nesneler, olaylar, eylemler ve benzeri unsurlara atfettiğimiz anlamlar ve bu anlamları ifade eden semboller aracılığıyla inşa edilir. Bu nedenle, toplumsal gerçeklik bireylerden bağımsız bir yapı olarak değil, bireylerin yaşadıkları dünyaya yükledikleri anlamları temsil eden sembollerden oluşur. Bu bakış açısıyla, yorumlayıcı yaklaşım, doğal bir toplum modeline dayanan pozitivistten farklı olarak, sembolik bir toplum modeline dayanır (Sunar, 1999: 12).

Yorumlayıcı yaklaşımın içerdiği yorumbilgisi, etnometodoloji, bilişsel, idealist ve fenomenolojik gibi birçok sosyal bilim çeşidi vardır. Bu bağlamda toplumsal bir fenomen olan göç olgusunun ve mekik göçünün katılımcılar tarafından nasıl deneyimlendiği, anlamlandırıldığı ve anlaşıldığı fenomenolojik bir bakış açısıyla incelenmiştir. Deneyimlenen fenomenin derinlemesine

anlaşılabilmesi için araştırmacıların bir şekilde bireylerle etkileşimde bulunması gerekmektedir, bu nedenle veri toplama aracı olarak bireysel ya da grup görüşmeleri yapılması önerilmektedir. Yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analiz edilmesinin ardından tema ve alt temaların belirlenmesi ve olgunun kavramsallaştırılması gerekmektedir. Kavramsallaştırılan olgu, bireylerin ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak sunulmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada da benzer bir süreç izlenmiştir.

3.1.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın örneklemini kartopu yöntemi ile bulunup 32 kişiden oluşmuştur. Bu yöntem, özellikle araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında özellikle etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 122). Süreç basit sorularla başlatılır; örneğin “Bu konuda en çok bili sahibi kim veya kimler olabilir?” Sürecin ilerlemesiyle elde edilen veriler arasında belirli veriler ön plana çıkmaya başlayacak ve araştırmacının ilgilenmesi gereken verilerde azalma başlayacaktır. Neticesinde de elde edilen belirli verilen temalandırılması ve üzerinde çalışılması kolaylaşacaktır.

Örneklemelerin tespitindeki en temel şartlar Almanya’nın Kuzey-Vestfalya eyaletinde ikamet etmeleri ve Türkiye’den Almanya’ya mekik göçünü gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bu eyaletin seçimindeki temel husus ise en çok göçmen nüfusuna sahip olmasıdır. Almanya’da Türkiye Cumhuriyeti kökenli Türk nüfusunun 3 milyon civarında olduğu, araştırmanın yürütüleceği eyalette ise 1 milyon civarında olduğu belirtilmektedir (Statista, 2023). Çalışma boyunca seçilen araştırma kitlesinin söz konusu tecrübelerinden yararlanılmış ve seçilen evrenin çalışmanın konusu ile uyumlu olduğu görülmüştür.

3.1.4. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Teknikleri

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak anket ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır (EK-1). Hazırlanan sorular amaç, anlam ve kapsam açısından değerlendirilmesini yapmak amacıyla danışman katkısıyla belirlenmiş ve bir göçmen katılımcıya pilot olarak yönlendirilerek elde edilen bilgiler ışığında anket ve mülakat sorularına son hali verilmiştir.

Anket sorularından önce durum sorularına yer verilerek katılımcıların demografik verilerine ulaşılmıştır. Buradaki amaç göçmen profillerini oluşturmaktır. Anket sorularına gelindiğinde sorular Türkiye ile Almanya arasında gerçekleşen göçün motivasyonlarını, mekik göçünü gerçekleştirenlerin Türkiye’den beklentileri ve orada yaşadıkları problemleri ortaya konulmuştur. Anket devamında mülakat soruları ile devam edilmiştir. Mülakat sorularında amaç, alınan göç kararlarının nedenlerini ve göçmenler açısından önemini derinlemesine araştırarak ortaya çıkarmaktır.

Anket ve mülakatlar yüzyüze sürdürülen görüşmelerde uygulanmış ve veriler aynı şekilde toplanmıştır. Görüşmelerde ses kaydı isteğe bağlı kalmıştır lakin çoğu katılımcı bilgi güvenliği sebebiyle ses kaydını kabul etmemiştir. Ses kaydını kabul eden katılımcıların ses kayıtları transkript olarak çıktı alınmış ve üzerinde kodlama yapılarak çalışılmıştır. Ses kaydını kabul etmeyen katılımcıların mülakat sorularında araştırmacı notlar tutmuş, araştırma için önemli söylemleri olabildiğince yakalamaya ve direk olarak alıntılanmaya çalışmıştır.

Anket kısmından elde edilen veriler SPSS ortamına aktarılmış ve analiz edilmiştir. Mülakattan elde edilen veriler, ilk olarak betimsel bir yaklaşımla orijinal formuna mümkün olduğu kadar kalarak bulgular kısmında sunulmuştur. Bunun yanında, analizi bir adım daha öteye götürerek direk alıntılanan söylemlerin neden ve nasıl ortaya çıktığını incelemek için veri setinde görülmeyen ve ancak kavramsal kodlama ve sınıflama ile elde edilen temaların ve bu temalar arasındaki ilişkilerin incelenmesi söz konusudur. Analizin son aşaması olarak görülen *anlama* (*verstehen*) öznel bir süreç olup araştırmacının kendi yorumları ile elde ettiği ve bundan çıkardığı sonuçları da aktararak analiz kısmı tamamlanmıştır.

3.1.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmada Almanya'nın Kuzey-Vestfalya eyaletinde ikamet eden Türkiye kökenli göçmenler arasında mekik göçünü gerçekleştirenlerin mekik göçü süreci incelenmiştir. Anket ve görüşmeler yoluyla elde edilen bulguların her Türkiye kökenli göçmenler için genellenmesi söz konusu değildir. Elde edilen verilerin kişisel tecrübelerden kaynaklandığını unutulmamalı ve araştırmanın bulgularına bu bilinçle yaklaşılmalıdır.

3.2. Bulgular ve Analiz

3.2.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ve Nitelikleri

Görüşmeler sonucunda elde edilen bulguların anonim olarak kullanılacağı katılımcılara taahhüt edilmiştir ve bu durum iki açıdan önemli görülmüştür. İlk olarak, bu anonimlik sayesinde katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri sağlanmıştır, özellikle dinî hayat gibi kişisel konular söz konusu olduğunda bu husus daha da önem kazanmaktadır. İkinci olarak, araştırma bireylerin tecrübelerinden yola çıkarak nesnel bir analiz yapmayı ve sosyal olayları incelemeyi hedeflediğinden, katılımcıların kimliklerinin gizli tutulması olaylara odaklanma açısından tercih edilmiştir. Bu nedenle katılımcılara K1, K2, ..., K32 gibi kodlar verilmiştir ve bu sıralama, görüşme sırasına göre belirlenmiş olup herhangi bir özel anlam taşımamaktadır. Aynı şekilde, katılımcıların görüşmeleri sırasında bahsettikleri kişilerin isimleri de gizlilik ilkesine uygun olarak belirtilmemiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet		
	Frekans	Yüzde
Kadın	11	34,4
Erkek	21	65,6
Toplam	32	100,0

Araştırmaya 21 erkek ve 11 kadın katılımcı dahil edilmiştir. Katılımcıların seçiminde cinsiyetin ve yaştan herhangi bir etkisi söz konusu olmamıştır. Erkek katılımcıların fazlalığını göç etmenin onlar açısından daha kolay olduğu şekilde yorumlanabilir, lakin böyle bir yorumun bilimsel olması için diğer etkenlerinde araştırılması gerekmektedir. Dolayısıyla, araştırmacının böyle bir çıkarımı yapması mümkün değildir.

Tablo 2: Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durum		
	Frekans	Yüzde
Evli	17	53,1
Bekar	10	31,3
Boşanmış	3	9,4
Partnerlik	2	6,3
Toplam	32	100,0

Örneklemin 17'sinin medeni durumu evlidir ve bu katılımcıların yüzde 53'üne tekabül etmektedir. Bekar katılımcıların sayısı 10 iken, partneri olduğunu belirten katılımcıların sayısı 2'dir. Katılımcıların sadece 3'ünün medeni durumu boşanmıştır.

Tablo 3: Katılımcıların Doğum Yeri Tablosu

Doğum Yeri		
	Frekans	Yüzde
Almanya	19	59,4
Türkiye	13	40,6
Toplam	32	100,0

Araştırma için doğum yeri önemli bir kategoridir. Kişinin doğduğu yer ile duygusal ve sosyal bağının olması kaçınılmazdır. Bu sebeple katılımcıların göç etme motivasyonlarında etkili bir faktör olduğu kabul edilmiştir ve demografik sorularda yer almıştır. Katılımcılardan 19'u Almanya doğumlu olup, 13'ü Türkiye doğumludur.

Katılımcıların yaş aralığı oldukça geniş olup en genç katılımcı 28 yaşında ve en yaşlı katılımcı ise 58 yaşındadır. Bununla beraber katılımcıların ağırlıklı olarak 30'lu yaşlarda oldukları göze çarpmaktadır. Ağırlıklı yaştan 30lar olmasını Almanya'dan Türkiye'ye göç eden ailelerin çocuklarının beklentilerinin Türkiye'de karşılanmadığı ve bununla beraber daha genç yaşta Almanya'ya geri döndükleri şeklinde yorumlayabiliriz. Almanya'da oturma izni veya Alman vatandaşlığının mevcudiyeti bu süreci kolaylaştırmış ve hızlandırmış olabilir. Katılımcılar arasında

çok genç nüfusun bulunmamasının sebeplerinde biri mekik göçünü gerçekleştirebilecek yaşlarda olmayışlarıdır. Her ne kadar bazı katılımcılar genç yaşta Türkiye'ye göç etmiş de olsa, belli bir süre kaldıktan sonra ancak Almanya'ya geri göç etmişlerdir.

Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Seviyesi

Eğitim Seviyesi		
	Frekans	Yüzde
Lise	3	9,4
Yüksekokul	7	21,9
Üniversite	20	62,5
Lisansüstü	2	6,3
Toplam	32	100,0

Eğitim, insan yaşamının her dönemine yön veren önemli bir faktördür ve bireysel ve sosyal olarak gerçekleştirilen tutum ve davranışlara etki eder. Katılımcıların çoğunluğu üniversite mezunu olup sayıları 20'dir. Bunun yanında 3 kişi lise mezunu olup, 7 kişi yüksekokul mezunudur. Sadece 2 katılımcı lisansüstü derecesine sahiptir.

Tablo 5: Katılımcıların Eğitim Aldıkları Ülke veya Ülkeler

Eğitim Alınan Yer		
	Frekans	Yüzde
Tamamını Türkiye'de	8	25,0
Bir kısmını Türkiye'de bir kısmını Almanya'da	9	28,1
Tamamını Almanya'da	14	43,8
Diğer	1	3,1
Toplam	32	100,0

Verilere göre, 32 kişilik grup içinde en yüksek oranla eğitimlerini tamamen Almanya'da alan bireyler öne çıkmaktadır; bu grup, toplamın %43,8'ini oluşturmaktadır. Bu durum, Almanya'da doğup büyüyen veya uzun süre orada ikamet eden bireylerin eğitim hayatlarını Almanya'da tamamlamalarının yaygın olduğunu göstermektedir. Bir kısmını Türkiye'de, bir kısmını Almanya'da eğitim alanlar ise %28,1 oranında olup, bu bireylerin iki ülke arasında eğitimlerini paylaştığı görülmektedir. Bu durum, göçmenlerin iki ülke arasında yaşam sürmelerinden ya da ailelerin çocuklarının eğitimini her iki ülkede tamamlama eğiliminden kaynaklanabilir. Tamamını Türkiye'de eğitim alanlar ise %25 ile daha küçük bir grubu temsil etmektedir, bu da Türkiye'de ikamet eden veya göç etmeden önce eğitimini tamamlayan bireyleri işaret edebilir. Diğer kategorisi ise sadece %3,1'lik bir orana sahiptir, bu da çok az sayıda bireyin eğitim hayatını başka bir ülkede ya da farklı bir sistemde tamamladığını göstermektedir. Genel olarak, bu bulgular Almanya'da doğan ya da orada büyüyen göçmenlerin eğitim açısından önemli bir kısmının Alman eğitim sistemi içinde yer aldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Çalışma Durumu

Çalışma Durumu		
	Frekans	Yüzde
İşten ayrıldı	1	3,1
Düzenli bir işte çalışıyor	20	62,5
Geçici işlerde çalışıyor	3	9,4
Kendi hesabına çalışıyor	8	25,0
Toplam	32	100,0

Katılımcıların hepsi iş sahibi iken sadece 1 katılımcı yeni bir işe başlamak için eski işinden ayrılmıştır. Mülakat sürecinde işsiz olmasına rağmen kendi isteği ile işten ayrıldığı için kendisi işten ayrıldı olarak işaretlendi. Katılımcıların 20'si düzenli bir işte, 3'ü geçici bir işte ve 8'i kendi hesabına çalışmaktadır.

Tablo 7: Katılımcıların Meslek Dağılımı

Meslek Dağılımı		
	Frekans	Yüzde
Küçük Esnaf	5	15,6
İşçi	17	53,1
İşveren	3	9,4
Akademisyen	2	6,3
Fabrika İşçisi	2	6,3
Emlakçı	1	3,1
Girişimci	1	3,1
Bankacı Ve Sigortacı	1	3,1
Toplam	32	100,0

Tablodaki meslek dağılımı, araştırmanın yapıldığı grubun büyük ölçüde işçi sınıfına dayandığını göstermektedir; zira işçi kategorisinde yer alan 17 kişi³, toplamın %53,1'ini oluşturarak açık ara en büyük meslek grubu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, inceleme yapılan grubun sosyo-ekonomik yapısında işçi sınıfının ağırlıklı olduğunu ortaya koymakta ve belki de bu topluluğun geçim kaynaklarının büyük ölçüde emeğe dayalı olduğunu ima etmektedir. Küçük esnaf ise %15,6 ile ikinci sırada yer almakta, bu da kendi işini yürüten ancak sermaye açısından büyük işletmelerle kıyaslandığında daha mütevazı işletmelere sahip bireylerin önemli bir grup oluşturduğunu göstermektedir. İşverenlerin oranı %9,4 ile nispeten düşük kalırken, akademisyenler ve fabrika işçileri her biri %6,3 oranında temsil edilmektedir. Özellikle akademik meslekler, bankacı ve sigortacı gibi daha beyaz yakalı meslekler toplamın yalnızca %3,1'ini kapsamakta olup, bu da araştırmanın yapıldığı topluluğun daha çok mavi yakalı, emek yoğun işlerde çalıştığına işaret etmektedir. Emlakçı, girişimci, bankacı ve sigortacı gibi meslek gruplarının düşük temsili ise bu toplulukta daha sermaye ya da hizmet odaklı mesleklerin daha sınırlı olduğunu düşündürmektedir.

³ Toplumsal bir sınıf olan işçi sınıfından ayrımı yapabilmek için herhangi bir üretim sektöründe çalışmayanlar ücretli çalışan olarak nitelendirildi.

Genel olarak, bu meslek dağılımı, inceleme yapılan grubun sosyo-ekonomik profiline dair önemli ipuçları sunmakta ve topluluğun büyük bir kısmının işçi sınıfından bireylerden oluştuğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 8: Katılımcıların Gelir Durumu

Gelir Durumu (€)		
	Frekans	Yüzde
1501-2000	1	3,1
2001-2500	10	31,3
2501-3000	13	40,6
3001-3500	2	6,3
3501-4000	1	3,1
4001-4500	2	6,3
4501-5000	2	6,3
Belirtilmedi	1	3,1
Toplam	32	100,0

Katılımcıların gelir dağılımı şöyledir: Katılımcıların yüzde 40,6'sına tekabül eden 13 kişi 2501-3000 arası, 31,3'üne tekabül eden 10 kişi 2001-2500 arası, 6,3'üne tekabül eden 2 kişi 4001-4500 ve başka 2 katılımcı da 4501-5000 arası, diğer 2 katılımcı 3001-35000 arası, 1 katılımcı 1501-2000 arası, diğer 1 katılımcı da 3501-4000 arası gelir durumuna sahiptir. Katılımcılardan bir tanesi gelir durumunu belirtmek istememiştir.

3.2.2. Katılımcıların Düşünsel Yapısı ve Dünya Görüşü

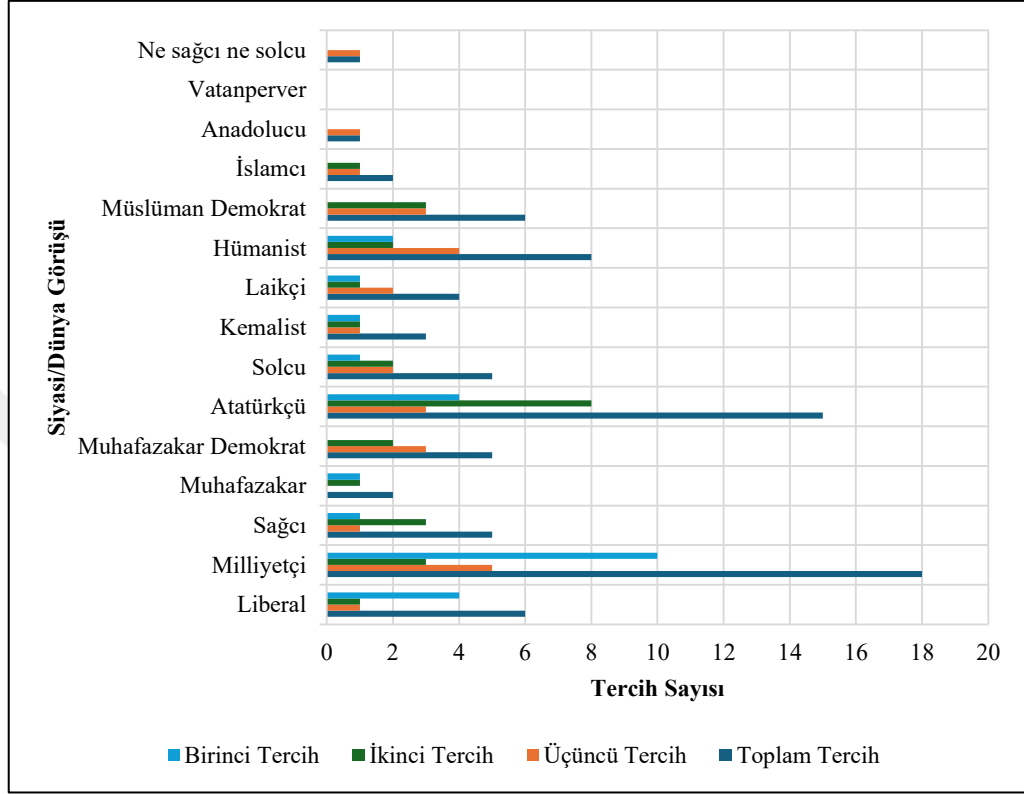
Katılımcılardan kendi hayat tarzlarını tanımlamaları istendiğinde katılımcıların yüzde 53'üne tekabül eden 17 kişi modern hayat tarzına sahip olduğunu belirtmiştir. Geleneksel-modern hayat tarzına sahip olanların yüzdesi 28, yani 9 kişi, iken geleneksel hayat tarzına sahip olan katılımcıların yüzdesi 9,4 yani 3 kişidir. Sadece 2 katılımcı post-modern bir hayat tarzına sahip olduğunu belirtmiş, ve 1 katılımcı ise hayat tarzını belirtmek istememiştir. Katılımcıların çoğunun modern bir hayat anlayışına ve tarzına sahip olduğu için çalışmanın geri kalan kısmında alınan cevaplarda bunun etkisini görmek kaçınılmazdır.

Tablo 9: Katılımcıların Hayat Tarzı

Hayat Tarzı		
	Frekans	Yüzde
Modern	17	53,1
Post-Modern	2	6,3
Geleneksel	3	9,4
Geleneksel-Modern	9	28,1
Diğer	1	3,1
Toplam	32	100,0

Katılımcıların niteliğini daha iyi belirlemek amacıyla katılımcılara dünya ve siyasi görüşleri sorulmuştur. Verilerden elde edilen sonuç Grafik 3'teki gibidir.

Grafik 3: Katılımcıların Dünya/Siyasi Görüş Tercih Sırası ve Sayısı Grafiği

Grafikte, katılımcıların çeşitli siyasi ve dünya görüşlerine olan tercihlerinin sayısal dağılımı dikkat çekmektedir. En çok tercih edilen görüş Milliyetçi görüş olup, toplamda 16 tercih almıştır. Milliyetçi görüş, 9 katılımcı tarafından birinci tercih, 5 katılımcı tarafından ikinci tercih ve 1 kişi tarafından üçüncü tercih olarak seçilmiştir. Bu, katılımcılar arasında en popüler görüş olduğunu göstermektedir. Müslüman Demokrat ve Atatürkçü görüşler ise sırasıyla 10 tercih ile öne çıkmaktadır. Müslüman Demokrat görüş 7 birinci tercih ve 3 ikinci tercih alırken, Atatürkçü görüş de 6 birinci tercih ve 3 ikinci tercih ile dikkat çekmektedir. Bu görüşler, özellikle birinci tercihlerde belirgin bir şekilde tercih edilmiştir. Muhafazakar Demokrat ve Liberal görüşler toplamda 9 tercihle öne çıkmaktadır. Her iki görüş de 5 birinci tercih ile güçlü bir destek alırken, ikinci ve üçüncü tercihlerde daha sınırlı bir destek bulmuştur.

Daha az tercih edilen görüşler arasında Sağcı (6 tercih), Solcu (5 tercih), Laikçi ve Kemalist (4'er tercih) bulunmaktadır. Bu görüşler, özellikle birinci tercihlerde daha düşük sayıda katılımcı tarafından seçilmiştir. Hürmanist ve İslamcı görüşler ise 3 tercih ile görece sınırlı bir kitle tarafından benimsenmiştir. En az tercih edilen görüşler arasında Anadoluocu, Vatanperver ve Ne Sağcı Ne Solcu görüşleri yer almakta olup, her biri yalnızca 1 ila 2 katılımcı tarafından tercih edilmiştir.

Özellikle Ne Sağcı Ne Solcu görüşü, yalnızca 1 birinci tercih almış ve diğer kategorilerde tercih edilmemiştir. Bu dağılımlar, katılımcıların genel olarak milliyetçi ve muhafazakar dünya görüşlerine daha fazla eğilim gösterdiğini, diğer bazı ideolojik görüşlerin ise daha az tercih edildiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 10: Katılımcıların Dindarlık Düzeyi

Dindarlık Düzeyi		
	Frekans	Yüzde
Çok dindar	1	3,1
Dindar	4	12,5
Az Dindar	7	21,9
Dindar olmayan (Seküler)	5	15,6
İlgisiz	8	25,0
Dine karşı	4	12,5
Deist (Tanrıyı tanıyor ama hiçbir dini kabul etmiyor)	1	3,1
Ateist (Tanrının varlığını kabul etmiyor)	2	6,3
Toplam	32	100,0

Toplam 32 kişilik örnekleme, en büyük grup %25 (8) oranıyla “İlgisiz” olan bireylerdir. Bu grup, dini konulara ilgisiz veya kayıtsız kalanları temsil etmektedir. “Az dindar” grubundaki bireyler %21,9 (7) ile ikinci en büyük grubu oluştururken, dini inançları daha düşük seviyede olan bu kişilerin sayısı dikkate değerdir. Dindar olmayan yani seküler bireyler %15,6 (5) oranında olup, dindarlığı reddetmeseler de dinin hayatlarındaki etkisinin minimal olduğunu belirtmektedirler. “Dindar” grup ise %12,5 (4) ile dini hayatlarına daha fazla dahil eden, ancak aşırıya kaçmayan bireyleri içermektedir. Aynı yüzdeyle “Dine karşı” bireyler de bulunmaktadır, bu kişiler din ile olumsuz bir ilişki içindedir.

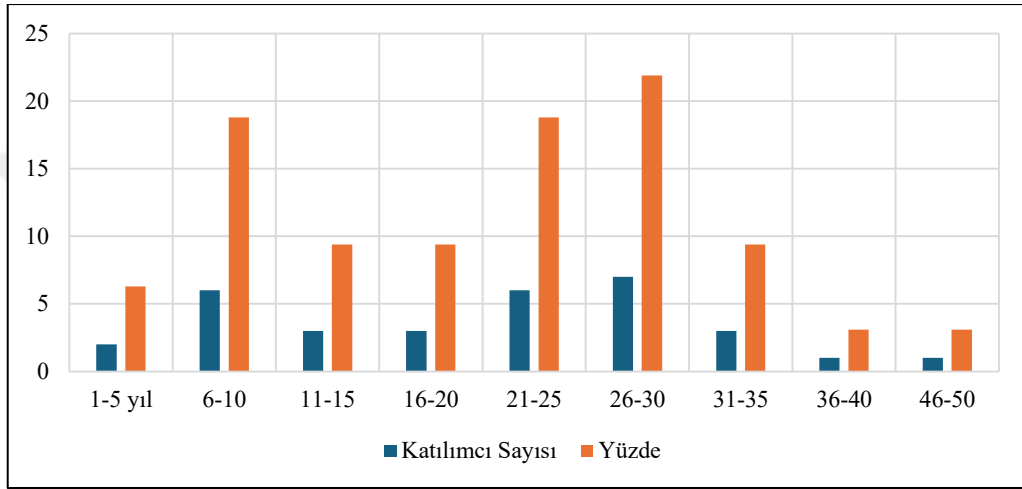
Daha küçük gruplara bakıldığında, “Ateist” olanlar %6,3 (2) oranında yer alırken, Tanrı’nın varlığını reddedenlerin sayısı göreceli olarak daha azdır. “Çok dindar” ve “Deist” bireyler ise her biri sadece %3,1 (1) oranıyla en küçük grupları oluşturmaktadır. Sonuç olarak, bu dağılım, toplumda dini inançların çeşitliliğini ve dinin bireylerin hayatındaki rolünün farklı seviyelerde olduğunu göstermektedir.

3.2.3. Katılımcıların Türkiye’ye Göçü

Grafik, katılımcıların Almanya’da yaşadığı toplam yıl dağılımını göstermektedir. Genel olarak bakıldığında, en yüksek temsil edilen yıllar grubu 26-30 yıl arasında yaşayan katılımcılara aittir; bu grup hem katılımcı sayısı hem de yüzde açısından en büyük değere sahiptir. Aynı şekilde, 21-25 yıl arasında yaşayan katılımcılar da yüksek oranda temsil edilmiştir. Bu, Almanya’da uzun süredir yaşayan katılımcıların sayısal olarak daha fazla olduğunu ve önemli bir çoğunluğu

oluşturduğunu göstermektedir. Öte yandan, daha kısa süre (1-5 yıl) Almanya’da yaşayanlar ile çok uzun süredir (36-40 yıl ve 46-50 yıl) yaşayanların oranı oldukça düşüktür. Özellikle 6-10 ve 11-15 yıl gruplarında gözle görülür bir düşüş yaşanmaktadır, bu da daha orta vadeli göçmenlerin nispeten daha az olduğunu işaret eder. Sonuç olarak katılımcıların büyük bir kısmının Almanya’da 20 yılın üzerinde yaşamış olduğu, daha yeni göçmenlerin ise daha az olduğu dikkat çekmektedir. Bu dağılım, Almanya’daki göçmen nüfusun büyük kısmının uzun süreli yerleşiklerden oluştuğunu ve bu süreçte toplumsal entegrasyon ve yerleşiklik derecesinin yüksek olabileceğini göstermektedir.

Grafik 4: Katılımcıların Almanya’da Yaşadığı Toplam Yıl Dağılımı

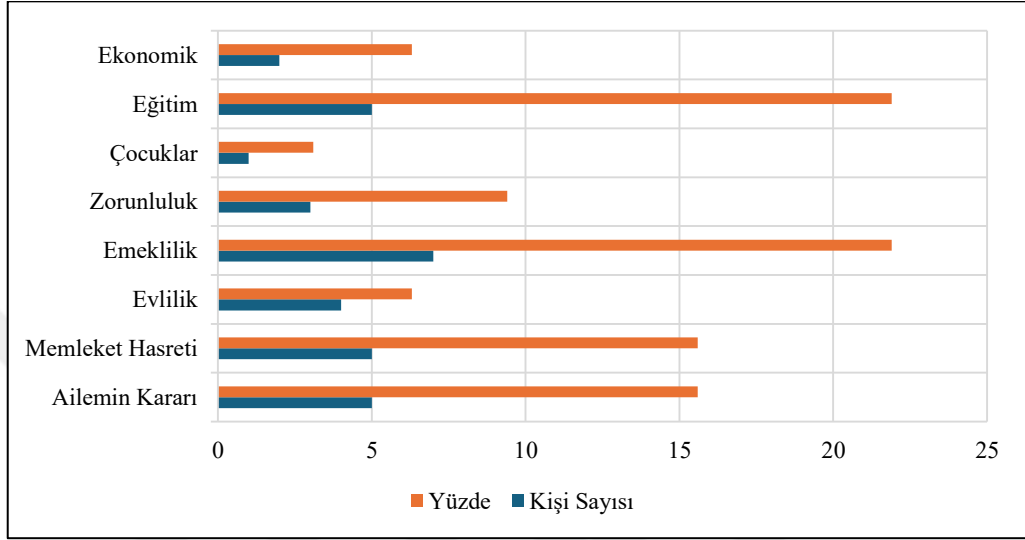
Mekik göçünün ilk ayağı olan ve kesin dönüş fikriyle gerçekleşen Türkiye’ye göç kararını kimin aldığı anket verilerinin araştırma için daha verimli olması bakımından önemlidir. Çünkü anket ve görüşmelerde katılımcıdan kişisel tecrübeleri aktarılması istenirken bu kararın alınmasında ana aktörün kendisi olması araştırmanın ana hedef kitleye ulaşma başarısını göstermektedir. Tablo 11 de görüldüğü üzere katılımcıların 56’sına tekabül eden 18 katılımcı Türkiye’ye göç kararında söz sahibi olmuşlardır. Bu durum araştırmacıya katılımcı ile derinlemesine görüşme yapma şansı vermiş, elde edilen verilerin sayısını ve niteliğini arttırmıştır. Bunu yanında, katılımcıların 8’inin eşi göç kararını alırken, eşiyle birlikte karar aldıklarını belirten katılımcıların sayısı 2’dir. Göç kararını ebeveynlerinin aldığını belirten katılımcı sayısı 4’tür.

Tablo 11: Türkiye’ye Göçte Söz Sahibi Olanlar

Türkiye’ye Göç Kararı		
	Frekans	Yüzde
Ben	18	56,3
Eşim	8	25,0
Eşim ile beraber	2	6,3
Ebeveynlerim	4	12,5
Toplam	32	100,0

Katılımcılardan, görüşme esnasında, Türkiye'ye göç kararını aldırان etkenleri ve nedenleri belirtmeleri istendi. Görüşmelerde dikkat çeken hususlar ve açık bir şekilde ifade edilen nedenler ve etkenler temalaştırılarak, katılımcılar için en mühim olan tek bir cevap seçildi. Elde edilen veriler Grafik 5'te gösterilmiştir.

Grafik 5: Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri

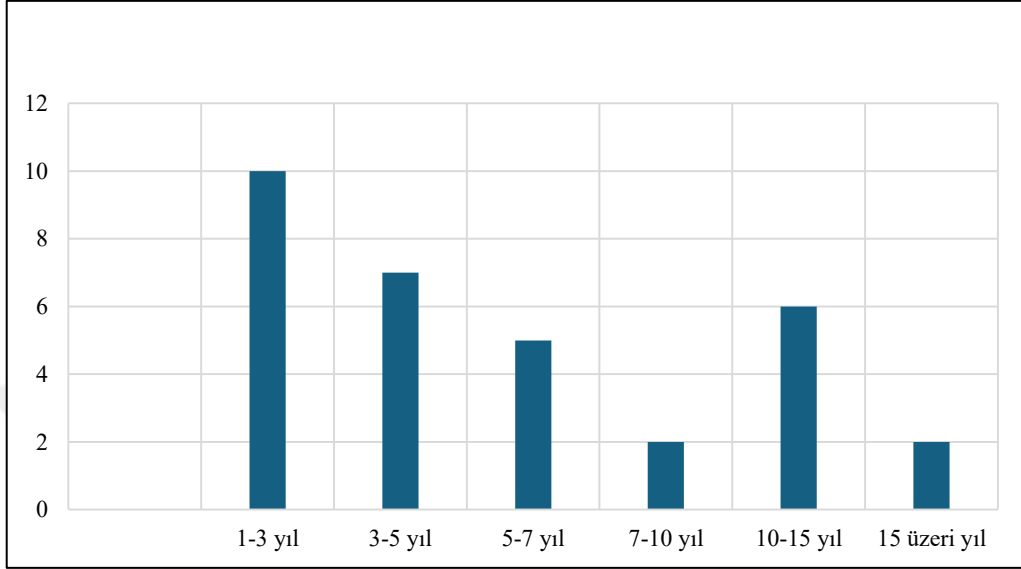
Grafikte yer alan verilere göre, kişilerin çeşitli faktörlere verdikleri önem hem yüzdesel olarak hem de kişi sayısı bazında detaylandırılmıştır. Eğitim faktörü, neredeyse %25 ile en çok tercih edilen nedenlerden biri olup, 5 kişi tarafından önemli görülmüştür. Bu, katılımcıların eğitim konusunu yaşamlarındaki kararlar üzerinde etkili bir faktör olarak gördüğünü gösteriyor. Zorunluluk faktörü de oldukça dikkat çekici olup, %20 ile ikinci sırada yer almakta ve yine 5 kişi tarafından belirtilmiştir. Bu, bireylerin istem dışı zorunluluklardan dolayı yaşamlarındaki önemli kararları verdiklerini ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, Ailemin Kararı ve Memleket Hasreti faktörleri %15'er oranında öne çıkmış ve her iki faktör de 4 kişi tarafından önemli görülmüştür. Bu durum, aile baskısı ve memleket özleminin kişilerin kararları üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Emeklilik faktörü %10 ile 2 kişi tarafından belirtilmiş olup, daha az etkili bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlilik ve Çocuklar faktörleri ise %5 oranında yer almakta ve sadece birkaç kişi tarafından önemli görülmüştür.

Son olarak, Ekonomik nedenler %5 ile grafikte en az tercih edilen faktörlerden biri olup, yalnızca 3 kişi tarafından dile getirilmiştir. Bu durum, ekonomik nedenlerin diğer faktörlere göre daha az etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak, eğitim, zorunluluk ve aile kararları gibi faktörlerin bireylerin yaşamlarında en çok etkili olduğu, ekonomik nedenlerin ise diğer faktörler kadar güçlü bir etkiye sahip olmadığı gözlemlenmektedir. Katılımcıların Türkiye'de ne kadar süre

kaldıkları, Türkiye’deki yaşamı ne kadar süre boyunca tecrübe ettikleri araştırmanın önemli bir yapıtaşını oluşturmaktadır.

Grafik 6: Türkiye’de Kalma Süresi

Türkiye’ye kesin göç kararı ile gelen göçmenlerin 10 tanesi, ki bu örneklemin yüzde 31 demek, 3 yıldan fazla Türkiye’de kalmamıştır. Türkiye’de 3-5 yıl arasında kalanların sayısı 7, 5-7 yıl arası kalanların sayısı 5, 7-10 yıl arası kalanların sayısı 2’dir. 10 yıldan fazla kalanların sayısı 8 iken, aralarından sadece 2’si 15 yıldan fazla bir süre Türkiye’de kalmıştır. Türkiye’de kalınan yıl sayısı mekik göçünün ikinci ayağı olan Almanya’ya geri göç öncesi bireylerin Türkiye’yi tecrübe etme süresini göstermektedir. Özellikle gündemin yoğun olarak geçtiği bir ülkede katılımcıların hangi döneme denk geldikleri, neleri tecrübe ettikleri ve bunların Almanya’ya geri göçü ne kadar etkilediği saptamak için Türkiye’de geçirilen süre önem arz etmektedir.

Tablo 12: Türkiye’de Geçim Kaynağı

Geçim Kaynağı		
	Frekans	Yüzde
Kendi işimizi kurduk	8	25,0
Ücretli bir işte çalıştım	14	43,8
Çalışmadım	6	18,8
Ek gelirler	1	3,1
Akademisyen	1	3,1
Hem ücretli işte çalışmış hem de kendi işini kurmuş	1	3,1
Reklamcılık(kendi işi)	1	3,1
Toplam	32	100,0

Tablodaki verilere göre, katılımcıların geçim kaynakları arasında en yaygın olanı ücretli bir işte çalışmak olup, %43,8 oranında 14 kişi bu kategoride yer almaktadır. Bu, katılımcıların neredeyse yarısının maaşlı bir işte çalışarak geçimini sağladığını göstermektedir. İkinci en büyük grup ise kendi işini kuranlar olup, %25 oranıyla 8 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu da katılımcıların çeyreğinin kendi işlerini kurarak geçim sağladığını işaret eder.

Çalışmayan katılımcılar ise %18,8 oranında, 6 kişiyle temsil edilmektedir. Bu, ekonomik bağımsızlık elde etmek için herhangi bir işte çalışmamış olan bir grubu ifade eder. Ek gelirlerle geçimini sağlayanlar, akademisyenlik yapanlar, hem ücretli işte çalışıp hem de kendi işini kurmuş olanlar ve reklamcılık (kendi işi) kategorisindeki katılımcılar ise her biri %3,1 oranında 1 kişiyle sınırlı kalmıştır. Bu, daha az yaygın geçim kaynaklarını göstermektedir. Genel olarak tablo, katılımcıların çoğunluğunun ücretli işlerde çalışarak veya kendi işlerini kurarak geçimlerini sağladığını, diğer kategorilerin ise daha az tercih edildiğini ortaya koymaktadır.

3.2.4. Türkiye’de Yaşanan Sosyal Sıkıntılar

Göç etmenin bireyler, aileler ve toplumlar için çeşitli zorlukları ve sıkıntıları vardır ve göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar hem göç ettikleri yeni ülkede hem de ayrıldıkları ülkede etkili olabilir. Bu zorluklar, sosyal, ekonomik, psikolojik ve kültürel düzeylerde ortaya çıkabilir. Araştırmanında konusu olan mekik göçü göçmenler için özel ve farklı birkaç sorunu daha ortaya çıkarmaktadır. Farklı seviyelerde yaşanan kültür şoku ve sürekli yer değiştirmenin getirdiği belirsizlik bu sorunların en yaygın olanıdır. Almanya’dan Türkiye’ye kesin dönüş yapıp, tekrar Almanya’ya dönenlerde veya mekik göçü yapanlarda, her iki ülkede de kültürel şok yaşanabilir. Göçmenler, her iki ülkeye de tam olarak adapte olamama, iki farklı kültür arasında sıkışmış hissetme gibi sıkıntılar yaşayabilirler. Bununla beraber, mekik göçü yapanların hangi ülkede kalıcı olarak yaşayacaklarına karar vermekte zorlanmaları ve bunun da sürekli bir belirsizlik ve istikrarsızlık hissi yaratması beklenen sorunlardandır. Bu bağlamda araştırmadaki katılımcıların Türkiye’ye göç ettikten sonra yaşadığı kültürel uyum, sosyal izolasyon ve yaşadıkları psikolojik ve duygusal zorlukları bu bölümde tespit ve analiz edilmiştir.

Göç sonrası yaşanabilecek ilk sorunların başında gelen *aksan sorununun* birçok nedeni vardır. Öncelikle aksan sorunu bir kişinin konuşma sırasında kullandığı aksanın, anadili veya konuştuğu dilin doğal aksanına uymaması ya da anlaşılmayı zorlaştırması durumunu ifade eder. Bu sorunun temel nedenleri farklı bir dil geçmişinin olması, alınan dil eğitiminin yetersiz olması, yaşanan farklı bölgelere bağlı olarak aksanın farklılaşması ve fizyolojik ve biyolojik faktörlerdir. Aksan sorunları özellikle iş veya sosyal çevrede anlaşılabilirlik ve iletişim zorluklarına yol açabilir. Bu yüzden katılımcıların eğitimlerini hangi ülkede aldıkları bu sorunun tespiti için önemlidir. Tablo 5’te gösterildiği üzere katılımcıların sadece 8’i eğitim hayatının tamamını Türkiye’de geçirmiştir.

Tablo 13: Yaşanılan Aksan Sorunun Dağılımı ile Eğitim Alınan Ülkenin Çarpıraz Tablosu

		A9) Türkiye’de kaldığınız süre içerisinde aksan sorunu yaşadınız mı?				Toplam
		Yaşadım	Biraz Yaşadım	Yaşamadım	Kesinlikle Yaşamadım	
Eğitiminizi nerede aldınız?	Tamamını Türkiye’de	0	0	6	2	8
	Bir kısmını Türkiye’de bir kısmını Almanya’da	1	4	3	1	9
	Tamamını Almanya’da	0	10	4	0	14
	Diğer	0	1	0	0	1
Toplam		1	15	13	3	32

Tablo 13’te görüldüğü üzere eğitiminin tamamını Türkiye’de alanlar arasında aksan sorunu yaşayan kişi bulunmamaktadır. Bu sonuç Türkiye’de eğitim alan kişilerin genellikle aksan sorunu yaşamadıklarını göstermektedir. Eğitiminin bir kısmını Türkiye’de bir kısmını Almanya’da alanlar arasında aksan sorunu yaşayanların oranı biraz daha fazla olup özellikle 4 kişi biraz aksan sorunu yaşadığını belirtmiştir. Bu da karma bir eğitim geçmişine sahip olanların aksan sorunu yaşama olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Eğitiminin tamamını Almanya’da alanlar arasında aksan sorunu yaşama durumu “biraz yaşadım” kategorisinde yoğunlaşmıştır. Tamamı Almanya’da eğitim alanların Türkiye’de aksan sorunu yaşamaya daha eğilimli oldukları çıkarımı burada yapılabilmektedir.

Aksan sorunu üzerine ekleme yapan katılımcıların yorumları şu şekildedir:

“Bizim bu sorunu yaşamamamız zaten beklenemez. Senin gibi Türkçe konuşamam, çünkü dil akmaz. Ben alışmışım Almanca-Türkçe karışık konuşmaya” (K1). “Ben ilk öğretimi Türkiye’de okudum, tam düzgün Türkçe öğrenmek üzereyken Almanya’ya taşındık ve burada hemen Almanca kursuna gönderildim. Bildiğimi de unutmuş oldum” (K11). “Aksan sorununu biraz yaşadım, zaten burada bizim Almanca aksanımızda diğerlerinden farklıdır, Almanca ve Türkçe anadilimiz ama her ikisinde de aksanımız var” (K16). “Almanya’da Almanca konuşuyorduk, günlük dilimiz o idi, dolayısıyla bir anda Türkçeyi akıcı bir şekilde konuşmamız beklenemezdi, ama şimdi Türkçem daha iyi ve bu da beni mutlu ediyor” (K22).

Aksan sorunu ile ilgili olan diğer bir sorun iletişim kurma sorunudur. Bireylerin ya da grupların birbirleriyle etkili ve sağlıklı bir şekilde iletişim kuramaması durumu olan iletişim sorununun dil ve anlam farklılıkları, kültürel farklılıklar ve kişinin psikolojisi gibi önemli etmenleri vardır. Almanya’da doğanların Türkiye’ye taşındıktan sonra özellikle ilk yıllarda iletişim sorunları yaşaması beklenen bir durumdur. Tablo 14 atılımcıların yarısından fazlası biraz da olsa sosyal hayatlarında iletişim sorunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sadece 1 katılımcı kesinlikle yaşadığını belirtirken 4’ü kesinlikle yaşamadığını belirtmiştir.

Tablo 14: Doğulan Ülkeye Göre Türkiye’de İletişim Kurma Sorunları

		A10) Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde iletişim kurma sorunu yaşadınız mı?				
		Kesinlikle Yaşadım	Yaşadım	Biraz Yaşadım	Yaşamadım	Kesinlikle Yaşamadım
Doğulan Ülke	Almanya	0	1	14	2	2
	Türkiye	1	0	3	7	2
Toplam		1	1	17	9	4

Almanya’da doğanlar arasında büyük bir çoğunluk (%73,7) iletişim sorununu ‘biraz yaşadığını’ belirtirken, Türkiye’de doğanlar arasında en fazla katılımcı (%53,8) ‘yaşamadım’ cevabını vermiştir. Almanya doğumlular arasında daha fazla iletişim sorunu yaşanmışken, Türkiye doğumluların çoğunluğu bu tür sorunlar yaşamamıştır.

Yaşadığı iletişim sorunu hakkında detay veren katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Bunun ana sebebi kendim olduğumu düşünüyorum. Almanya’dan Türkiye’ye eşim için gelmiştim ve bu göç biraz ani gelişmişti. Kendimi bir anda tanımadığım bir çevrede bulmuştum” (K17). “Liseye başlamadan önce bizimkiler Türkiye’ye taşınma kararı aldı, buradaki Türk çevremizle de aramız çok iyi değildi. Türkiye’de liseye başladığımda kendimi uzaylı gibi hissetmiştim ve o ortama alışmam aylarımı almıştı. Türkiye’de olduğum zamanlarda bile çoğunlukla Almanya’daki arkadaşlarımla internet üzerinden görüşüyordum” (K25). “Biraz içine kapanık birisiydim, dolayısıyla o zaman iletişim kurmamayı ben tercih etmiş olabilirim” (K30).

Katılımcıların göç sonrası alışık olmadığı bir coğrafi ve sosyal çevrede yaşaması ile oluşan ilk sosyal ilişkilerin temelini oluşturan güven duygusunun katılımcılar açısından ne kadar sorun teşkil ettiği sorulmuştur. Elde edilen veriler Tablo 15’teki gibidir.

Tablo 15: Türkiye’de Yaşanan Güven Sorunu

Güven Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	2	6,3
Yaşadım	4	12,5
Biraz Yaşadım	11	34,4
Yaşamadım	12	37,5
Kesinlikle Yaşamadım	3	9,4
Toplam	32	100,0

Türkiye’de güven sorunu yaşayan katılımcıların sayısı 17 iken herhangi bir seviyede güven sorunu yaşamayanların sayısı 15’tir. Güven sorunu yaşayanların toplam sayısı 6 kişi olup (%6,3 + %12,5 = %18,8) nispeten düşük olsa da, dikkate değer bir grup bir miktar güven sorunu yaşadığını belirtmiştir. Buradan hareketle katılımcıların Türkiye’de herhangi güven sorunu yaşadığı çıkarımı yapılamamakta ve genellenememektedir.

Katılımcıların 2 tanesi güven sorunu ankette kesinlikle yaşadıklarını belirtmiş ve sadece 1 katılımcı üstüne eklemişlerdir:

“Türkiye’de bırak sosyal çevreye, arkadaşlara, aileye güveni kendime olan güvenimi bile kaybettim, hiçbir yere akrabam olmadan giremiyorsun, girdiğin yerde insan gibi muamele görmüyorsun. Zaten sokaklarda bir ton olay oluyor” (K32).

Güven sorununu biraz yaşadığını ifade eden K5 üstüne şunları ekledi:

“Ben normalde insanlara direkt güvenen biriyim, saflık olarak algılama, bu tercihim. Ama Türkiye’de iken ya ben şanssızdım ya da hep kötü insanlara denk geldim ama birkaç kez beni derinden üzen olaylara şahit oldum ve kötü durumlarda kaldım. Zamanla tabi olan güvenimde gitti.”

Türkiye’ye göç sonrası sosyal yaşamdaki sıkıntıların varlığını öğrenmek için katılımcılara sisteme adaptasyon ve hayatın işleyişi tarzına adaptasyona dair sorular sorulmuştur. Tablo 17’de katılımcılarından 2 kişi (%6,3), sisteme adaptasyon konusunda kesin olarak sorun yaşadığını belirtmiştir. 5 kişi (%15,6), sisteme adaptasyon sorunu yaşadığını ifade etmiştir. 16 kişi (%50,0), biraz adaptasyon sorunu yaşadığını söylemiştir. Bu, katılımcıların yarısını temsil etmektedir ve en yüksek oran bu gruba aittir. Diğer taraftan 7 kişi (%21,9), sisteme adaptasyon sorunu yaşamadığını ve 2 kişi (%6,3), hiçbir adaptasyon sorunu yaşamadığını belirtmiştir.

Tablo 16: Türkiye’de Yaşanan Sisteme(Kurallara) Adaptasyon Sorunu

Sisteme(Kurallara) Adaptasyon Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	2	6,3
Yaşadım	5	15,6
Biraz Yaşadım	16	50,0
Yaşamadım	7	21,9
Kesinlikle Yaşamadım	2	6,3
Toplam	32	100,0

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu farklı seviyelerde de olsa adaptasyon sorunu yaşamıştır. Toplamda %21,9’luk bir kesim (7 kişi) hiç adaptasyon sorunu yaşamazken, %6,3’lük bir grup kesin olarak adaptasyon sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. Adaptasyon sorunu yaşayanların oranı (%6,3 + %15,6 + %50,0 = %71,9) oldukça yüksektir. Bu verilere dayanarak, katılımcıların çoğunun sisteme veya kurallara uyum sağlama konusunda zorluk yaşadığı söylenebilir, ancak bu sorunların büyük bir kısmı ‘biraz yaşadım’ düzeyinde, yani daha hafif sorunlar şeklinde kendini göstermiştir.

Adaptasyon sorunu yaşayan K21 yaşadığı sorunu şöyle anlatmıştır:

“Yeni ortamda kültürel farklılıklar ve kurallar arasındaki uyum sorunlarıyla karşı karşıya kaldım. Almanya’daki yaşantıya alışmıştık sonuçta. Yani özellikle, trafik kurallarının yok sayılması ve toplu taşıma araçlarındaki düzensizlik bir de buna ilaveten

evrak işlerinin beklediğimden daha uzun sürmesi. Almanya’da da işler yavaş ilerler ama nasıl ilerlediğini hangi aşamada ilerlediğini bilirsın öğrenirsin. Türkiye’de sana bilgi veren yok ve takip edebileceğin bir yerde yok” (K21).

Tablo 17: Türkiye’deki Hayatın İşleyiş Tarzına Adaptasyon Sorunu

Hayatın İşleyiş Tarzına Adaptasyon Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	1	3,1
Yaşadım	3	9,4
Biraz Yaşadım	14	43,8
Yaşamadım	11	34,4
Kesinlikle Yaşamadım	3	9,4
Toplam	32	100,0

Yukarıdaki tabloda Türkiye’de hayatın işleyiş tarzına adaptasyon sorunu ile ilgili anket sorusuna katılımcıların cevapları bulunmaktadır. 1 katılımcı hayatın işleyiş tarzı konusunda kesin olarak sorun yaşadığını belirtirken, 3 katılımcı adaptasyon sorunu yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcıların 14’ü biraz adaptasyon sorunu yaşadığını söylemiştir. Bu yüzde 43,8 ile en büyük grubu oluşturmakta ve katılımcıların neredeyse yarısının bir miktar hayatın işleyiş tarzına adaptasyon sorunu yaşadığını göstermektedir. Bu sorunu yaşamadım diyenlerin sayısı 11, kesinlik yaşamadıklarını diyenlerin sayısı ise 3’tür.

Sonuç olarak katılımcıların yarıya yakını hayatın işleyiş tarzına adaptasyon konusunda bir miktar sorun yaşarken, diğer yarısı ise hiç ya da çok az sorun yaşamıştır. Sorunu ciddi anlamda yaşayan katılımcı sayısı ise oldukça düşüktür. Sorunu yaşayanların katılımcılar arasındaki dağılımına bakıldığında hayatın işleyiş tarzına adaptasyon sorunu, iletişim kurma ve güven sorununda olduğu gibi katılımcıların çoğunluğunun yaşadığı bir sorun olmuştur.

Göç sonrası toplumsal hayata uyum sorunu, bireylerin ve grupların yeni bir topluma yerleşmesi sırasında karşılaştıkları zorlukları ve bu süreçte yaşadıkları uyum problemlerini ifade eder. Göçmenler, geldikleri ülkede sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik açıdan pek çok zorlukla yüzleşirler. Bu sürecin karmaşıklığı hem göç eden bireylerin hem de ev sahibi toplumun özelliklerine bağlıdır. Türkiye kökenli göçmenlerin Türkiye’ye göç sonrası toplumsal hayata uyum konusunda zorluk çekmemeleri beklense de Tablo 18 verilere göre katılımcıların büyük bir kısmı ‘Biraz Yaşadım’ kategorisinde yer alıyor (%46,9). Bu, Türkiye’de toplumsal hayata uyum sağlama konusunda hafif zorluklar yaşayanların çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Kesin dönüş yapan bireylerin büyük bir kısmı tam anlamıyla uyum sağlamakta zorlanmış olabilir ancak bu zorluklar çoğunlukla aşırı derecede olmamış gibi görünmektedir.

Tablo 18: Türkiye’de Toplumsal Hayata Uyum Sorunu Yaşama Durumu

Toplumsal Hayata Uyma Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	1	3,1
Yaşadım	1	3,1
Biraz Yaşadım	15	46,9
Yaşamadım	10	31,3
Kesinlikle Yaşamadım	5	15,6
Toplam	32	100,0

Kesinlikle Yaşadım’ (%3,1) ve ‘Yaşadım’ (%3,1) oranlarının düşük olması Türkiye’ye dönenlerin sadece küçük bir kısmının toplumsal hayata uyum konusunda ciddi problemler yaşadığını gösteriyor. Bu, genel olarak ciddi uyum sorunlarının çok yaygın olmadığını ancak bazı bireyler için bu sorunun göç kararlarına önemli bir etken olabileceğini ima edebilir. ‘Yaşamadım’ (%31,3) ve ‘Kesinlikle Yaşamadım’ (%15,6) oranları, katılımcıların yarıya yakınının toplumsal hayata uyum konusunda herhangi bir problem yaşamadığını gösteriyor. Bu bireyler Türkiye’deki toplumsal yapıya kolayca adapte olmuş olabilir ve bu uyum onların Türkiye’de kalma sürelerini uzatmış olabilir. Ancak yine de bu kişilerin tekrar Almanya’ya geri dönmesi farklı motivasyonlara dayalı olabilir.

Türkiye’ye kesin dönüş yaptıktan sonra Almanya’ya geri dönenlerin iki ülke arasındaki farklı sosyal ve kültürel yapılar nedeniyle uyum sorunları yaşamış olma olasılığı yüksektir. Bununla birlikte Türkiye’ye dönenler Almanya’da yaşadıkları süre boyunca bir göçmen kimliği geliştirmiş olabilirler ve bu kimlikle Türkiye’ye döndüklerinde oradaki toplumsal yapıya adapte olmakta zorlanmış olabilirler. Özellikle ‘Biraz Yaşadım’ diyen bireyler bu iki ülke arasındaki sosyal kimliklerini dengelemekte zorlanmış olabilirler.

Toplumsal hayata uyma sorunu ve kültürel hayata uyma sorununu birbirlerini tetikleyebilmektedir. Kültürel hayata uyma sorunu bir bireyin ya da grubun farklı bir kültür ortamına girdiğinde o kültürün normlarına, değerlerine, geleneklerine ve günlük yaşam pratiklerine adapte olmakta yaşadığı zorlukları ifade eder. Bu durum göç, farklı bir bölgeye taşınma, eğitim ya da iş için başka bir ülkeye gitme gibi sebeplerle ortaya çıkabilir. Kültürel uyum zorlukları bireyin hem psikolojik hem de sosyal yaşamını etkileyebilir. Kültürel uyum sorunlarının ana sebepleri kültürel şok, dil bariyeri, farklı değerler ve normlar, dini ve sosyal farklılıklar, gelenekler ve görenekler, toplumsal cinsiyet rolleri ve aile yapısı ve toplumsal dışlanma ve ayrımcılık olmaktadır. Araştırma örneklemini göz önünde bulundurduğunda katılımcıların bu sorunların hepsini yaşama olasılığı oldukça düşüktür. Aksi halde ciddi bir kültürel uyum sorunu varlığı söz konusu olmalıdır. Aşağıda verilen Tablo 19’da ‘Yaşamadım’ (%56,3) ve ‘Kesinlikle yaşamadım’ (%12,5) oranlarının yüksek olması, katılımcıların çoğunun Türkiye’de kültürel uyum sorunu yaşamadığını gösteriyor.

Bununla birlikte kültürel hayata uyum sorunu biraz yaşayanlar katılımcıların çeyreğini oluşturmaktadır. Sorunu ‘yaşadım’ ve ‘kesinlikle’ yaşadım diyen katılımcılar 1 er kişidir.

Tablo 19: Türkiye’de Kültürel Hayata Uyum Sorunu Yaşama Durumu

Kültürel Hayata Uyum Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	1	3,1
Yaşadım	1	3,1
Biraz Yaşadım	8	25,0
Yaşamadım	18	56,3
Kesinlikle Yaşamadım	4	12,5
Toplam	32	100,0

Kültürel farklılıklar ve adaptasyon süreçlerinde büyük bir sorun yaşamayan bu bireyler Türkiye’de sosyal ve kültürel yapıya rahatça entegre olmuş olabilirler. Ancak bu kişiler yine de başka faktörler (ekonomik, işsizlik gibi) nedeniyle tekrar Almanya’ya dönmüş olabilirler. Bununla birlikte toplumsal hayata uyma sorununun istatistiklerinden çok daha farklı bir kültürel hayata uyum sorunu istatistiği çıkması göçmenlerin kültüre karşı ayrı bir koruyucu tutum sergilediği düşünülebilir.

Toplumsal hayat sorunu ile kültürel hayat sorunu arasındaki farka değinmek isteyen **K9** şunları ifade etmiştir:

“Evet, toplumsal hayat ve kültür birbirini etkiler, sonuçta Türk kültürü deyince aklımıza sosyal hayatımızda geliyor. Ama kültürel hayat biraz daha gelenekleri, inançları, değerleri ifade ediyor benim için. Bunlar benim kimliğimi oluşturuyor. Toplumsal hayat işte, gündelik olayların ve ilişkilerin yanında sosyal eşitsizlik, adaletsizlik, ekonomik adaletsizlik, işsizlik, suç gibi şeylerin varlığı ile beraber yaşamayı temsil ediyor. Bilmem anlatabildim mi ama benim için kültür ve toplumsal hayat farklı kefedir.”

Türkiye’ye göç sonrası Almanya’daki sosyal çevrelerini kaybeden göçmenler tekrardan nitelikli sosyal çevre edinme konusunda sorun yaşayıp yaşamadıkları tespit etmek araştırmanın amaçlarından biridir. Sosyal sermaye eksikliği ve kültürel ve sosyal beklentilerin karşılanıp karşılanmaması bireylerin başka bir yere göç etmesine tek başına yetebilecek sorunlar arasında yer alır.

Nitelikli sosyal çevre sorunu bireylerin sosyalleşme süreçlerinde yeterli destek, paylaşım ve gelişim sağlayabilecek bir sosyal çevreye sahip olamama durumudur. Bu sorun bireylerin yaşam kalitesini, ruhsal sağlıklarını ve kişisel gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. Nitelikli bir sosyal çevre bireyin ihtiyaçlarına uygun, sağlıklı ilişkiler kurabileceği, destek alabileceği ve kendini geliştirebileceği bir toplumsal yapı anlamına gelir. Bu bağlamda nitelikli sosyal çevrenin

eksikliği bireylerin sosyalleşme, kişisel gelişim ve topluma katılım süreçlerinde önemli zorluklar yaşamasına yol açabilir. Katılımcıların bu sorunu ne kadar tecrübe ettikleri Tablo 20'deki gibidir.

Tablo 20: Türkiye’de Nitelikli Sosyal Çevre Eksikliği Yaşama Durumu

Nitelikli Sosyal Çevre Eksikliği		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	2	6,3
Yaşadım	6	18,8
Biraz Yaşadım	13	40,6
Yaşamadım	10	31,3
Kesinlikle Yaşamadım	1	3,1
Toplam	32	100,0

Ciddi nitelikli sosyal çevre eksikliği yaşayanlar (Kesinlikle Yaşadım & Yaşadım) katılımcıların yaklaşık %25’inin Türkiye’de bu sorunu ciddi bir şekilde yaşadığını göstermektedir. Bu durum, bu kişilerin sosyal çevrelerinde nitelik arayışında olduklarını ve beklentilerini karşılayamayan bir sosyal ortamın Türkiye’deki yaşamlarını zorlaştırdığını düşündürebilir. Bu tür eksiklikler, bireylerin tekrar Almanya’ya geri göç etme motivasyonlarını güçlendirebilir. Hafif düzeyde nitelikli sosyal çevre eksikliği yaşayanların oranı %40,6 ile en yüksek grubu oluşturmaktadır. Bu grup, sosyal çevre konusunda bazı eksiklikler yaşadığını belirtmiş, ancak bu eksiklikler yaşamlarını çok ciddi bir şekilde etkilememiş olabilir. Yine de bireylerin sosyal çevrelerinde nitelik arayışında olmaları, Türkiye’deki toplumsal hayata tamamen entegre olmalarını zorlaştırmış olabilir. Bu bireyler eksiklikleri fark etmiş olsalar da sosyal çevre konusundaki memnuniyetsizliklerinin etkisiyle Almanya’ya geri dönüşü tercih etmiş olabilirler. Sosyal çevre eksikliği yaşamayanların (Yaşamadım & Kesinlikle Yaşamadım) oranlarının toplamı %34,4, yani yaklaşık üçte bir oranında katılımcının Türkiye’de sosyal çevre konusunda bir eksiklik hissetmediğini göstermektedir. Bu bireyler nitelikli sosyal çevreye erişim açısından herhangi bir sorun yaşamamış olabilirler ve bu nedenle sosyal çevre onların geri göç kararlarında belirleyici bir faktör olmamış olabilir.

Nitelikli sosyal çevrenin eksikliğinden yakınan katılımcıların ekledikleri ifadeler şu şekildedir:

“ Bak bu benim en büyük sorunlarımdandı, hala da öyle. İki ülkede de adam gibi bir çevre olmadı, nerede boş, nerede çıkarıcı, nerede ahlaksız var beni buldu. Bir şey planlarsın, örneğin yaz tatilini, kendini ona göre hazırlarsın, sonra tek kalırsın. İşe başlarsın orada tek kalırsın. İki sohbet etmek istersin bu seferde aynı konuları yıllarca konuşursun” (K3). “ Almanya’da iken de çok çalışıyordum, ama en azında sağa sola gidecek kadar enerjim ve bütçem oluyordu. Türkiye’ue ilk geldiğimde, yani taşındığımda, büyük bir Türkiye turu yapmıştım, bak o çok güzeldi ama o da sondu. Sonra ne olduysa küçük çaplı aktiviteler yapmaya başladık arkadaşlarımla, daha sonra da iyice yalnız kaldım. Türkiye’de ekonomik durum ve sosyal hayat insanı çok yoruyor, kafamı kaldıramıyordum bir ara. Ne yeni insanlarla tanışma ne de

arkadaşlarla buluşma vardı. Ot olmuştum” (K23). “Türkiye’ye geldikten sonra Almanya’daki çevremi arar oldum. Olabildiğince burdaki çevrem ile kontakta kaldım.” (K17).

3.2.5. Türkiye’de Yaşanan Ekonomik Sıkıntılar

Ekonomik sıkıntılar, bireylerin, ailelerin veya toplumların gelir, kaynaklar veya iş imkanları konusunda yaşadığı maddi zorlukları ifade eder. Bu sıkıntılar, temel ihtiyaçların karşılanmasında güçlükler yaşanması, yaşam standartlarının düşmesi ve gelecekle ilgili finansal belirsizliklerin artması gibi durumları içerir. Ekonomik sıkıntılar bireysel düzeyde olabileceği gibi, ulusal ya da küresel düzeyde ekonomik krizlere yol açabilir. Ekonomik sıkıntılar farklı şekillerde ortaya çıkabilir ve pek çok farklı faktörden etkilenir. Ekonomik sıkıntılarının nedenleri işsizlik, düşük gelir, yüksek enflasyon, borç yükü, ekonomik krizler, küresel salgınlar ve doğal afetler, dengesiz gelir dağılımı ve yetersiz sosyal güvenliktir. Katılımcıların Türkiye’ye göç sonrası tecrübe ettikleri ekonomik sıkıntıları tespit etmek amacıyla bir takım sorular sorulmuştur.

Katılımcılara Türkiye’de bulundukları süre içerisinde yaşadıkları işsizlik sorunu sorulduğunda cevapların yakın dağılımına rastlansa da sorunu yaşayanların sayısı 21’dir ve bu sayı katılımcıların yüzde 65.6’sına tekabül etmektedir. Katılımcılara Türkiye’de parasızlık sıkıntısı çekip çekmedikleri sorulduğunda çekenlerin toplamı, aynı işsizlik tablosunda olduğu gibi, 21’dir.

Tablo 21: İşsizlik ve Parasızlık Sorunlarının Çapraz Analizi

İşsizlik Sorunu & Parasızlık Sorunu						
		Parasızlık Sorunu				
		Kesinlikle Yaşadım	Yaşadım	Biraz Yaşadım	Yaşamadım	Kesinlikle Yaşamadım
İşsizlik Sorunu	Kesinlikle Yaşadım	0	1	3	0	0
	Yaşadım	2	2	4	0	0
	Biraz Yaşadım	0	1	6	2	0
	Yaşamadım	0	0	1	4	1
	Kesinlikle Yaşamadım	0	0	1	3	1

Yukarıdaki çapraz tablo, göçmenlerin Türkiye’deki işsizlik sorunu ile parasızlık sorununun birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu incelemektedir. İşsizlik sorunu yaşayan bireylerin (Kesinlikle yaşadım ve yaşadım) önemli bir kısmı aynı zamanda parasızlık sorunu da yaşamıştır. Örneğin, işsizlik sorununu ‘Kesinlikle yaşadım’ diyenlerden 3 kişi ‘Biraz yaşadım’ demiş, 1 kişi de ‘Yaşadım’ demiştir. Benzer şekilde, ‘Yaşadım’ kategorisindeki bireylerin büyük çoğunluğu da parasızlık sorunu yaşamış (6 kişi) ve yalnızca çok azı bu sorunları yaşamamıştır. Bu sonuç işsizlik sorununun ekonomik zorluklarla özellikle de parasızlıkla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

‘Biraz yaşadım’ diyen 9 kişiden 6’sı parasızlık sorununu da ‘Biraz yaşadım’ olarak belirtmiştir. Bu da işsizlik sorununun hafif düzeyde yaşandığında dahi bireylerin ekonomik zorluklarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Ayrıca, 2 kişi ‘Yaşamadım’ demiştir, bu da bazı bireylerin işsizlik sorunu yaşasa bile parasızlık çekmemiş olabileceğini ima ediyor. Bu kişiler başka gelir kaynaklarına sahip olabilir ya da geçici işsizlik deneyimleri yaşamış olabilir. ‘Yaşamadım’ diyen bireylerin çoğu (4 kişi) parasızlık sorununu da yaşamamış, sadece 1 kişi ‘Biraz yaşadım’ demiştir. Benzer şekilde, ‘Kesinlikle yaşamadım’ diyenler de parasızlık sorununu ya hiç yaşamamış ya da çok az yaşamışlardır. Bu durum işsizlik sorunu yaşamayan bireylerin genel olarak parasal sıkıntılar da yaşamadığını gösteriyor.

Toplamda, işsizlik ve parasızlık sorunları arasında açık bir ilişki görülmektedir. İşsizlik deneyimi arttıkça parasızlık sorunu da artmaktadır. En yaygın kategori, hem işsizlik hem de parasızlık sorununu ‘Biraz yaşadım’ şeklinde ifade eden bireylerdir. Bu veriler, ekonomik zorlukların kısmen yaygın olduğunu ve bu iki sorunun birbirini tetiklediğini ortaya koymaktadır. Bu iki sorun, bireylerin Almanya’ya geri göç etmelerinde önemli bir rol oynayabilir, çünkü ekonomik istikrar eksikliği göç kararlarını etkileyen kritik bir faktördür.

Katılımcılardan işsizlik ve parasızlığı tecrübe edenlerin yaptıkları yorumlar şu şekildedir:

“Türkiye’deyken ilk başlarda bizim akrabaların yanında çalıştım, kimisinin dükkanı var kimisinin küçük çaplı şirketi. Bir zaman sonra aramız bozulmaya başladı, bir süre işsiz kaldım. Kendi dükkanımı açana kadar baya bir süre sağda solda çalıştım. Allahtan Almanya’dan gelen ek gelirimiz vardı o biraz yardımcı oldu bu süreçte” (K3). “Eşim sebebiyle Türkiye’ye göç etmişim ve eşim çalışmamı pek istemiyordu. Açıkcası durumumuz baya iyiydi. Eşim biraz varlıklı bir aileden geliyor. Evliliği yürütemedik ve boşandık. Sonunda kendim iş bulmaya çalıştım, ve uzun bir süre bulamadım. Bu dönemde ailemden para aldım. Türkiye’den Almanya’ya geri de gelmek kolay bir karar değildi benim için. En sonunda iş bulabildim fakat hayat standartları Türkiye’de düştü ve çocuklarımla geleceği için Almanya’ya geri döndüm” (K22). “Türkiye’de bankacılık okudum ama bu alanda herhangi bir bulamadım. İnan Ankara’nın batısında iş görüşmesi için gitmediğim şehir kalmadı. Parasızdım artık ve ne iş olursa yapma durumundaydım. En son Petrol Ofisine güya tanıdık diye pompacı olmak için başvurdum. Alınmadım. Annemden dolayı Alman vatandaşlığım vardı, cebimdeki son parayla Almanya’ya geldim” (K29)

İşsizlik ve parasızlığın neden olduğu diğer bir sorun ise hayat standartının düşüklüğüdür. Hayat standartının düşüklüğü bir bireyin veya bir topluluğun yaşam koşullarının, temel ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyin altında olması durumunu ifade eder. Bu kavram genellikle ekonomik, sosyal, ve fiziksel faktörlerin birleşimiyle belirlenen yaşam kalitesini kapsar. Hayat standartlarının düşük olması bireylerin yaşam kalitesinin ve refahının yeterli seviyede olmaması anlamına gelir. Ekonomik yetersizliklerin giderilmesi ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için mekik göçü tercih edilebilir. Almanya’dan göç edenlerin Türkiye’deki hayat standartlarını sürekli bir şekilde kıyaslaması kaçınılmaz bir durumdur. Bu yüzden katılımcıların bakış açısından kendi hayat standartlarını ölçmesi istenmiştir.

Tablo 22: Türkiye’deki Düşük Hayat Standardı Sorunu

Hayat Standardının Düşüklüğü Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	1	3,1
Yaşadım	11	34,4
Biraz Yaşadım	14	43,8
Yaşamadım	5	15,6
Kesinlikle Yaşamadım	1	3,1
Toplam	32	100,0

Çoğunluk (%43,8) ‘Biraz Yaşadım’ seçeneğini işaretlemiştir. Bunun anlamı, katılımcıların büyük bir kısmı hayat standartlarının düşüklüğünü biraz tecrübe etmiştir. Diğer taraftan, ‘Kesinlikle Yaşadım’ ve ‘Kesinlikle Yaşamadım’ yanıtları ise en az oranda verilmiştir.

Göçün başka bir önemli nedenlerinden biri yüksek hizmet standartına erişmektir.

Tablo 23: Türkiye’deki Hizmet Standardı Yetersizliği Sorunu

Hizmet Standardı Yetersizliği Sorunu		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	4	12,5
Yaşadım	10	31,3
Biraz Yaşadım	12	37,5
Yaşamadım	4	12,5
Kesinlikle Yaşamadım	2	6,3
Toplam	32	100,0

Katılımcıların Türkiye’deki hizmet standartı yetersizliği konusunda aynı fikirde olmaları dikkate değer bir sonuçtur. Hizmet yetersizliği olduğunu düşünenlerin ve bu sorunu yaşayanların sayısı 26 iken sadece 6 kişi bu konuda herhangi bir sorunu tecrübe etmediklerini belirtmiştir. Yüzde 81’lik bir fikir birliği ortaya konulan Türkiye’deki hizmet standartının yetersizliği Almanya’ya doğru gerçekleşen geri göçün önemli etkilerinden biri olduğu çıkarımı yukarıdaki verilerden yapılabilir. Ancak kesin olarak denebilir ki, Almanya’dan Türkiye’ye göç eden katılımcıların hayat standartları fark edilir bir şekilde düşmüştür.

Hizmet standardı yetersizliği sorunu kesinlikle yaşadım diyenlerin yorumları aşağıdadır:

“İlk başlarda Türkiye’de hizmet standartları Almanya’daki gibi hatta bazı konularda Almanya’dan daha iyiydi. Gitgide, artık ülkenin içinde bulunduğu ekonomik veya siz daha bilirsiniz sosyal problem bu durumu da etkiledi. Belediye hizmetlerinden tut da bankaya kadar hemen hemen her yerde problem yaşadım. Muhattabım olan görevlilerle normal bir seviyede hiç konuşmadım, hep sıkıntı çıktı. En çok beğendiğim sağlık sektörü de artık batmaya başladı” (K12). “Biz her iki ülkeninde vatandaşız ve her ülkede vergi verdik. Ama bu vergilerin vatandaşa dönüşü yok. Ülkemi ve devletimi severim ama eleştiririm de. Türkiye’de birçok yatırım oluyor ama bu yatırımlardan gelen paralar bize değil başkasının cebine gidiyor. Yani

ülkede bir yatırım oluyorsa bu bizim hayatımızı kolaylaştırmak için olmalı. Önceden daha iyi ise, yani bir şeylere önceden ekonomik olarak gücüm yetiyor da şimdi yetmiyorsa burada sıkıntı var. Ben bunu iktidarı eleştirmek için söylemiyorum. Ama genel olarak devletin ve kurumların her aşamasında bu tür problemler oluyor. Annemi özel hastane dışında hiçbir yere götüremedim, çünkü devlet hastanesi sadece ad soyad kaydediyor, bir şey yapmıyor. Yapamaz da o kadar kalabalık ki ve personel yetişemiyor.” (K28).

Ekonomik sıkıntıların önemli bir nedeni olan para kayıplarıdır. Birçok birikimle Türkiye’ye dönüp yatırım yapma hayali kuran göçmenler birçok kez bazı kişi ve kurumlarca maddi zarara uğratılmışlardır. Katılımcılar arasında bu durumu yaşama korkusunu barındıran olup olmadığını saptamak amacıyla katılımcılara Türkiye’deki bulundukları dönemde dolandırılma hissine kapılıp kapılmadıkları soruldu. Elde edilen veriler Tablo 24’teki gibidir.

Tablo 24: Türkiye’de Yaşanılan Dolandırılma Hissi Durumu

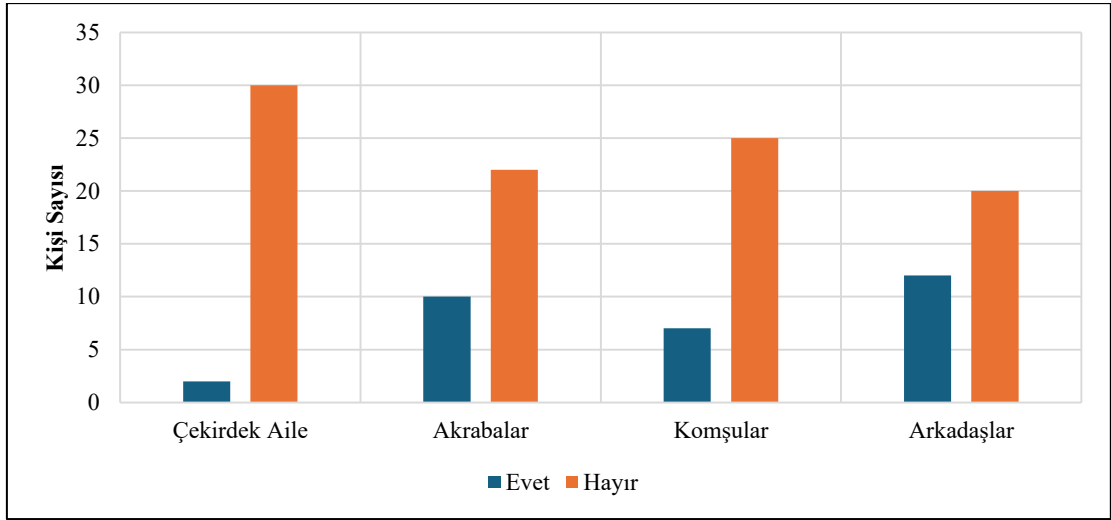
Dolandırılma Hissi		
	Frekans	Yüzde
Kesinlikle Yaşadım	9	28,1
Yaşadım	4	12,5
Biraz Yaşadım	6	18,8
Yaşamadım	7	21,9
Kesinlikle Yaşamadım	6	18,8
Toplam	32	100,0

Tablo 24, mekik göçü yaşayan katılımcıların önemli bir kısmının dolandırılma hissi yaşadığını gösteriyor. Özellikle %28,1’lik ‘Kesinlikle Yaşadım’ yanıtı, göçmenlerin yaklaşık üçte birinin ciddi bir dolandırılma hissine sahip olduğunu işaret ediyor. Bu durum göçmenlerin ekonomik istismar veya dolandırıcılıkla karşılaşma ihtimallerinin yüksek olduğunu gösteriyor olabilir.

Göçmenlerin yaklaşık %40,6’ sı dolandırılma hissini kuvvetli bir şekilde (Kesinlikle Yaşadım ve Yaşadım) yaşamış gözükmektedir. Mekik göçmenler, sık sık iki ülke arasında gidip geldiğinden, farklı yasal ve ekonomik düzenlemeler arasında savunmasız kalabilirler. Bu durum, dolandırıcılık vakalarının göçmenler üzerinde etkisini artırabilir. Öte yandan %40,7’lik bir grup, dolandırılma hissi yaşamamıştır. Bu, göçmenlerin önemli bir bölümünün daha güvende hissettiğini veya dolandırıcılık vakalarıyla karşılaşmadığını göstermektedir.

Bu bağlamda katılımcılara maddi kayıplara yer açan durumlar ve olaylara maruz kalıp kalmadıkları ve kimler tarafından maruz kaldıkları sorulmuştur, elde edilen veriler Grafik 7’de sunulmuştur.

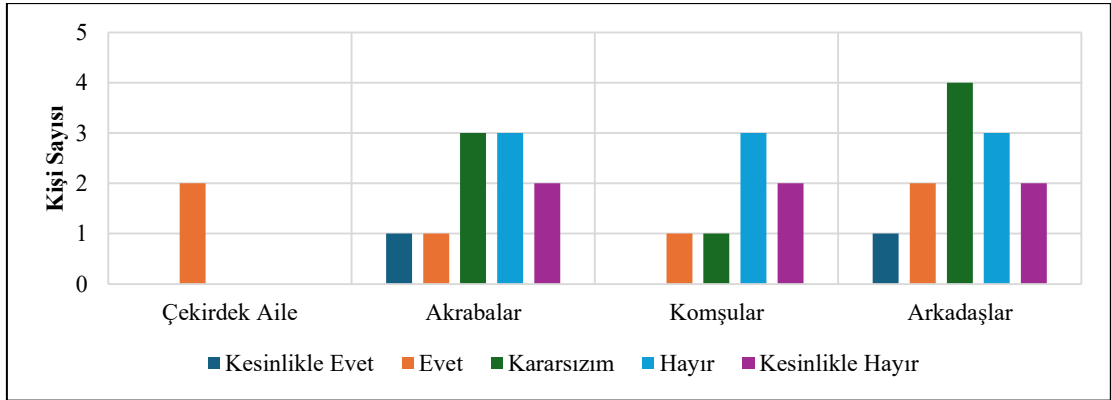
Grafik 7: Maddi Kayıplara Maruz Kalma Durumu ve Faillerin Kimliği

Veriler, katılımcıların çekirdek aile, akrabalar, komşular ve arkadaşlar gibi gruplardan kaynaklanan maddi kayıplara maruz kalıp kalmadıklarını “Evet” ve “Hayır” yanıtlarıyla göstermektedir. Çekirdek Aile kategorisinde sadece 2 kişi maddi kayıp yaşadığını belirtirken, 30 kişi böyle bir durumla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Bu sonuç, çekirdek aileden kaynaklanan maddi kayıpların oldukça nadir olduğunu göstermektedir. Akrabalar kategorisinde ise 10 kişi maddi kayıplara uğradığını belirtmiş, 22 kişi ise böyle bir durumla karşılaşmadığını söylemiştir. Çekirdek aileye kıyasla akrabalar nedeniyle maddi kayıp yaşadığını belirten kişi sayısında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Komşular başlığında, 7 kişi komşularından maddi kayba uğradığını ifade ederken, 25 kişi ise böyle bir durum yaşamadığını söylemiştir. Bu durumda da çoğunluk, komşuları tarafından maddi kayba uğramadığını belirtmiştir. Arkadaşlar kategorisinde 12 kişi maddi kayıplara uğradığını, 20 kişi ise böyle bir durum yaşamadığını ifade etmiştir. Arkadaşlar, bu gruplar arasında en fazla maddi kayba sebep olan grup olarak öne çıkmaktadır.

Genel olarak tablo, katılımcıların çoğunun bu sosyal gruplardan mali kayıp yaşamadığını göstermektedir, ancak yine de özellikle arkadaş ve akrabalarından kayıp bildiren kayda değer oranda birey bulunmaktadır. Veriler, insanların yakın aile veya komşulardan ziyade arkadaş ve akrabalar gibi geniş sosyal çevrelerinden maddi zarar görme ihtimalinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Meydana gelen maddi kaybın Almanya’ya geri göç için ana neden teşkil edip etmediği sorulduğunda maddi zarara uğrayan katılımcıların verdiği yanıtlar Grafik 8’deki gibidir.

Grafik 8: Maddi Zararın Geri Göçe Etkisi

Katılımcılardan çekirdek aile içinde maddi zarara uğrayanların Almanya'ya geri göçünde uğranılan maddi zararın direk etkisi varken, akrabalarla ilgili maddi kayıpların geri göçe etkisi konusunda karışık bir tablo vardır. Bazı katılımcılar akrabaların maddi kayıpları nedeniyle geri göçü düşündüğünü belirtirken diğerleri bu durumun geri göçü etkilemediğini ifade etmiştir. Komşulardan kaynaklanan maddi kayıpların geri göç üzerinde güçlü bir etkisi gözlemlenmemiştir. Sadece 1 kişi bu kayıpların geri göç kararında etkili olduğunu belirtmiş, ancak 'Hayır' ve 'Kesinlikle Hayır' diyenlerin sayısı daha fazla olduğu için komşuların bu konuda fazla etkili olmadığını söylemek mümkündür. Arkadaşlar kaynaklı maddi kayıplar bazı katılımcılar için geri göç kararında önemli bir faktör olamamıştır. 'Kesinlikle Evet' diyen 1 kişi ve 'Evet' diyen 2 kişi olsa da kararsız kalan katılımcı sayısı 4'tür. Bununla birlikte 'Hayır' ve 'Kesinlikle Hayır' diyenlerin sayısına bakıldığında arkadaşlar kaynaklı maddi zararların mağdurları etkilemediği söylenebilir.

Çekirdek ailesi tarafından maddi zarara uğrayan katılımcılar durumlarını şu şekilde açıklamıştır:

“Ya babam beni dolandırdı. Kendi tabi öyle demiyor. Bir yerde güya arsa alacaktı, sanırım Ankara tarafındaydı. O zamanlarda da herkes alıyordu baya popülerdi yani. Bana da alacakken gitmiş Türkiye'deki amcamın üstüne almış, herhangi bir ani fiyat artışında satış işlemleri kolaylaşsın diye. Alımı da baya sonra yapmış, öncesinde param nerede kullanıldı bilmiyorum tabi. Birincisi amcamla aram hiç yoktur, kendisine güvenmem, ne var ne yok yiyen birisi, ikincisi babamın bana sormadan böyle bir şey yapmış olmasını kabul edemedim. Ha sorarsan arazi hala amcamın üstüne. Ben bunu öğrendiğim de çoktan Türkiye'ye taşınmıştım, bu olay kıvılcım oldu sonra da geri döndük” (K1). “Beni dolandıran maalesef eşim. Kendisi elektrik mühendisi ve küçük bir işletme açmıştı 2 arkadaşı ile. Malzeme, dükkan kirası vs. derken bazen de yeni cihaz, yeni malzeme diyerekten benden maddi destek istemişti. Kocamdı, yardımcı oldum kesinlikle. Benim para yetmeyince babamdan istedim, Almanya'da yaşıyorlardı. Onlarda sağolsun destek oldu. Ama sonra olayın iç yüzü farklı imiş. Verdiğim parayı sevgilisine harcıyormuş. Bak aldatılmayı bile belki bir kez kabul eder, evliliğime devam edebilirdim ama bu durum kabul edilebilecek değildi. Boşanma sonrası Türkiye'de de tutunamayınca Almanya'ya geri geldim” (K24).

Akrabası tarafından maddi zarara uğrayan katılımcılar durumlarını şu şekilde açıklamıştır:

“Az öncede anlattığım gibi o arsa işi içinde amcam da var” (K1). “Ben işçiyim ve elimdeki birikimimle Türkiye’ye göç ettik. Öncesinde de başımızı sokacağımız evimiz olsun diye Türkiye’de ev yaptırarak. Başına bizim akrabaları koyduk. Almancının para deniz yemeyen keriz anlayışı var sanırım bizim millette. Ev yaptırılmış ama malzeme kalitesinden ve miktarından çalınmış sonrasında da evi yapan şirket işçilerine olan borç çıktı. Karışık bir süreçti, en sonunda akrabalarımın, buna anne ve baba tarafının ikisi de dahil, beni dolandırdığını anladım. Memleket hasreti ile gitmiştim ama soğumuştum. Ve başka şehirde yaşamanın bizim için çok manası yoktu. Zaten çocuklarım da geri dönmek istiyordu sonra Almanya’ya geri dönmeye karar verdim” (K18).

Komşuları tarafından maddi zarara uğrayan katılımcılar durumlarını şu şekilde açıklamıştır:

“Komşuma bizim evin ikinci anahtarını bırakıyorduk Almanya’ya ziyarete geldiğimizde. Çünkü kediniz vardı, gider besler arada oynar diye. Ama girişe de bir kamera yüklemiştim bir zaman sonra. Tabi komşum bunu bilmiyordu ve fark etmemiş de. Baktım bizim evi baya baya kullanıyor. Çöpü atmaya üşenmiş, gelmiş bizim evin içine bırakmış. Sonra bizim çamaşır deterjanı gibi malzemeler eksiliyordu, kamera sayesinde komşumun hanımının aldığını gördüm. Onun öncesinde bizim eve hırsız girmişti, televizyon, bilgisayar kasası çalınmıştı, ve bir miktarda altın ve nakit para. Kamera sonrası komşumuzdan şüphelendik, ihbar ettik ve bizim altın kesesi onlardan çıktı. Böyle bir şeyi bekleyebileceğin insanlar gibi durmuyorlardı. Sonrasında artık orada kalamazdık ve taşınma kararı aldık ama hazır taşınıyorken ve Türkiye’de de artık ekonominin bozulması ile Almanya’ya geri taşınma kararı aldık. Bizim için taşınmak daha kolaydı tabi, ben Alman vatandaşı eşimde Fransız vatandaşı” (K32)

Arkadaşları tarafından maddi zarara uğrayan katılımcılar durumlarını şu şekilde açıklamıştır:

“Bizim o ev meselesinin yanında bir de iş meselesi vardı. Arkadaşa borç para vermiştim, iş kuracaktı, detaylı detaylı anlattı. Adam ortadan kayboldu. Sonra aldım haberini yurtdışına gitmiş o para ile. Zaten KHK’lı idi.” (K18) “Benim çocukluk arkadaşım dediğim kişi beni ciddi bir maddi zarara soktu, Almanya’da bir dairemi satmak zorunda kaldım ki temize çıkayım diye” (K13)

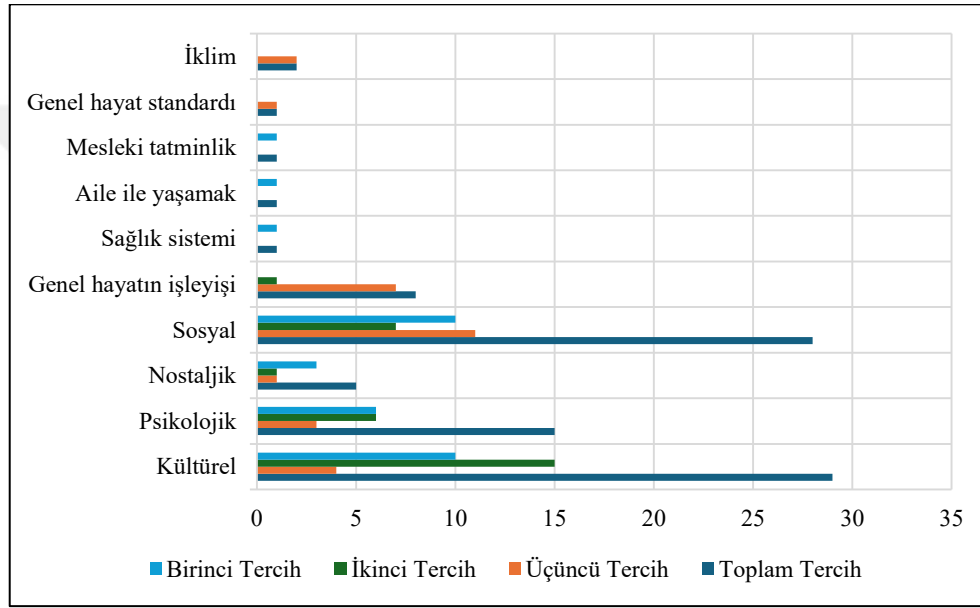
Yukarıdaki anlatımlar, katılımcıların aile üyeleri, akrabaları, komşuları ve arkadaşları tarafından maddi olarak dolandırılmaları sonucu yaşadıkları hayal kırıklığı, güvensizlik ve sosyal bağlardaki kırılmaları gözler önüne sermektedir. Çekirdek aile içinde dahi karşılıklı güvenin zedelenmesi, bireylerin aile bağlarını sorgulamalarına ve ilişkilerinde derin kırılmalar yaşamasına neden olmuştur. Katılımcıların bu tür dolandırıcılık olaylarının ardından çoğunlukla hayatlarında köklü değişiklikler yaparak, yaşadıkları ülkeleri terk etmeleri ya da sosyal çevrelerinden uzaklaşmaları dikkat çekmektedir. Bu durum, maddi kayıpların yanında, duygusal ve sosyal açıdan da ciddi bir zarar bıraktığını göstermektedir.

Türkiye’de tecrübe edilen olumsuzlukların yanında ülkede memnun kaldıkları durumları incelemek, onların Türkiye’deki hayatlarına dair daha dengeli bir değerlendirme yapabilmek için önemlidir. Göçmenlerin Türkiye’ye yerleşme sürecinde karşılaştıkları zorluklar, özellikle maddi kayıplar ve sosyal çevrelerinden kaynaklanan güvensizlik gibi sorunlar olsa da, bu deneyimlerin yanı sıra memnun kaldıkları pek çok durum da bulunmaktadır. Özellikle sıcak iklim, sosyal ve kültürel yakınlık, birçok göçmenin Türkiye’de kendini daha rahat hissetmesine katkıda

bulunmuştur. Ayrıca, daha düşük yaşam maliyetleri ve bazı bölgelerdeki yaşam kalitesinin yüksekliği, Türkiye’deki yaşamlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bu olumlu unsurlar, göçmenlerin beklentilerinin tamamını karşılamasa da Türkiye’de kalmalarını ya da burada geçirdikleri süreyi değerli bulmalarına katkı sağlamıştır.

Katılımcıların Türkiye’de kaldıkları süre içerisinde göç beklentilerinin sonuçlarını tespit etmek amacıyla katılımcılara en yüksek tatmin oldukları konuları ve Türk toplumunun ve bireylerinin en çok hangi özelliklerinden dolayı mutlu oldukları sorulmuştur.

Grafik 9: Katılımcıların Türkiye’yi Tercih Etme Nedenleri ve Tercih Sıralaması

Verilen tablo, katılımcıların Türkiye’yi tercih etme nedenleri ve bu nedenlerin tercih sıralamasını göstermektedir. Tablodaki başlıklar dört kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler, katılımcıların Türkiye’yi tercih ederken hangi faktörleri dikkate aldıklarını ve bu faktörlerin tercih sırasındaki önemini yansıtmaktadır.

İlk olarak, Kültürel nedenler en fazla tercih edilen faktör olarak öne çıkmaktadır. Toplamda 29 kişi kültürel nedenlerden dolayı Türkiye’yi tercih ettiğini belirtmiştir. Bu kategoride 10 kişi kültürel nedenleri birinci tercih, 15 kişi ikinci tercih, 4 kişi ise üçüncü tercih olarak göstermiştir. Kültürel faktörler, Türkiye’yi tercih eden katılımcılar için en önemli motivasyon kaynağı olmuştur. Sosyal nedenler de oldukça yüksek bir tercih sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplamda 28 kişi sosyal sebeplerle Türkiye’yi tercih ettiğini belirtmiştir. Bu kategoride 10 kişi sosyal nedenleri birinci tercih olarak gösterirken, 7 kişi ikinci tercih ve 11 kişi ise üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Sosyal faktörler, kültürel nedenlerle oldukça yakın bir seviyede tercih edilmiştir.

Psikolojik nedenler ise toplamda 15 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu kategoride 6 kişi psikolojik nedenleri birinci ve ikinci tercih olarak belirtmiş, 3 kişi ise üçüncü tercih olarak ifade etmiştir.

Psikolojik faktörler, Türkiye’yi tercih eden katılımcılar arasında kültürel ve sosyal nedenlere göre daha az tercih edilse de yine de önemli bir motivasyon kaynağıdır. Nostaljik nedenler, toplamda 5 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu kategoride 3 kişi nostaljik nedenleri birinci tercih olarak gösterirken, 1 kişi ikinci ve 1 kişi de üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Nostaljik faktörlerin, Türkiye’yi tercih eden katılımcılar arasında daha az tercih edilen bir neden olduğu görülmektedir. Genel hayatın işleyişi, toplamda 8 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu kategoride dikkate değer bir şekilde, 7 kişi bu nedeni üçüncü tercih olarak belirtmiş, yalnızca 1 kişi ikinci tercih olarak ifade etmiştir. Birinci tercih olarak ise hiç kimse bu faktörü göstermemiştir, bu da genel hayatın işleyişinin daha arka planda kalan bir tercih sebebi olduğunu göstermektedir.

Diğer nedenler arasında, Sağlık sistemi, Aile ile yaşamak, Mesleki tatmin ve Genel hayat standardı gibi faktörler daha az kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu kategorilerin her biri yalnızca 1 kişi tarafından tercih edilmiştir ve bu tercihler genellikle birinci tercih olarak belirtilmiştir. İklim ise yalnızca 2 kişi tarafından tercih edilmiştir ve her iki katılımcı da bu nedeni üçüncü tercih olarak göstermiştir.

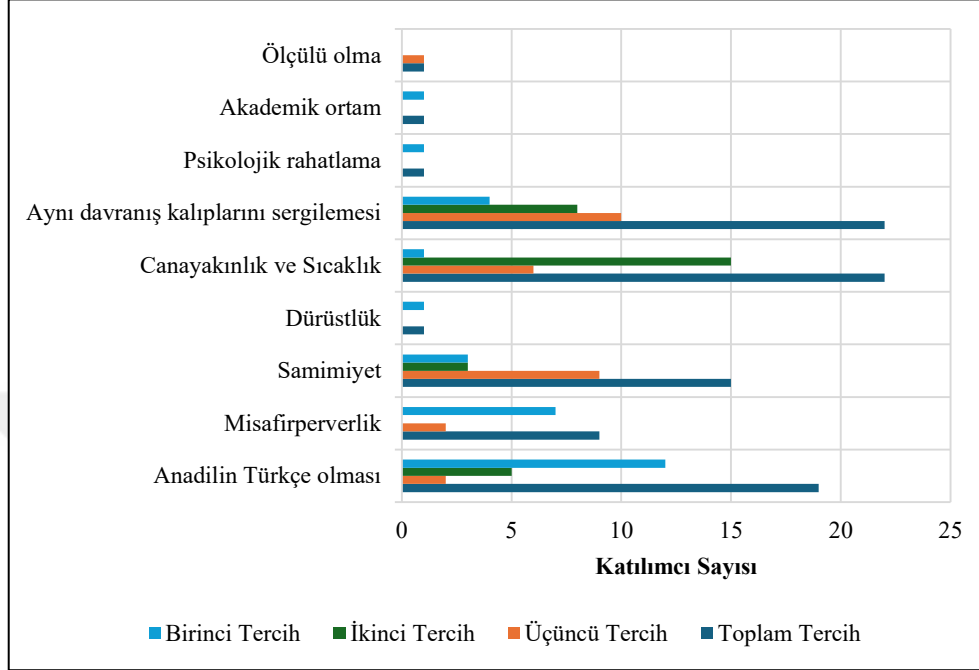
Sonuç olarak, katılımcıların Türkiye’yi tercih etme nedenleri arasında en önemli motivasyonlar kültürel ve sosyal faktörlerdir. Psikolojik ve nostaljik nedenler de dikkate değer oranlarda tercih edilmiştir. Genel hayatın işleyişi, sağlık sistemi, aile ile yaşamak, mesleki tatminlik ve iklim gibi nedenler ise çok daha az kişi tarafından tercih edilen faktörler arasında yer almaktadır. Bu tablo, Türkiye’yi tercih eden katılımcıların motivasyonlarının büyük ölçüde sosyal ve kültürel unsurlara dayandığını göstermektedir.

Almanya’dan Türkiye’ye dönen ve tekrar Almanya’ya geri dönen bireyler, Türkiye’de bulundukları süre zarfında özellikle kültürel ve sosyal tatmin unsurlarını ön plana çıkarmışlardır. Bu durum Türkiye’deki toplumsal ve kültürel bağların bireylerin yaşamlarında ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra psikolojik tatmin ve nostaljik duygular da bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Ancak genel hayatın işleyişi, mesleki tatmin ve diğer ekonomik faktörler geri dönüş kararlarını etkileyebilecek unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda Türkiye’deki kültürel ve sosyal bağların bu bireyler üzerindeki güçlü etkisi tekrar Almanya’ya dönme kararlarını nasıl etkilediği açısından önemli bir bulgu sunmaktadır.

Katılımcıların tatmin oldukları konular üzerinden daha detaylı veriler elde etmek amacıyla katılımcılara Türk toplumunun ve bireylerinin en çok hangi özelliklerinden dolayı Türkiye’ye dönme kararlarından memnun kaldıkları sorulmuştur. Benzer sorulardaki gibi burada da çoklu seçenekler sunulmuş ve katılımcıların önem derecesine göre üç madde sıralamaları istenmiştir. Ek

madde ekleme isteğe bağılı olarak katılımcılara bu yönde serbestlik tanınmıştır. Tercih sırasının kişisel tecrübelerine dayanarak yapmaları vurgulanmıştır.

Grafik 10: Katılımcıların Memnun Olduğu Özellikler ve Tercih Sıralaması

Tabloya göre, katılımcıların en çok memnun kaldığı özellik Canayakınlık ve Sıcaklık ile Aynı Davranış Kalıplarını Sergilemesi olarak öne çıkmaktadır. Her iki özellik de toplamda 22 kişi tarafından tercih edilmiştir. Canayakınlık ve Sıcaklık için 15 kişi bu özelliği ikinci tercih olarak belirtirken, sadece 1 kişi birinci tercih olarak göstermiştir. Aynı Davranış Kalıplarını Sergilemesi ise 10 kişi tarafından üçüncü tercih, 8 kişi tarafından ikinci tercih, ve 4 kişi tarafından birinci tercih olarak gösterilmiştir. Bu iki özellik, Türk toplumunun sıcak ve samimi yapısının katılımcılar üzerinde olumlu bir etki bıraktığını ortaya koymaktadır. Anadilin Türkçe Olması da önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. 19 kişi, Türkçenin ana dil olması nedeniyle Türkiye'ye dönme kararından memnun olduğunu belirtmiştir. Bu katılımcılardan 12 kişi birinci tercih, 5 kişi ikinci tercih ve 2 kişi üçüncü tercih olarak bu özelliği vurgulamıştır. Anadilin Türkçe olması, dilin günlük hayatta rahat kullanımının katılımcılar için önemli bir tercih sebebi olduğunu göstermektedir.

Samimiyet, katılımcılar arasında da önemli bir yere sahiptir. Toplamda 15 kişi bu özelliği tercih etmiştir. 9 kişi samimiyeti üçüncü tercih olarak gösterirken, 3 kişi ikinci ve 3 kişi birinci tercih olarak belirtmiştir. Türk toplumundaki samimi ilişkiler, katılımcılar arasında olumlu bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Misafirperverlik ise toplamda 9 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu katılımcılardan 7 kişi misafirperverliği birinci tercih olarak belirtirken, 2 kişi üçüncü tercih olarak göstermiştir. Misafirperverlik, Türk toplumunun önemli bir kültürel değeri olarak öne çıkmakta ve katılımcılar üzerinde olumlu bir izlenim bırakmıştır.

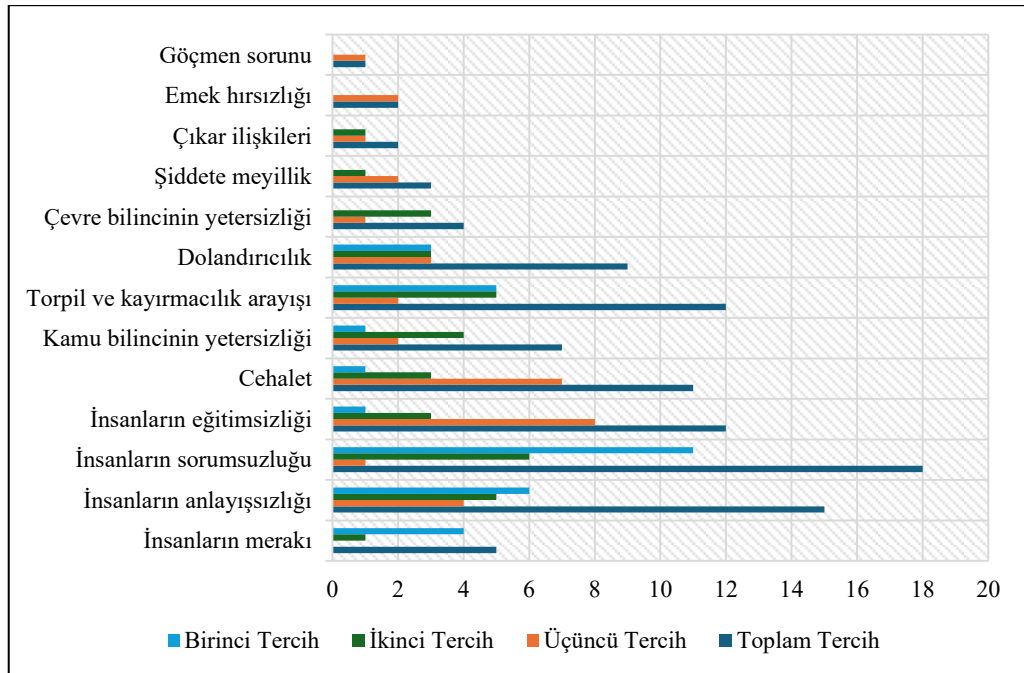
Diğer özelliklere bakıldığında, Dürüstlük, Psikolojik Rahatlama, Akademik Ortam, ve Ölçülü Olma gibi faktörler sadece 1 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu özellikler, katılımcılar arasında daha az belirleyici faktörler olarak kalmıştır.

Sonuç olarak, katılımcıların Türkiye'ye dönme kararlarından en memnun kaldıkları özelliklerin başında toplumun canayakınlığı, sıcaklığı, aynı davranış kalıplarını sergilemesi, ve anadilin Türkçe olması gelmektedir. Bu özellikler, katılımcıların Türkiye'ye döndüklerinde kendilerini rahat ve aidiyet duygusu içinde hissetmelerini sağlamıştır. Misafirperverlik ve samimiyet de toplumun olumlu yönleri olarak öne çıkmakta, diğer bireysel özellikler ise daha az önem arz etmektedir.

3.2.6. Mekik Göçünün Tamamlanması: Almanya'ya Geri Göç

Mekik göçünün ikinci ayağı olan Almanya'ya geri göçün katılımcılar için ana nedenlerin neler olduğu bu başlık altında tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha önceden incelenen birçok soruna ilaven katılımcılara Türk toplumunun en çok hangi olumsuz özelliklerinin Almanya'ya geri göçü hızlandırdığı sorulmuştur. Sunulan çoklu seçenekler üzerinden seçim yaparak veya istedikleri özellikleri ekleyerek katılımcılardan sadece 3 tane özellik seçmeleri ve bunları önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir. Grafik 11'de elde veriler tercih sırası ve toplam tercih sayısına göre gösterilmiştir.

Grafik 11: Türk Toplumunun Olumsuz Özellikleri ve Tercih Sırası

Grafikte, En çok tercih edilen olumsuz özellikler arasında İnsanların sorumsuzluğu öne çıkmaktadır. Toplamda 18 kişi bu özelliği tercih etmiş olup, bu kişilerin 11'i sorumsuzluğu birinci tercih olarak belirtmiş, 6'sı ikinci tercih ve 1'i üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Bu sonuç, katılımcılar arasında sorumsuzluğun en önemli olumsuz özelliklerden biri olarak algılandığını göstermektedir.

İnsanların anlayışsızlığı da önemli bir sorun olarak görülmektedir. Toplamda 15 kişi tarafından tercih edilmiş olup, 6 kişi bu özelliği birinci tercih, 5 kişi ikinci tercih ve 4 kişi üçüncü tercih olarak göstermiştir. Anlayışsızlık da sorumsuzlukla birlikte katılımcılar arasında ciddi bir olumsuzluk olarak değerlendirilmektedir.

İnsanların eğitimsizliği toplamda 12 kişi tarafından olumsuz bir özellik olarak tercih edilmiştir. Bu kişilerin 8'i eğitimsizliği üçüncü tercih olarak belirtirken, 3 kişi ikinci tercih, 1 kişi ise birinci tercih olarak göstermiştir. Benzer şekilde, Cehalet de 11 kişi tarafından tercih edilmiştir; bu kişilerden 7'si üçüncü tercih, 3'ü ikinci tercih ve 1'i birinci tercih olarak ifade etmiştir. Eğitimsizlik ve cehalet, katılımcılar arasında olumsuz özellikler arasında önemli bir yere sahiptir.

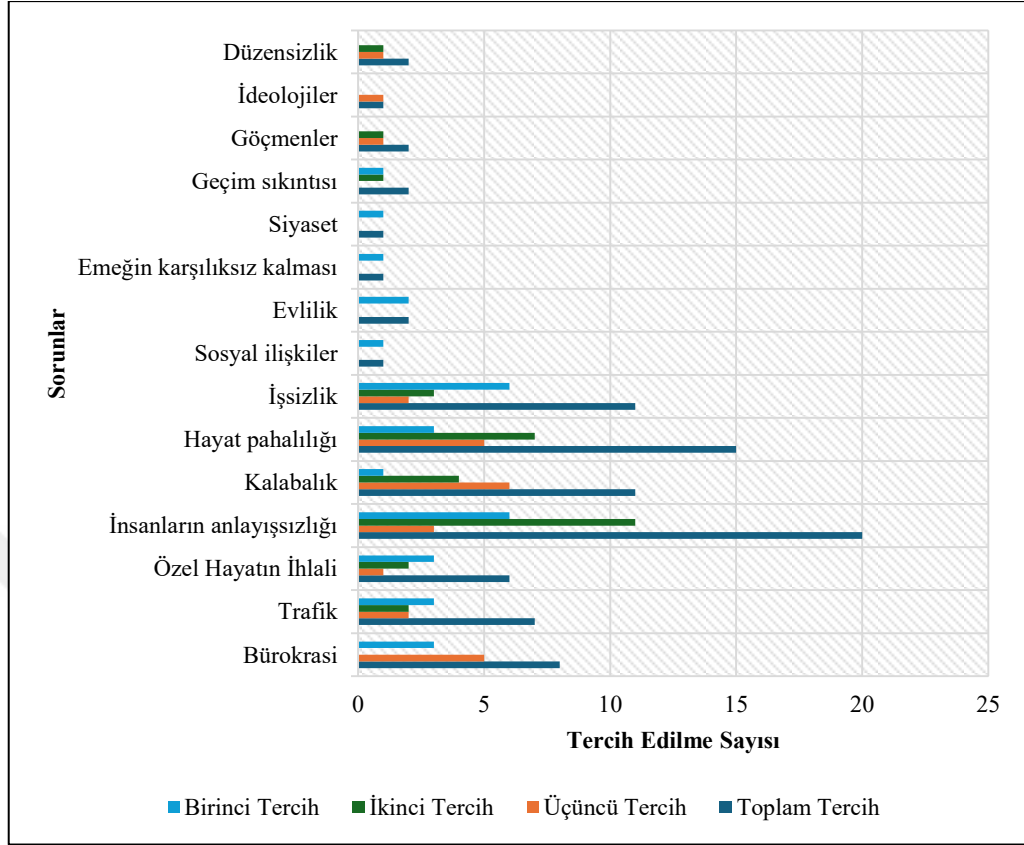
Torpil ve kayırmacılık arayışı da 12 kişi tarafından olumsuz bir özellik olarak değerlendirilmiştir. Bu tercihlerden 5 kişi birinci tercih, 5 kişi ikinci tercih ve 2 kişi üçüncü tercih olarak bu özelliği vurgulamıştır. Torpil ve kayırmacılık, toplumda yaygın olarak algılanan bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Diğer dikkat çeken olumsuz özellikler arasında Dolandırıcılık yer almaktadır. Toplamda 9 kişi tarafından dolandırıcılık bir sorun olarak belirtilmiş olup, her üç tercih kategorisinde de eşit sayıda (3'er kişi) yer almıştır. Kamu bilincinin yetersizliği ise toplamda 7 kişi tarafından tercih edilmiş ve çoğunlukla ikinci tercih olarak vurgulanmıştır. Daha az tercih edilen olumsuz özellikler arasında Çevre bilincinin yetersizliği (4 kişi), Şiddete meyillik (3 kişi), Çıkar ilişkileri (2 kişi), Emek hırsızlığı (2 kişi) ve Göçmen sorunu (1 kişi) yer almaktadır. Bu özellikler katılımcılar arasında daha az belirleyici faktörler olarak öne çıkmıştır, ancak yine de olumsuz yönler olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, Türk toplumunun en çok eleştirilen olumsuz özellikleri arasında insanların sorumsuzluğu, anlayışsızlığı, eğitimsizliği ve cehalet gibi faktörler bulunmaktadır. Torpil, dolandırıcılık ve kamu bilincinin yetersizliği de önemli olumsuzluklar arasında yer alırken, çevre bilincinin eksikliği ve şiddete meyillik gibi sorunlar daha az sayıda katılımcı tarafından dile getirilmiştir.

Katılımcıların Türkiye'de etkilendikleri olumsuz özelliklerle bağlantılı olarak katılımcıların Türkiye'de kişisel gündelik hayatlarında ne tür sıkıntılarla meşgul olduklarını tespit etmek amacıyla yöneltilen soruya katılımcılar grafik gibi yanıtlar vermişlerdir.

Grafik 12: Türkiye’de Karşılaşılan Sorunları ve Önem Sıralaması

Tabloya göre, en fazla dile getirilen sorun İnsanların anlayışsızlığıdır. Toplamda 20 kişi bu sorunu tercih etmiş olup, 6 kişi birinci tercih, 11 kişi ikinci tercih ve 3 kişi üçüncü tercih olarak belirtmiştir. Bu, katılımcılar arasında anlayışsızlık konusunun Türkiye’de karşılaşılan en önemli sorunlardan biri olduğunu göstermektedir. Bir diğer öne çıkan sorun ise Hayat pahalılığıdır. Toplamda 15 kişi bu sorunu belirtmiş olup, 3 kişi birinci tercih, 7 kişi ikinci tercih ve 5 kişi üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Hayat pahalılığı, özellikle ikinci tercih olarak en fazla dile getirilen sorunlar arasında yer almaktadır ve Türkiye’de birçok kişinin bu konuda zorluk çektiğini göstermektedir.

Kalabalık da katılımcılar arasında önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Toplamda 11 kişi bu sorunu tercih etmiş olup, 1 kişi birinci tercih, 4 kişi ikinci tercih ve 6 kişi üçüncü tercih olarak göstermiştir. Kalabalık, özellikle üçüncü tercih olarak önemli bir yer tutmaktadır. İşsizlik sorunu da toplamda 11 kişi tarafından dile getirilmiştir. Bu kişilerden 6’sı işsizliği birinci tercih olarak belirtmiş, 3 kişi ikinci tercih ve 2 kişi üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. İşsizlik, özellikle birinci tercih olarak öne çıkan önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bürokrasi ve Trafik de dikkate değer sorunlar arasında yer almaktadır. Bürokrasi, toplamda 8 kişi tarafından belirtilmiş olup, 3 kişi birinci tercih, 5 kişi üçüncü tercih olarak vurgulanmıştır. Trafik

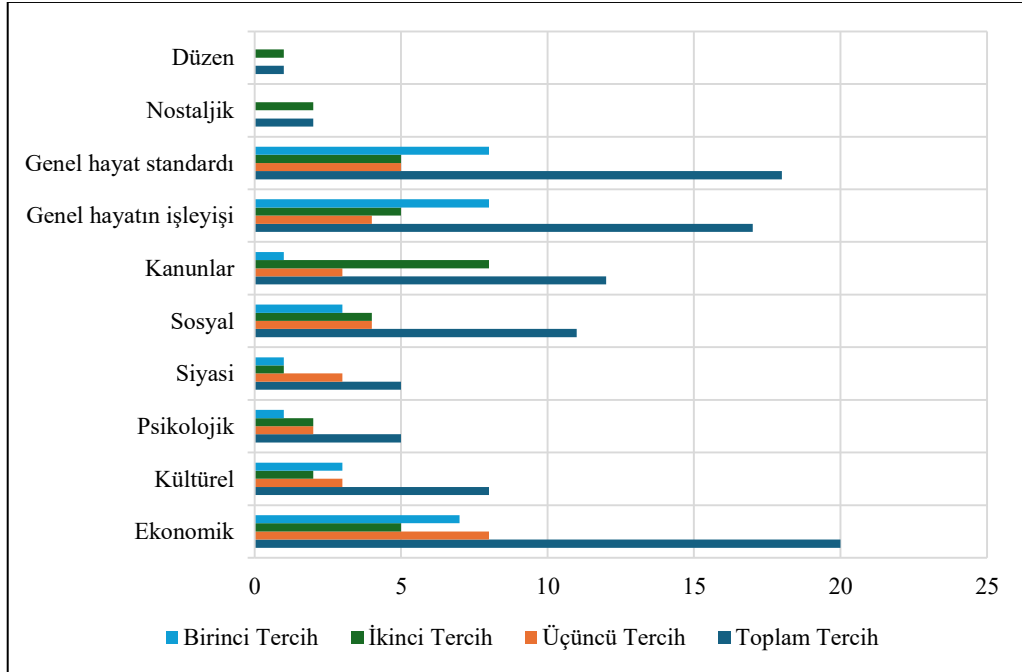
ise toplamda 7 kişi tarafından tercih edilmiş ve bu tercihlerden 3 kişi birinci tercih olarak göstermiştir. Özel Hayatın İhlali, toplamda 6 kişi tarafından dile getirilmiş olup, 3 kişi birinci tercih, 2 kişi ikinci tercih ve 1 kişi üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Bu sorun, bireylerin kişisel alanlarının ihlal edilmesi konusunda duyarlı olduklarını göstermektedir.

Diğer sorunlara bakıldığında, Göçmenler ve Geçim sıkıntısı her biri 2 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu sorunlar genellikle ikinci ve üçüncü tercihler arasında ifade edilmiştir. Ayrıca, Evlilik, Sosyal İlişkiler, Emeğin Karşılıksız Kalması, Siyaset, İdeolojiler ve Düzensizlik gibi sorunlar da daha az kişi tarafından tercih edilmiştir ve toplam tercih sayıları 1 veya 2 ile sınırlıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’de karşılaşılan en önemli sorunlar arasında insanların anlayışsızlığı, hayat pahalılığı, kalabalık ve işsizlik öne çıkmaktadır. Bürokrasi ve trafik de önemli sorunlar arasında yer alırken, göçmenler ve geçim sıkıntısı gibi sorunlar daha az sayıda katılımcı tarafından dile getirilmiştir.

Göçmenleri etkileyen Türk toplumunun olumsuz özelliklerinin yanısıra göçmenlere Almanya’nın ve Alman toplumunun ve bireylerinin en çok hangi özelliklerinin eksikliğini hissedikleri belirtmesi istenmiştir. Elde edilen verilere binaen göçmenler Almanya’nın en çok hangi özelliklerinin eksikliğini çektiği Grafik 13’te gösterilmiştir.

Grafik 13: Eksikliği Hissedilen Almanya’nın Özellikleri ve Tercih Sırası

Tabloya göre, en fazla eksikliği hissedilen özellik Ekonomik koşullar olarak öne çıkmaktadır. Toplamda 20 kişi ekonomik nedenleri tercih etmiş olup, bunlardan 7 kişi ekonomik koşulları birinci

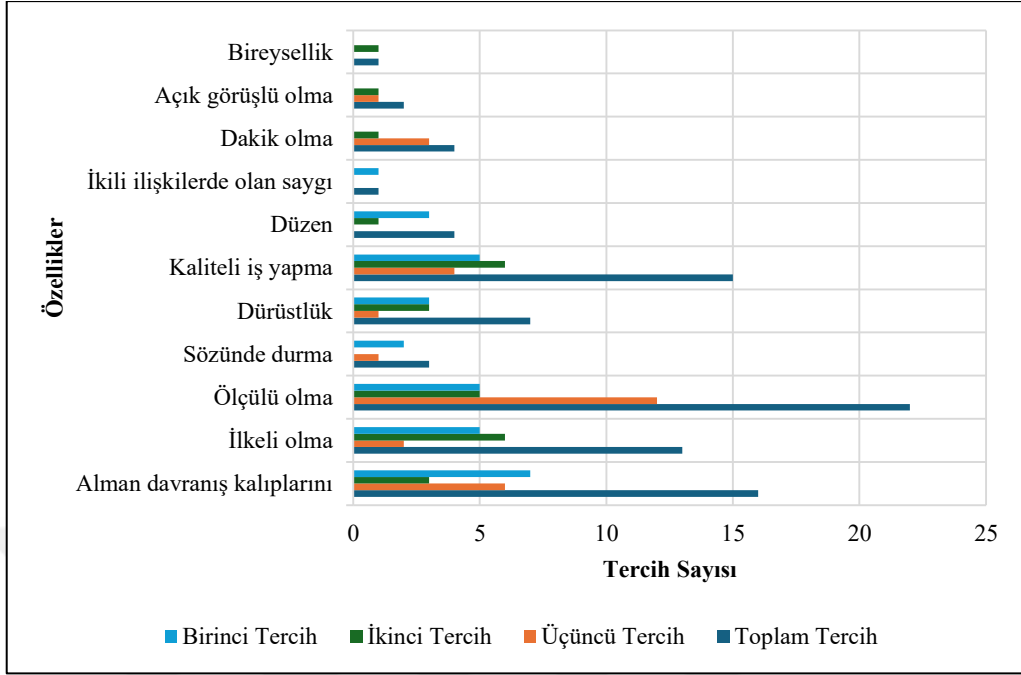
tercih, 5 kişi ikinci tercih ve 8 kişi üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Bu sonuç, Almanya'daki ekonomik koşulların katılımcılar için en çok özlenen ve eksikliği hissedilen unsur olduğunu göstermektedir. Bir diğer öne çıkan unsur Genel hayat standardıdır. Toplamda 18 kişi bu özelliğı tercih etmiş olup, 8 kişi birinci tercih, 5 kişi ikinci tercih ve 5 kişi üçüncü tercih olarak bu özelliğı vurgulamıştır. Genel hayat standardı, katılımcıların hayat kalitesine dair özelemlerini yansıtmaktadır. Genel hayatın işleyişi de önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Toplamda 17 kişi bu özelliğı tercih etmiş olup, 8 kişi birinci tercih, 5 kişi ikinci tercih ve 4 kişi üçüncü tercih olarak bu eksikliği belirtmiştir. Bu sonuç, Almanya'daki genel düzenin ve işleyişin katılımcılar tarafından özlenen bir özellik olduğunu göstermektedir.

Kanunlar da dikkate değer bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplamda 12 kişi Almanya'daki kanunların eksikliğini hissettiğini belirtmiştir. Bunlardan 1 kişi kanunları birinci tercih, 8 kişi ikinci tercih ve 3 kişi üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Bu, katılımcıların Almanya'daki yasal düzeni ve hukuk sistemini önemli bulduklarını göstermektedir.

Sosyal faktörler ise toplamda 11 kişi tarafından tercih edilmiştir. Bu katılımcılardan 3 kişi sosyal nedenleri birinci tercih, 4 kişi ikinci tercih ve 4 kişi üçüncü tercih olarak vurgulamıştır. Bu durum, sosyal hayat ve ilişkilerin katılımcılar arasında özlenen bir başka unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Daha az sıklıkla belirtilen unsurlar arasında Kültürel, Psikolojik, ve Siyasi koşullar bulunmaktadır. Kültürel nedenler toplamda 8 kişi tarafından tercih edilmiş olup, bunlardan 3 kişi birinci tercih, 2 kişi ikinci tercih ve 3 kişi üçüncü tercih olarak ifade etmiştir. Psikolojik ve Siyasi nedenler ise toplamda 5 kişi tarafından belirtilmiştir ve daha düşük bir öneme sahiptir. Son olarak, Nostaljik faktörler ve Düzen unsurları daha az kişi tarafından dile getirilmiştir. Nostaljik nedenler sadece 2 kişi tarafından tercih edilmiş ve her iki tercih de ikinci sırada ifade edilmiştir. Düzen ise sadece 1 kişi tarafından ikinci tercih olarak belirtilmiştir.

Sonuç olarak, katılımcılar Almanya'daki en çok özledikleri ve eksikliğini hissettikleri özellikler arasında ekonomik koşullar, genel hayat standardı ve genel hayatın işleyişi gibi unsurları vurgulamaktadır. Kanunlar ve sosyal hayat da önemli eksiklikler arasında yer alırken, kültürel, psikolojik ve siyasi nedenler daha az kişi tarafından belirtilmiştir. Almanya'nın ülke ve devlet olarak sisteminin yanısıra kültürel olarak da katılımcılar için bir albenisi olup olmadığı üstünde durulması gereken bir diğer noktadır. Bu sebeple Alman toplumunun ve bireylerinin en çok hangi özelliklerinin katılımcılar tarafından arandığı veya özleildiğı analiz edilmiştir.

Grafik 14: Alman Toplumunun ve Bireylerinin Özellikleri ve Tercih Sayısı

Grafikte, Almanya’da yaşayan Türk vatandaşlarının Alman toplumunda ve bireylerinde en çok aradıkları özellikler birinci, ikinci, üçüncü tercihler ve toplam tercih sayısına göre gösterilmiştir. En fazla tercih edilen özellik Ölçülü olma’dır. Toplamda 22 kişi bu özelliği tercih etmiştir. Bu kişilerden 12’si üçüncü tercih, 5’i ikinci tercih ve 5’i birinci tercih olarak “ölçülü olma’yı vurgulamıştır. Bu sonuç, Alman toplumunda ölçülülüğün katılımcılar tarafından en çok takdir edilen ve öne çıkarılan özellik olduğunu göstermektedir. Alman davranış kalıpları, ikinci en çok tercih edilen özellik olarak öne çıkmaktadır. Toplamda 16 kişi bu özelliği tercih etmiştir. Bunlardan 7’si birinci tercih, 3’ü ikinci tercih ve 6’sı üçüncü tercih olarak bu özelliği belirtmiştir. Alman toplumundaki davranış kalıpları, disiplinli ve düzenli davranışlarla ilişkili olabilir ve katılımcılar tarafından önemli bir özellik olarak değerlendirilmiştir.

Kaliteli iş yapma, toplamda 15 kişi tarafından tercih edilmiştir. Katılımcılardan 5 kişi birinci tercih, 6 kişi ikinci tercih ve 4 kişi üçüncü tercih olarak bu özelliği ifade etmiştir. Alman toplumundaki iş kalitesine verilen önem, katılımcılar arasında güçlü bir şekilde takdir edilmektedir. İlkeli olma, toplamda 13 kişi tarafından önemli bir özellik olarak görülmüştür. Bu kişilerin 5’i ilkeli olmayı birinci tercih, 6’sı ikinci tercih ve 2’si üçüncü tercih olarak belirtmiştir. Bu, Alman bireylerinin ilkelere bağlı olmasının katılımcılar için değerli bir özellik olduğunu göstermektedir.

Dürüstlük, 7 kişi tarafından vurgulanmış olup, bu tercihlerden 3’ü birinci tercih, 3’ü ikinci tercih ve 1’i üçüncü tercih olarak ifade edilmiştir. Dürüstlük, katılımcılar tarafından Alman toplumunda değerli bulunan özelliklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Sözünde durma, toplamda 3 kişi tarafından tercih edilmiş ve bu kişilerin 2’si birinci tercih, 1’i ise üçüncü tercih olarak

belirtilmiştir. Sözünde durma özelliği, toplumda güven ve güvenilirlik ile ilişkilendirilen önemli bir özellik olarak görülmektedir.

Daha az tercih edilen özellikler arasında Düzen (4 kişi), Dakik olma (4 kişi) ve Açık görüşlü olma (2 kişi) bulunmaktadır. Bu özellikler de katılımcılar tarafından belirtilmiş ancak daha az vurgulanmıştır. İkili ilişkilerde saygı ve Bireysellik ise her biri sadece 1 kişi tarafından tercih edilmiştir ve bu özellikler daha az önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, katılımcıların Alman toplumunun en çok takdir ettikleri özellikler arasında ölçülü olma, davranış kalıpları, kaliteli iş yapma ve ilkeli olma gibi değerler öne çıkmaktadır. Dürüstlük ve sözünde durma gibi güvene dayalı özellikler de önemli görülmekte olup, düzen, dakiklik ve açık görüşlülük gibi özellikler daha düşük bir öncelikle vurgulanmıştır.

Mekik göçünün ikinci ayağı olan Almanya'ya geri göçün karar aşamasında hangi katılımcıların söz sahibi olduğu ve cinsiyetleri Tablo 25'te gösterilmiştir.

Tablo 25: Almanya'ya Dönme Kararını Alan Kişi ve Cinsiyet Dağılımı

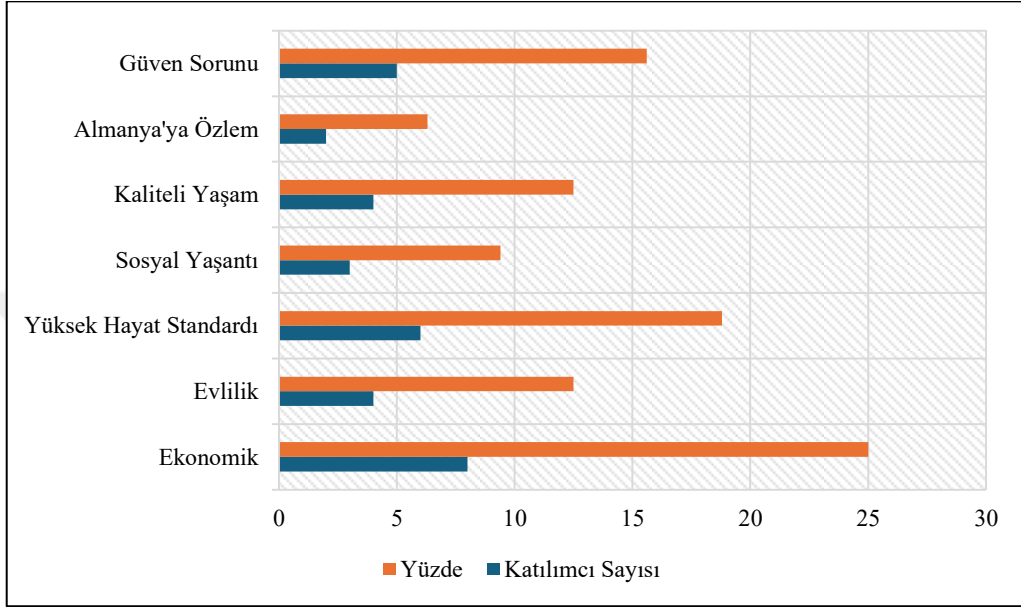
Cinsiyet * Karar Veren Kişi					
		Almanya'ya Dönme Kararını Kim Verdi			Toplam
		Ben	Eşim	Ben Ve Eşim	
Cinsiyet	Kadın	11	0	0	11
	Erkek	17	2	2	21
Toplam		28	2	2	32

Verilen tabloda, kadınlar arasında, 11 kişi Almanya'ya dönme kararını kendi başlarına verdiğini belirtmiştir. Hiçbir kadın bu kararı eşine bırakmamış ya da eşile birlikte vermemiştir. Bu, kadınların bağımsız olarak karar verdiklerini göstermektedir. Erkekler arasında, 17 kişi Almanya'ya dönme kararını kendi başlarına verdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca 2 erkek bu kararı eşine bırakmış, 2 erkek ise eşleriyle birlikte ortak bir karar verdiklerini belirtmiştir. Erkekler arasında karar verme sürecinde daha fazla çeşitlilik olduğu görülmektedir.

Genel olarak, 28 kişi Almanya'ya dönme kararını kendisi vermiştir, bu da kararı bireysel olarak alma eğiliminin baskın olduğunu göstermektedir. Yalnızca 2 kişi kararı eşine bırakmış ve yine 2 kişi eşleriyle birlikte bu kararı vermiştir. Erkekler arasında eşle birlikte karar verme oranı, kadınlara göre daha yüksektir. Sonuç olarak, Almanya'ya dönme kararında kadınlar genellikle bağımsız hareket ederken, erkekler arasında karar verme sürecinde daha fazla esneklik ve işbirliği görülmektedir.

Türkiye'ye göç kararını aldırان etkenleri ve nedenleri gibi katılımcıların aynı soruyu Almanya'ya geri göç kararı içinde yanıtlamaları istendi. Görüşmelerde dikkat çeken hususlar ve açık bir şekilde ifade edilen nedenler ve etkenler temalaştırılarak, katılımcılar için en mühim olan tek bir cevap seçildi. Elde edilen veriler Grafik 15'te gösterilmiştir.

Grafik 15: Almanya'ya Geri Göç Etme Nedenleri

Grafikte en yaygın neden Ekonomik faktörlerdir. 8 katılımcı, yani %25 oranında bir kesim, ekonomik sebeplerden dolayı Almanya'ya geri göç etmeyi tercih etmiştir. Bu, ekonomik istikrar ve fırsatların katılımcılar için en önemli etken olduğunu göstermektedir. İkinci en önemli neden Yüksek Hayat Standardı olarak karşımıza çıkmaktadır. 6 katılımcı (%18,8), Almanya'daki yüksek yaşam standartlarını geri göç etme kararlarının başlıca nedeni olarak belirtmiştir. Almanya'nın sunduğu hayat kalitesi, geri dönme motivasyonlarında önemli bir yer tutmaktadır.

Güven Sorunu ise %15,6 oranında belirtilmiş olup, 5 katılımcı tarafından Almanya'ya geri göç etme nedeni olarak dile getirilmiştir. Bu sonuç, kişilerin güvenlik ve istikrar arayışının da geri göç kararında etkili olduğunu göstermektedir. Evlilik ve Kaliteli Yaşam nedenleri, her biri 4 katılımcı tarafından (%12,5) belirtilmiştir. Bu sonuçlar, Almanya'da daha iyi bir yaşam kalitesi ve evlilik gibi kişisel nedenlerin de geri göç kararında rol oynadığını göstermektedir. Sosyal Yaşantı, toplamda 3 katılımcı (%9,4) tarafından bir neden olarak belirtilmiştir. Sosyal ilişkiler ve yaşam tarzı gibi sosyal nedenler daha az sıklıkla dile getirilmiş olsa da, bazı katılımcılar için hala bir etkidir. Son olarak, Almanya'ya Özlem sadece 2 katılımcı (%6,3) tarafından belirtilmiştir. Bu sonuç, nostalji ve özlemin daha az katılımcı için belirleyici bir neden olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Almanya'ya geri göç etme kararlarında ekonomik sebepler ve yüksek yaşam standartları en önemli motivasyonlar olarak öne çıkarken, güvenlik, evlilik, kaliteli yaşam ve sosyal hayat gibi diğer faktörler de belirli bir ölçüde etkili olmuştur.

SONUÇ

Mekik göçü, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye ve Almanya arasında gelişen iş gücü hareketliliği ile ortaya çıkan, bireylerin belirli bir süre bir ülkede çalışıp sonra kendi anavatanlarına dönerek tekrar ilk ülkeye göç etmeleri şeklinde tanımlanan bir göç türüdür. Bu çalışma, Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yaptıktan sonra tekrar Almanya'ya geri giden Türk göçmenlerin mekik göçü sürecini inceleyerek, bu göç hareketlerinin bireyler, toplumlar ve ülkeler üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Bulgular, mekik göçünün bireylerin yaşamlarını köklü bir şekilde etkilediğini ve göç kararlarının ardındaki karmaşık sosyo-ekonomik ve kültürel dinamikleri ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, Türkiye'ye kesin dönüş yaptıktan sonra tekrar Almanya'ya geri giden göçmenlerin en temel motivasyonu, Türkiye'de karşılaştıkları ekonomik ve sosyal zorluklardır. Araştırmaya katılan göçmenlerin büyük bir kısmı, Türkiye'ye döndüklerinde iş bulmakta zorlandıklarını, düşük ücretlerle karşılaştıklarını ve genel yaşam standartlarının Almanya'daki koşullardan çok daha geride olduğunu ifade etmiştir. Özellikle ekonomik belirsizlikler, işsizlik, düşük hayat standartları ve sosyal güvence eksiklikleri, geri göçün en önemli sebepleri arasında yer almıştır. Türkiye'deki ekonomik sistemin ve iş gücü piyasasının, Almanya'daki gibi düzenli ve istikrarlı bir yapı sunamaması, göçmenleri Almanya'ya geri dönme konusunda motive eden temel etken olmuştur.

Bu bağlamda, Almanya'da göçmenlerin karşılaştıkları ekonomik fırsatlar, daha yüksek yaşam standartları ve sosyal güvenlik imkanları, Türkiye'de karşılaştıkları sıkıntılarla karşılaştırıldığında çok daha cazip bir yaşam sunmaktadır. Türkiye'ye kesin dönüş yapan göçmenlerin birçoğu, Almanya'da edindikleri mesleki bilgi ve deneyimlerini Türkiye'de değerlendirmekte zorlanmış, bürokratik engeller, iş gücü piyasasının esneksizliği ve sosyal sistemin yetersizliği gibi faktörlerle karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle eğitilmiş göçmenler, Türkiye'de mesleklerini icra etmede karşılaştıkları engellerin ve sosyal statülerindeki düşüşün geri dönüş kararında önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.

Çalışmanın önemli bir bulgusu da, göçmenlerin her iki ülkeye de tam anlamıyla uyum sağlayamaması ve bu durumun bireylerin aidiyet duygusu üzerinde yarattığı ikilemdir. Türkiye'ye döndükten sonra sosyal uyum sağlamakta zorlanan göçmenler, kültürel farklılıklar ve toplumsal normlara adaptasyonda çeşitli sorunlar yaşamıştır. Örneğin, Türkiye'de işleyen toplumsal düzen, göçmenlerin Almanya'da alıştıkları bireysellik ve düzen anlayışından farklıdır. Bu da Türkiye'de

yaşadıkları dönemde sosyal çevre oluşturma ve topluma katılım konusunda zorluklar yaşamalarına sebep olmuştur. Ayrıca, Almanya’da elde ettikleri sosyal ve ekonomik statüyü Türkiye’de sürdürmemek, göçmenlerin Türkiye’de kalma motivasyonlarını zayıflatmış ve geri dönme kararlarını pekiştirmiştir.

Mekik göçünün sosyal boyutları da dikkat çekicidir. Göçmenlerin Almanya’daki topluluklarıyla olan bağlarını sürdürmeleri ve Türkiye’de kalıcı sosyal ağlar kuramamaları, her iki ülkede de tam anlamıyla bir aidiyet hissetmemelerine yol açmıştır. Bu durum, bireylerin kültürel kimliklerinde bir tür ikiliğe neden olmuş, bir yandan Türkiye ile güçlü kültürel bağlarını sürdürmek isterken, diğer yandan Almanya’nın sunduğu ekonomik ve sosyal imkanlardan kopamama durumu ortaya çıkmıştır. Göçmenlerin çocukları ve aileleri de bu ikilemden etkilenmiş, özellikle iki ülke arasında gidip gelen aileler, çocuklarının eğitimi ve kültürel uyumu konusunda zorluklar yaşamıştır. Araştırma sonuçları, çocukların her iki eğitim sistemine de uyum sağlamakta zorlandıklarını ve dil problemleri nedeniyle sosyal dışlanma riskleriyle karşılaştıklarını göstermektedir.

Göçmenlerin geri dönüş kararlarını etkileyen diğer önemli bir faktör ise, Türkiye’de yaşanan sosyal ve kültürel uyum zorluklarıdır. Katılımcılar, Türkiye’deki toplumsal kurallara ve kültürel normlara uyum sağlama konusunda çeşitli sıkıntılar yaşamışlar, bu durum göçmenler arasında bir tür yabancılaşmaya neden olmuştur. Özellikle, Türkiye’de günlük yaşamın işleyişi, bürokrasi, toplumsal düzen ve sosyal ilişkiler gibi konularda Almanya’daki sistemlerle karşılaştırıldığında belirgin farklar olduğu görülmüştür. Bu farklar, geri dönen göçmenlerin Türkiye’de kalıcı bir yaşam kurma isteklerini zayıflatmış ve yeniden Almanya’ya dönme düşüncesini tetiklemiştir. Göçmenlerin Türkiye’de yaşadıkları bu kültürel uyum sorunları, geri dönüş sürecinin beklenenden daha zorlu ve karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymuştur.

Mekik göçünün ülkeler üzerindeki etkilerine bakıldığında, bu göç türünün hem Türkiye hem de Almanya için ekonomik ve sosyal sonuçları olduğu görülmektedir. Türkiye açısından, göçmenlerin geri dönüşleri, iş gücü piyasasına katkı sağlama ve döviz akışı gibi pozitif ekonomik etkiler yaratmıştır. Ancak, geri dönen göçmenlerin büyük bir kısmının iş bulmakta zorlanması ve ekonomik hayata katılımda karşılaştıkları engeller, bu sürecin sürdürülebilirliği konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Almanya açısından ise, geri dönen göçmenlerin bir kısmının tekrar Almanya’ya dönmesi, ülkedeki iş gücü talebinin karşılanmasına katkı sağlamış ve Almanya’daki Türk göçmen topluluklarının devamlılığını sürdürmüştür. Ancak, bu süreç aynı zamanda sosyal uyum sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Göçmenlerin Almanya’daki entegrasyon süreçleri, sürekli gidip gelmeleri nedeniyle kesintiye uğramış, bu da toplumsal uyum süreçlerini olumsuz etkilemiştir.

Sonuç olarak, bu araştırma, mekik göçünün bireyler, aileler ve toplumlar üzerindeki çok boyutlu etkilerini ortaya koymuş ve geri göç kararlarını etkileyen sosyo-ekonomik, kültürel ve

politik faktörleri detaylı bir şekilde incelemiştir. Mekik göçü, bireylerin iki ülke arasında kalmalarına, aidiyet sorunları yaşamalarına ve sosyal kimliklerinde bir tür ikilem yaratmasına sebep olmuştur. Bireylerin göç kararlarında en önemli motivasyon faktörü ekonomik istikrar ve refah arayışı olmuştur. Türkiye'deki ekonomik koşulların yetersizliği ve Almanya'nın sunduğu ekonomik imkanlar, göçmenlerin Almanya'ya geri dönme kararlarını pekiştiren temel unsurlar olmuştur. Bu çalışma, mekik göçünün bireysel ve toplumsal etkilerini anlamak için önemli bir katkı sunarken, göçmenlerin her iki ülkedeki uyum süreçlerinin daha iyi anlaşılması için gelecekteki araştırmalara da ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, Nermin (2011), **Turks in Europe: From Guest Worker to Transnational Citizen**, Berghahn Books, New York and Oxford.
- Abadan-Unat, Nermin (2017), **Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Adıgüzel, Yusuf (2018), **Göç Sosyolojisi**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Akgündüz, Ahmet (2008), **Labour Migration from Turkey to Western Europe, 1960–1974**, Routledge, London.
- Arango, Joaquin (2002), “Explaining Migration: A Critical View”, **International Social Science Journal**, 52-165, 283 - 296.
- Aydın, Yaşar (2016), “The Germany-Turkey Migration Corridor: Refitting Policies for a Transnational Age”, **Migration Policy Institute**, 1-24.
- Bauer, Thomas, & Zimmermann, Klaus F. (1997), “Network Migration of Ethnic Germans”, **The International Migration Review**, 31(1), 143–149. <https://doi.org/10.2307/2547262>
- Baumann, Martin (2000), “Diaspora: Genealogies of Semantics and Transcultural Comparison” **Numen**, 47(3), 313-337.
- Borkert, Maren ve Bosswick, Wolfgang (2007), “Migration Policy-Making in Germany – between national reluctance and local pragmatism?”, **IMISCOE Working Paper**, No. 20, 1-29.
- Bretz, Herbert (1978), **Migration und Integration türkischer Arbeiter und ihrer Familien: Eine empirische Untersuchung am Beispiel der Ford-Arbeiter**, unveröffentlichte Dissertation, Universität Bonn.
- Bueno, Xiana ve Prieto-Rosas, Victoria (2019), “Migration Theories”. Danan Gu ve Matthew E. Dupre (Ed.), **Encyclopedia of Gerontology and Population Aging**, Springer, Cham.
- Cassarino, Jean-Pierre (2004), “Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited”, **International Journal on Multicultural Societies**, 6(2), 253-279. <https://ssrn.com/abstract=1730637>
- Chayanov, Alexander V. (1966), **Theory of Peasant Economy**, The American Economic Association, Homewood, Illinois.
- Cohen, Robin (2019), **Küresel Diasporalar**, (Çev. Erdoğan Boz), Koyu Siyah Yayıncılık, Ankara.

- Constant, Amelie F. (2020), “Time-Space Dynamics of Return and Circular Migration: Theories and Evidence”, **GLO Discussion Paper**, No. 446, 2-6.
- Çağlayan, Savaş (2006), “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17, 67-91.
- Doğan, M. Said (2001), **Batı Avrupa’da Türk Gençlerinin Din Algılaması ve Dini Davranışları**, Değişim Yayınları, İstanbul.
- Düzgün, Fırat (1996), **Migration Als Belastungsfaktor Türkischer Familie**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg.
- Erder, Sema (2009), **Göç ve Toplum**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erten, Hayri (2014), **Diaspora’da Dini Yaşamak Azerbaycan Ahıska Türkleri Örneği**, Palet Yayınları, Konya.
- Eskicioğlu, Yiğit Cem (2022), **Türk Diasporasında Toplumsal Hafıza ve Diasporik Kimlik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Heberle, Rudolf (1955), “Types of Migration”, **The Southwestern Social Science Quarterly**, 36(1), 65-70. <http://www.jstor.org/stable/42865927>
- Herbert, Ulrich ve Hunn, Karin (2001), “Guest Workers and Policy on Guest Workers in the Federal Republic”, Hanna Schissler (Ed.), **The Miracle Years: A Cultural History of West Germany: 1949-1968**, Princeton University Press, Princeton. <https://doi.org/10.1515/9780691222554-012>
- Hopyar, Zehra vd. (2022), “Diaspora Kavramı ve Türkiye’nin Diaspora Politikasına Yönelik Üniversite Öğrencilerinin Algısı”, **Journal of Political Administrative and Local Studies**, 5(1), 46-65.
- Hugo, Graeme (2013), “What We Know About Circular Migration and Enhanced Mobility”, **Migration Policy Institute**, No. 7, 2-7.
- İçduygu, Ahmet vd. (2014), Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları: 1923-2023: Ulus devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere, **Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi**, İstanbul.
- Jennissen, Roel Peter W. (2004), **Macro-economic determinants of international migration in Europe**, Dutch University Press, University of Groningen, Groningen.
- Kaya, Ayhan (2007), “German-Turkish Transnational Space: A Separate Space of Their Own”, **German Studies Review**, 30(3), 483–502. <http://www.jstor.org/stable/27668369>
- Klusmeyer, Douglas B. ve Papademetriou, Demetrios G. (2009), **Immigration Policy in the Federal Republic of Germany**, Berghahn Books, New York.

- Kocaman Wilutzki, Saliha (2023), "The First Generation of Turks in Germany in the 60 Years of Immigration", **Senectus**, 1(1), 67-90. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.1.0006>
- Lederer, Harald W. (1997), **Migration und Integration in Zahlen, Ein Handbuch**, Beauftragte der Bundesregierung für Ausländerfragen, Bundesministerium für Arbeit und Sozialordnung, Bonn.
- Lee, Everett S. (1966), "A Theory of Migration", **Demography** 3, 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Lingl, Wolfgang (2018), **Der Familiennachzug in die Bundesrepublik Deutschland: Eine sozioethische Untersuchung aus migrationssoziologischer Perspektive**, Ptinger VS, Wiesbaden.
- Massey, Douglas (1988), "International Migration and Economic Development in Comparative Perspective", **Population and Development Review**, 14, 383-414.
- Massey, Douglas vd. (1993), "Theories of International Migration: A Review and Appraisal" **Population and Development Review**, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Meyer, Christine S., & Mukerjee, Swati (2007), "Investigating Dual Labor Market Theory for Women", **Eastern Economic Journal**, 33(3), 301-316. <http://www.jstor.org/stable/20642360>
- Nuhoğlu Soysal, Yasemin (2013), *Citizenship and Identity: Living in Diasporas in Post-war Europe*, Routledge, 323-337.
- Özbey, Kerem (2023), "Göç Kuramları", Musa Yavuz Alptekin (Ed.), **Göç Sosyolojisi**, 1. Basım, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Perşembe, Erkan (2005), **Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon**, Araştırma Yayınları, Ankara.
- Petersen, William (1958), "A General Typology of Migration", **Amerikan Sociological Review**, 23(3), 256-266.
- Piore, Michael J. (1979), **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Portes, Alejandro, ve John Walton (1981), **Labor, Class, and the International System**, Academic Press, New York.
- Ravenstein, Ernst Georg (1885), **The Laws of Migration. Journal of the Statistical Society of London**, 48(2), 167-235. doi:10.2307/2979181
- Reis, Michele (2004), "Theorizing Diaspora: Perspectives on "Classical" and "Contemporary" Diaspora", **International Migration**, 42: 41-60. <https://doi.org/10.1111/j.0020-7985.2004.00280.x>

- Sala, Roberto (2007), “Vom ‘Fremdarbeiter’ zum ‘Gastarbeiter’”, **Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte**, 55(1), 93-120. <https://doi.org/10.1524/vfzg.2007.55.1.93>
- Sassen, Saskia (1988), **The Mobility of Labor and Capital: A Study in International Investment and Labor Flow**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Sassen, Saskia (1991), **The Global City: New York, London, Tokyo**, Princeton University, Princeton.
- Sheffer, Gabriel (2020), **Diaspora Politikaları**, (Çev. A. Demirhan), GAV Perspektif Yayınları, Ankara.
- Sirkeci, İbrahim (2006), **The Environment of Insecurity in Turkey and the Emigration of Turkish Kurds to Germany**, Edwin Mellen Press, Lewiston, New York.
- Stark, Oded, ve Bloom, David E. (1985), “The New Economics of Labor Migration”, **The American Economic Review**, 75(2), 173–178. <http://www.jstor.org/stable/1805591>
- Statista, Statistiken zur Türkei. <https://de.statista.com/themen/1282/tuerkei/> Erişim Tarihi 05.2024
- Strohmaier, Alena (2019), **Medienraum Diaspora**, Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- Şen, F. (1994), **Ausländer in der Bundesrepublik Deutschland**, Opladen.
- Taherdoost, Hamed (2022), “What are Different Research Approaches? Comprehensive Review of Qualitative, Quantitative, and Mixed Method Research, Their Applications, Types, and Limitations”, **Journal of Management Science & Engineering Research**, 5(1), 53–63. <https://doi.org/10.30564/jmser.v5i1.4538>
- Thomsen Vierra, Sarah (2018), “Settling In at Work”, **Turkish Germans in the Federal Republic of Germany: Immigration, Space, and Belonging 1961–1990**, 1. Baskı içinde (20-57), Publications of the German Historical Institute, Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/9781108691475>
- Tölölyan, Khachig (2012), “Diaspora Studies: Past, Present and Promise”, **International Migration Institute**, No 55, 1-14.
- Wallerstein, Immanuel (1974), **The Modern World System, Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century**, Academic Press, New York.
- Wiest, Raymond E. (1984) “External Dependency and The Perpetuation of Temporary Migration to the United States,” in Richard C. Jones (ed.), **Patterns of Undocumented Migration: Mexico and the United States**, içinde 110-135, Rowman and Allanheld, Totowa, New Jersey.
- Yalçın, Cemal (2004), **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara.

- Yaman, Fatih (2017), **Avrupa’da İslam ve Sivil Toplum: Almanya Örneği**, 1. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2016), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 10. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- ZfTI, Stiftung Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung, <https://www.zfti.de/> (06.06.2024).
- Zimmermann, Klaus F. (2014), “Circular Migration: Why Restricting Labor Mobility Can Be Counterproductive”, **IZA World of Labor**, 3-11.

EKLER

Ek 1. ANKET FORMU

Bilgilendirme: Bu çalışma Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş düşüncesiyle göç edip tekrar fikir değiştirerek Almanya'ya geri dönen Türkiye kökenli göçmen bireylerin geri dönüş sebeplerini incelemek üzere hazırlanmıştır. Araştırma Kuzey Vesfalyan (Nordrhein-Westfalen) eyaleti ile sınırlı kalıp, gönüllülük esasına dayanarak yürütülmektedir. Dolayısıyla katılımcılar veri paylaşımını istedikleri zaman kesebilir.

Araştırmanın amacı karmaşık bir yapıya sahip olan göç olgusunun gurbetçilerimiz açısından anlam ve önemini ve arkasında yatan nedenleri incelemektir. Göçü daha iyi anlayabilmek için onun nedenlerini, süreçlerini, göç edenlerin beklentilerini ve tecrübelerini anlamak gerekmektedir. Aşağıdaki anket soruları bu bağlamda şekillenmiştir.

Yürütülen bu çalışma yüksek lisans tezi olup danışman gözetiminde gerçekleştirilmektedir. Araştırma hiçbir birey, kurum ve kuruluş tarafından finanse edilmemektedir. Araştırma YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yayınlanacaktır.

Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

A) Demografik Sorular

Durum 1) Cinsiyetiniz nedir?

- a) Kadın b) Erkek

Durum 2) Yaşınız nedir? (Lütfen belirtiniz):

Durum 3) Hangi ülkede doğdunuz? a) Almanya b) Türkiye c) Diğer (Lütfen belirtiniz):

Durum 4) Medeni durumunuz nedir?

- a) Evli b) Bekar c) Boşanmış d) Dul e) Diğer

Durum 5) Eğitim durumunuz nedir?

- a) Okur-yazar değil b) Okur-yazar c) İlköğretim d) Ortaöğretim e) Lise f) Yüksek okul
g) Üniversite h) Lisansüstü (Y.L. veya Doktora)

Durum 6) Eğitiminizi nerede aldınız?

- a) Tamamını Türkiye'de b) Bir kısmını Türkiye'de bir kısmını Almanya'da
c) Tamamını Almanya'da d) Diğer (Lütfen belirtiniz):

Durum 7) Toplamda kaç yıldır Almanya'da yaşıyorsunuz? (Türkiye'de bulunduğunuz sürenin öncesi ve sonrası)

- a) 1-5 yıldır b) 6-10 c) 11-15 d) 16-20 e) 21-25 f) 26-30 g) 31-35
h) 36-40 i) 41-45 j) 46-50 k) 51 ve üzeri yıldır

Durum 8) Aile ortamında Türkçe mi konuşuyorsunuz, Almanca mı?

- a) Hepimiz Türkçe konuşuyoruz b) Büyükler Türkçe, küçükler Almanca-Türkçe karışık
c) Büyükler Türkçe, küçükler Almanca konuşuyor d) Hepimiz Almanca-Türkçe karışık konuşuyoruz
e) Hepimiz Almanca konuşuyoruz f) Diğer (L.b.):

Durum 9) Aylık toplam geliriniz aşağıdaki gelir düzeyi aralıklarından hangisine uygundur? (Euro olarak)

- a) 1000-1500 b) 1501-2000 c) 2001-2500 d) 2501-3000 e) 3001-3500 f) 3501-4000 g) 4001-4500
h) 4501-5000 i) 5001-5500 j) 5501-6000 k) 6001-6500 l) 6501-7000 m) 7001-7500
n) 7501-8000 o) 8001-8500 p) 8501-9000 q) 9001-9500 r) 9501-10 000 s) 10 001 ve üzeri

Durum 10) Çalışma Durumunuz nedir?

- a) Çalışmak istemiyor b) Çalışmıyor c) İş arıyor d) İşten ayrıldı
e) Düzenli bir işte çalışıyor f) Geçici işlerde çalışıyor g) Kendi hesabına çalışıyor
h) İşsizlik parası alıyor i) Emekli j) Diğer (Lütfen belirtiniz):

Durum 11) Mesleğiniz/çalışma alanınız nedir?

- a) İnşaatçı b) Küçük Esnaf c) İşçi d) İşveren e) Avukat f) Doktor g) Gazeteci
h) Akademisyen i) Öğrenci j) Sanatçı k) Fab. İşçisi l) Memur m) Diğer (Lütfen belirtiniz):

B) Anket Soruları:

1- Kendi hayat tarzınızı aşağıdaki seçeneklerden hangisine daha yakın görüyorsunuz?

- a) Modern

- b) Post-modern
 - c) Geleneksel
 - d) Geleneksel-Modern
 - e) Yeni Nesil
 - f) Diğer (Lütfen açıklayınız)
- 2- Dünya görüşünüzü (siyasi görüşünüzü) aşağıdakilerden hangisiyle ifade edebilirsiniz? (En güçlü olandan itibaren birden üçe numaralandırabilirsiniz!).
- a. Liberal
 - b. Milliyetçi
 - c. Sağcı
 - d. Muhafazakâr
 - e. Muhafazakâr Demokrat
 - f. Müslüman Demokrat
 - g. İslamcı
 - h. Siyasal İslamcı
 - i. Atatürkçü
 - j. Solcu
 - k. Sosyalist
 - l. Devrimci
 - m. Kemalist
 - n. Laikçi
 - o. Anadolucu
 - p. Hümanist
 - q. Diğer (Lütfen açıklayınız):
- 3- Dindarlık düzeyinizi aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile açıklarsınız?
- a. Çok dindar
 - b. Dindar
 - c. Az Dindar
 - d. Dindar olmayan (Seküler)
 - e. İlgisiz
 - f. Dine karşı
 - g. Deist (Tanrıyı tanıyor ama hiçbir dini kabul etmiyor)
 - h. Ateist (Tanrının varlığını kabul etmiyor)
 - i. Diğer (Lütfen açıklayınız):
- 4- Almanya’da kaç yıl yaşadıktan sonra Türkiye’ye dönme kararı aldınız?
- a) Lütfen belirtiniz:
- 5- Türkiye’ye dönme kararını daha çok kim verdi veya bunu daha çok kim istedi?
- a) Ben b) Eşim c) Çocuklar d) Diğer (Lütfen belirtiniz):
- 6- Türkiye’de ne kadar süre kaldınız?
- a) 0-3 ay b) 4-6 ay c) 7-9 ay d) 10-12 ay e) 13-15 ay f) 16-18 ay g) 19-21 ay h) 22-24 ay i) Diğer (Lütfen belirtiniz): Yıl
- 7- Türkiye’de hangi şehire yerleştiniz? (Lütfen belirtiniz):
- 8- Türkiye’de ne tür bir işte çalıştınız?
- a) Kendi işimizi kurduk (Ne olduğunu belirtiniz): b) İşçi c) Memur d) Çalışmadım e) Diğer (Lütfen belirtiniz):
- 9- Türkiye’de kaldığınız süre içerisinde aksan sorunu yaşadınız mı?
- a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım e) Kesinlikle yaşamadım
- 10- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde iletişim kurma sorunu yaşadınız mı?
- a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım e) Kesinlikle yaşamadım
- 11- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde güven sorunu yaşadınız mı?

- a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 12- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde sosyal hayata adaptasyon sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 13- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde bürokrasi ile ilgili sorun yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 14- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde işsizlik sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 15- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde parasızlık sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 16- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde toplumsal hayata uyma sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 17- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde kültürel hayata uyma sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 18- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde hayat standardının düşüklüğü sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 19- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde hizmet standardı yetersizliği sorunu yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 20- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde nitelikli sosyal çevre eksikliği yaşadınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 21- Türkiye’de bulunduğunuz süre içinde çevrenizin sizi dolandırmaya çalıştığı hissine kapıldınız mı?
a) Kesinlikle yaşadım b) Yaşadım c) Biraz yaşadım d) Yaşamadım
e) Kesinlikle yaşamadım
- 22- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde çekirdek ailenizden birisi tarafından maddi zarara uğratıldınız mı? a) Evet b) Hayır
Evet ise, bu durum Almanya’ya geri göç kararınızı etkiledi mi?
a) Kesinlikle evet b) Evet c) Kararsızım d) Hayır e) Kesinlikle hayır
- 23- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde akrabalarınızdan birisi tarafından maddi zarara uğratıldınız mı? a) Evet b) Hayır
Evet ise, bu durum Almanya’ya geri göç kararınızı etkiledi mi?
a) Kesinlikle evet b) Evet c) Kararsızım d) Hayır e) Kesinlikle hayır
- 24- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde komşularınızdan birisi tarafından maddi zarara uğratıldınız mı? a) Evet b) Hayır
Evet ise, bu durum Almanya’ya geri göç kararınızı etkiledi mi?
a) Kesinlikle evet b) Evet c) Kararsızım d) Hayır e) Kesinlikle hayır
- 25- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde arkadaşlarınızdan birisi tarafından maddi zarara uğratıldınız mı? a) Evet b) Hayır
Evet ise, bu durum Almanya’ya geri göç kararınızı etkiledi mi?
a) Kesinlikle evet b) Evet c) Kararsızım d) Hayır e) Kesinlikle hayır
- 26- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde, gündelik hayatta sizi en çok meşgul eden sorun/lar neydi? (Önem derecesine göre birden üçe sıralama yapabilirsiniz).
a) Bürokrasi b) Trafik c) Özel Hayatın İhlali d) İnsanların Anlayışsızlığı
e) Kalabalık f) Park Yeri Sorunu g) Hayat Pahalılığı h) İşsizlik

1) Diğer (Lütfen belirtiniz):

27- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde en çok tatmin yaşadığınız konular hangisidir? (önem sırasına göre birden üçe sıralama yapabilirsiniz).

a) Ekonomik b) Kültürel c) Psikolojik d) Nostaljik e) Siyasi f) Sosyal g) Kanunların İşleyişi h) Genel Hayatın İşleyişi i) Genel Hayat Standardı j) Diğer (Lütfen belirtiniz):

28- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde toplumdaki olumsuzluklardan en çok hangileri sizi etkiledi? (önem sırasına göre birden üçe sıralama yapabilirsiniz).

a) İnsanların merakı b) İnsanların anlayışsızlığı c) İnsanların sorumsuzluğu
d) İnsanların eğitimsizliği e) Cehalet f) Kamu bilincinin yetersizliği
g) Çevre bilincinin yetersizliği h) Torpil ve Kayırmacılık arayışı i) Dolandırıcılık
j) Şiddete Meyillik j) Diğer:

29- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde Türk toplumunun ve bireylerinin en çok hangi özelliklerinden dolayı mutlu oldunuz? (önem sırasına göre birden üçe sıralama yapabilirsiniz).

a) Anadilin Türkçe olması b) Misafirperverlik c) Samimiyet d) Dürüstlük
e) Canayakınlık ve Sıcaklık f) Aynı davranış kalıplarını sergilemesi g) İlkeli olma
h) Ölçülü olma i) Sözünde durma j) Kaliteli iş yapma j) Dakik olma
k) Diğer (Lütfen belirtiniz):

30- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde Almanya’nın en çok hangi özelliklerinin eksikliğini hissettiniz? (önem derecesine göre birden üçe sıralama yapabilirsiniz).

a) Ekonomik b) Kültürel c) Psikolojik d) Nostaljik e) Siyasi
f) Sosyal g) Kanunlar h) Genel hayatın işleyişi i) Genel hayat standardı
j) Diğer (Lütfen belirtiniz):

31- Türkiye’de bulunduğunuz süre içerisinde Alman toplumunun ve bireylerinin en çok hangi özelliklerini aradınız? (önem sırasına göre birden üçe sıralama yapabilirsiniz).

a) Anadilin Almanca Olması b) Alman davranış kalıplarını c) Misafirperverlik
d) Canayakınlık ve Sıcaklık e) Samimiyet f) İlkeli olma g) Ölçülü olma
h) Sözünde durma i) Dürüstlük j) Kaliteli iş yapma j) Dakik olma
k) Düzen l) Diğer (Lütfen belirtiniz):

32- Türkiye’ye dönme kararını daha çok kim verdi veya bunu daha çok kim istedi?

a) Ben b) Eşim c) Çocuklar d) Diğer (Lütfen belirtiniz):

C) Mülakat Soruları:

1) Almanya’dan Türkiye’ye geri dönme konusunda temel bir sebep ve bardağı taşıran bir neden olarak (soruları da göz önünde bulundurarak ve sorulardan fikir alarak) eklemek istediğiniz bir bilgi, anlatmak istediğiniz bir olay veya yaşanmışlık varsa lütfen belirtiniz:

2) Tekrar Türkiye’den Almanya’ya geri dönme konusunda temel bir sebep ve bardağı taşıran damla olarak gördüğünüz bir neden var mı? Sorulan soruları da göz önünde bulundurarak ve sorulardan fikir alarak eklemek istediğiniz bir bilgi, anlatmak istediğiniz bir olay veya yaşanmışlık varsa lütfen belirtiniz:

ÖZGEÇMİŞ

İlköğretime 2000 yılında Muğla’da başladı ve 2008 yılında Trabzon’da bitirdi. 2012 yılında Trabzon Lisesi’nden; 2016 yılından da Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

ÖZTÜRK, bekar olup İngilizce bilmektedir.

